

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Október 3.

40. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Keresztyén liberálizmus.

Csak úgy veszem tollba, utánnézés nélkül, s mégis, alig ha tévedek, midőn Farkas József egyháztörténelmének azon mondatát idézem, melylyel ő könyvét kezdte, s melylyel egyszersmind a reformáció feletti örömét is kifejezte, ilyenformán cifrázván ki azt: »a hosszú éjszaka, s a pirkadozó hajnal után, végre-valahára, előtör a hitújítás áldásos, fényt árasztó napja.«

Most is pirkadozó hajnal dereng; most is reformáció közeledik; és mi is, hogy ne örvendénk ezen; hiszen, a reformáció tüzeiben váltunk ki reformátusokká. Ennek a mostani reformációnak magvait is azok az eszmék érlelték meg, melyeket a Kálvinok juttattak diadalra. Ez a liberálizmus, mely kibontva szárnyait, országunk felett szétterjeszkedik, a mi melegünkben nőtt, a mi táplálékunkon, protestánsokén, erősödött meg a mérész repülésre. Ez bátran száll, mint a sas, melyet az apró lövések nem hogy megsebeznenek, de még útból sem térítik ki. Most hát, nekem is van jogom egy-két cifra mondathoz, midőn cikket írok, mert én is örvendek ezen a reformáción.

Reformációnak mondjuk, egyebek közt, a polgári házasság behozatalát, mert ez egyházi és vallásos dolgot érint, és pedig nem csak úgy érint, mint az angol parlament házrendőre, gyöngéd vállérintéssel, a maga-magát delinkvenssé tett deputátust, hanem, mint valami spanyol gladiátor az ő ellenfelét, a kit le is szokott teríteni.

Minthogy a római katolikusoknál a házasság szákramentum, hát bizony, azt ez az új intézmény nagyon is mélyen érinti. De különös is, az ő helyzetük. Míg nálunk, reformátusoknál, a szákramentumok egyikéből sincs kizárva a pap, addig a katolikusoknál a házasság szentségéből a papnak nem szabad részesedni. A szentségből éppen a pap van kizárva, a ki arra van hivatva, hogy a szentségeket közölje a hivekkel. A há-

zasság rózsá-láncával másokat körül köthet, de ő azt a rózsá-láncot föl nem veheti magára, pedig ő is lehetne éppen oly jó férj és boldog családfő, mint akármelyik más katolikus ember.

Nálunk a házasság nem lévén szákramentum, minket a polgári házasság kevésbé érint. De-hogy is kevésbé! Sőt inkább, nagyon is érint; mert ezen túl már azon tudattal állunk meg a házaselek előtt, ha azoknak valamelyike nem protestáns is, hogy ha a házasság rózsá-lánca bilincscsé kezd válni rajta, megszabadulhat tőle. Elválni, szabad bár mely vallásu házasságé is. És ez Jézus szerint van.

Ha ez eszünkbe jut: nem csodálkozunk a gálya-rabok türelmességén; mert olyan szabad-
elví vallásért, mely ezt a szabad intézményt is magában foglalja: ki ne menne ma is panasz nélkül a gályákra. A mint a közhangulatból kitetszik, még a nem protestánsok közül is sokan lelkesülnek azért a szabadságért, melyet a polgári házasság ígér szép Magyarországon minden népnek és nemzetségnek.

A közelgő liberálizmus ellen mi nem hadonázunk fenyegetőleg, düllődő szemekkel; nem zárunk ajtót előtte anatómával, és nem kiáltozzuk ijedezve: Hannibal ante portas! Mi nem zúgolódunk ellene, mert hozzánk, az övéi közé jön, és az övéi őtet beveszik. Ő nem azért jön, hogy a protestáns szabadság törvényét elrontsa, hanem inkább, hogy azt betöltse.

Mint reformáló szellem, új intézményeket hoz, de ezen új intézmények egyike sem jön ellen-tétbe vallásunk sarkalatos hitcikkeivel. A mi változás a polgári házassággal lesz, az inkább csak az eddigi szokásra, de nem a mi dogmáinkra vonatkozik. Nemhogy elvenne tőlünk valamit, hanem inkább ad: adja a szabadságnak, azönállóságnak még nagyobb mértékét. Szabadok vagyunk egyházunkkal, szabadok vallásunkkal, beleszólás nélkül intézhetjük ügyeinket; szabadon fejthetjük

önállóságunkat, odáig erősíthetjük, a meddig akarjuk. Külső beavatkozás nem gátol. A különbség ránk nézve csak annyi lesz az új helyzettel, hogy eddig csak egyházi házasságkötés volt, s ez után már polgári is lesz. Mert azt a jogot az állam tőlünk elvenni nem akarja, hogy a házasulandó hitfelek egyházi fogadalmat is ne tegyenek, ha úgy akarnak. A felekezet eddig sem az állam szép szemeért, hanem önmagáért tartotta fenn a fogadalom-tételt a házasulóknál. Ezt, némi változtatással, ez után is fenttarthatja. Sőt, komoly kötelessége, fentartani azon gyöngébbek kedvéért, kik másképpen a vallás tekintélyét látnák csorbitva az új intézménnyel, és ezen megbotránkoznának. Ha valahol az, itt kétszeresen igaz, hogy jaj a botránkozónak, de jaj a botránkoztatónak. És a botránkoztató maga az egyház lenne, ha kiségitő intézményhez nem nyulna. A mi neki teljes szabadságában áll. Körültekintő alkalmazkodással a házassági eljárás, és a szertartás kerete megmaradhat ezutánra is. A mi kezdődik a község házában, azon aktus ünnepi színezetben végződhetik be a templomban, annyival inkább, mert erre az állam közege által is fel lesznek hívva a házasuló felek.

A mi a felekezeti anyakönyvek további fentartását illeti, erre csak azt mondjuk, hogy ennek szükségességét maguk az idők és körülmények sokkal érthetőbben parancsolják, semhogy ahhoz még szó is kívántatnék.

Ha, mint felekezet, anyakönyveinket lelkiismerettel vezettük, azoknak adataival nem csak magunknak használtunk, hanem jelentékeny szolgálatot tettünk a statisztikával a tudománynak, és az államnak mind a törvénykezésnél, mind a véradónál az életkorok feltüntetésére tekintetében; továbbá, az élők és megholtak, házások és nem házások kitudhatására nézve is. S ez után is nem csak holnap-holnaputánra lesz szüksége az államnak a felekezeti anyakönyvekre, hanem beláthatatlan ideig a jövőben is. Az állami anyakönyv-vezetők, a mit most, októberben kezdenek rubrikába szedni, azokból a csecsszopókból még későbbre lesznek állomást kereső ifjak és perlekedő emberek, hogy anyakönyvi adatra legyen szükségük a törvény előtt; sokkal hamarabb lesznek tan-, és hadkötelesekké, de addig is, sok víz foly a mi kis patakunkon. De, a kiket az a sors ért, hogy október előtt, vagy még korábban kellett megszületniök, ezek a sokféle ágazó élet-, és érdekviszonyok között a megkívántató anya-

könyvi adatokat honnan veszik, ha a felekezetekhez nem fordulnak?

A politikai intézmények könnyen változhatnak. A mit a jelen fölépít nagy lelkesedéssel, a jövő elronthatja éppen olyan lelkesedéssel. A politikában fordulatok meglepő gyorsasággal szoktak előállni. Reformáció sokszor fordul elő benne, a mely alapjaiban megváltoztatta a régebbi rendszert, és egészen új intézményeket hoz elő. De nem így az egyházban, mert itt a reformáció nem egyéb, mint visszahelyezése a vallásnak mindannyiszor eredeti tisztaságába, fonséges krisztusi egyszerűségébe. Az idő hullámszik, változik; megújul, megifjul. Egyik intézményt elnyomja a másik; a támadás meg-megújul, a reformáció reformál; az ellentétes nézetek csatáznak, de nem fél fegyvereitől ő: az íge, az eszme. Az ég, és a föld elmulnak, de az ur beszéde megmarad mindörökké.

Az egyházpolitikai liberális intézmények legkevésbé sem forgatják ki az egyházat önállóságából, sőt éppen beléhelyezik abba a szabadságba, a mely Krisztus szerint van, s a melyben megállhatunk mind végig a mellett, a ki az életnek koronáját igéri azoknak, a kik mind halálig hívek lesznek.

Mi a Krisztusé vagyunk, és ő is a miénk mindörökké!

A liberálizmus előtt meghajtuk zászlónkat, s utat nyitunk előtte, hogy bevonulását megtarthassa; de, örömmünkben nem feledkezünk meg magunkról annyira, hogy mindent felforgassunk, s azt, a mi nem új, ha jó is, félredobjuk. A liberálizmus jelszava nem az, hogy mindent, a mi régi, felforgassatok, és helyéből kidobjátok, hanem az, hogy: mindeneket megvizsgáljatok és a mi jó, azt megtartsátok.

Ez a keresztyén liberálizmus.

Gönci János.

Igazgatói jelentés.

(Theol. Fakultásunk igazgatóságának az intézet berendezéséről, és működése megkezdéséről szóló első hivatalos Jelentése.)

Méltóságos Igazgató-Tanács!

Midőn van szerencsém az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultásáról az első hivatalos jelentést a mélt. Igazgató-Tanácsához fölterjeszteni: nem tehetem ezt a nélkül, hogy meg ne emlékezzem azon mindnyájunk, a theol. fakultáshoz közel állók, kormányzók, tanárok és ifjuság által egyiránt mély sajnálattal, és őszinte részvétellel tudomással birt tényről, t. i. hogy fakultásunk érdemes igazgatója, Kenessey Béla úr, a tanév legelején történt komoly megbetegedése folytán az igazgatói teendők végzésében akadályozva volt, és van. Azonban, is-

tennek legyen hála, egészsége visszatérőben lévén, reméljük, hogy néhány hét lefolyása alatt átveheti az egyházkerület eme nagy alkotásának vezetését, mely az ő szakértelme és buzgalma folytán, nem csak kerületünk, hanem egyetemes magyar protestáns egyházunknak dicsérete váland.

Addig is, míg ő adhatna jelentést a mélt. Igazg.-Tanácsnak, alúlirott, mint főtiszt. és mélt. Szász Domokos, püspök úr által az igazgatói teendők végzésével ideiglenesen megbízott helyettes, a következőkben bátorkodom megtenni előterjesztésemet fakultásunk viszonyairól.

Miután folyó hó 5-én az internátusba felvételért való folyamodás határideje lejárt, jelzett napon főtiszt. püspök úr elnöklere alatt tartott tanári gyűlésünk a beérkezett kérvényeket vette tárgyalás alá. Kérvényezők, minden várakozást felülmúló számmal, 87-en jelentkeztek; és míg egyfelől e nagy szám meglepett mindnyájunkat, másfelől örömmel szolgálhat tudomásul az egyházkerületnek, mert fényes tanubizonyosága ez annak, hogy a fakultás felállítása csakugyan hiányokat pótol, és egyházkerületünk kulturális életében már most, első megnyitásokor is, mint nélkülözhetetlen tényező mutatta be magát.

A 87 folyamodó közül 38 theologus, 44 bölcsészethallgató, 4 joghallgató, 1 pedig orvos-növendék volt.

Intézetünk beiső berendezése, legalább ez év folyamán, és éppen azért, mert ifjainknak ily nagy kontingensére még csak távolról sem mertünk számítani, nem engedvén meg mind a jelentkezők felvételét, azért a kérvényeket tárgyalás alá véve, előnyt adtunk a hittanhallgatóknak, majd azon ev. ref. és ág. ev. bölcsészethallgatóknak, kik pályájuknak még kezdetén állván, inkább rászorulnak intézetünk támogatására, végre azon joghallgatókat is figyelembe vettük, kiknek felvétele intézetünk részére némi előnnyel járt.

Igy felvételre 38 theologus, 37 bölcsészethallgató és 3 joghallgató, azaz, összesen 78, tehát oly szám, mely berendezésünket már túl is haladta, és annak után pótlását tette szükségessé.

A hittan-hallgatókat mind teljes ingyenes ellátás kedvezményében részesítettük, mit bár a költségvetés kerete nem enged ugyan meg, eléggé indokol az, hogy intézetünk, mint új keletű, léteztetése, fennállása érdekében, magához kell hogy vonjon oly számú theologus ifjút, a mennyiért egy ily nagy apparátust fentartani érdemes; de különösen, hogy intézetünk számára a szukrescentiát biztosítsuk. Így sikerült elérnünk, hogy első éves hittan-hallgatóink száma majdnem felét teszi a magyarországi összes ev. ref. theologia akadémiák első éves hallgatóinak, már pedig a hol az ifjuság, ott a jövő.

Ezen kívül, három jó bizonyítványu, szegény ifjút 50—50, illetőleg, 25 forint stipendiumban is részesítettünk, mivel intézetünk nevelőségek szerzéséről szegényebb hallgatói részére még nem gondoskodhatott, sőt az ünnepkövetségi jótéteményt sem helyezhette biztos kilátásba.

A 37 bölcsészethallgató közül Farkas Lajos, segédlelkész, ki intézetünkben, főtiszt. püspök úr intézkedése folytán, az ének- és zene-tanítást teljesítendő, ingyen előlátásra jegyeztük elő, míg a többi harminchatot, köztük

öt ág. ev. vallásut, 80 forint évi teljes díj-fizetéssel vettük be az internátusba.

A joghallgatók közül kettő kétszeres díjat (160 frt.) ajánlván fel, vétetett be, a harmadiknak pedig testvére, dr. Benedek Zoltán, kolozsvári gyakorló orvos, azonfelül, hogy öcsce a 80 forint teljes díjat fizeti, felajánlotta s kötelező irásban is adta, hogy míg Kolozsvárt tartózkodik, intézetünkben az orvosi teendőket díjtalanul végzi.

A felvett és elútasított folyamodók azonnal értesítették az eredményről; egyúttal tudtul adtuk a fölveteknek, hogy a tápintézet 10-én megnyílik.

Az értesítés szétküldése után csakhamar sereglett az ifjuság.

A tápintézet is megnyílt 10-én, és csakhamar elérte bennlakó ifjuságunk azt a számot, melynél meg is állapodott.

A 78 felvett közül jelentkezett és beiratkozott 73, 35 hittan-hallgató, 35 bölcsészethallgató, és 3 joghallgató.

Öten a kedvezményt nem vették igénybe. Mint-hogy azonban egy bölcsészethallgató katonai-ügyben távozott, 2 hittanhallgató pedig pályaválasztását megbánván, egy közülök a bölcsészeti szakra ment át, egy pedig városunkat is elhagyta, jelenleg van 71 bennlakó és pedig 33 theologus, 3 jogász és 35 bölcsész.

A hittanhallgatók közül 15 első éves, 11 második éves 3 harmad éves és 4 negyed éves. A bölcsészethallgatók közül 3 ág. evang. a többi mind ev. ref. vallásu.

Igy megállapodott számú ifjuságunkat az internátusban elhelyeztük a háló, dolgozó termekbe és az étkezőkbe beosztottuk.

Folyó hó 15-én volt a tanévnek ünnepélyes megnyitása és azóta intézetünkben a rendes munka és házi rend úgy az előadások tartására, mint az ifjuság foglalkozására nézve immár két hét óta rendes folyamatban van. Theologus ifjaink igénybe véve a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ó exelenciájának 18,396—1895 sz. rendelete által nyújtott kedvezményt, mindannyian egyúttal a Férenc József tudomány-egyetem bölcsészethallgatói és történettudományi karának rendes hallgatói; mi által mi intézetünkben a tudomány-egyetemnek 68. bölcsészethallgató polgárt adunk. Hogy theologusaink részére miképpen sikerült a theologiai és bölcsészeti előadások látogatását egybeállítani, erre nézve van szerencsénk a Főtisztelendő Püspök úr által helybenhagyott tanrendünket mellékelni; (Alább közöljük. S z e r k.) tisztelettel kérve ennek mielőbbi kinyomtatását, hogy a nagy közönséget is tájékoztathassuk ezen sokak által félreértett dologban.

Lehetetlen, a legnagyobb öröm és hálaérzet nélkül felemlítenem azon kitüntető kegyet, melyben folyó hó 22-én koronás uralkodónk, ő császári és apostoli királyi Felsége, Ferenc József Úr, intézetünket részesítette, midőn magas látogatásával azt megtisztelve, megszemlélte, felőle tudakozódott és a látottak s hallottak felett legmagasabb megalégedését nyilatkoztatni, méltóztatott. Méltán tekinthetjük a királyi kegy ama nyilvánulását, mint az ő Felsége nevét viselő tudomány-egyetem és fakultásunk között létesült kapcsolat hova-tovább belsőbbé válásának zálogát.

Internátusunk, mely modern követelményeknek megfelelőleg van berendezve, egyik főfeladatául tekinti, hogy erős hitű, buzgó, tudományos ev. ref. lelkészeket növeljen, és egyházunk iránt önzetlen szeretetet csepegtessen a jövő protestáns tanárainak lelkébe. E végből sulyt fektet a protestáns vallásos érzelem kifejtésére, a tudomány és munka megkedveltetésére, felkölteni kívánja az ifjak lelkében a nemesebb ambíciót és mind e végből tanulmányaiban és szórakozásaiban egyiránt komolyságra akarja szoktatni az ifjakat, mindentől, a mi léha, erkölcstelen, felületes, testet és lelket beszennyező: ez a mi minden feladatának magaslatán álló internátusnak is — feladatunk.

Ide vonatkozólag, vagyok bátor, fenti előterjesztésem záradékául még egy pár dologban kérdést intézni a Méltóságos Igazgató-Tanácsához.

A méltóságos Igazgató-Tanács 3194—1895. számú utalványozása alapján, folyó 1895/96. tanévre fakultásunk könyvtára részére 500 frt kiutaltatott. A könyvek vásárlására s a lapok, folyóiratok beszerzésére a megrendeléseket megtettük. De méltóztat azt jól tudni, hogy évi 500 frtjával gyarapítva könyvtárunkat, az csak későre lesz elegendő ahhoz, hogy ifjaink abból vágyaiknak s hajlamaiknak megfelelő táplálékot nyerjenek. Más uton is kell tehát könyvtárunk gyarapításáról gondoskodnunk. Azért kérem fel a méltóságos Igazgató Tanácsot, hogy esetleg méltóztatnék felszólítani azon kollégiumainkat, melyek mellett egykor theol. szakképezdek is állottak fenn, hogy theol. szakmunkáikat és egyéb szakbeli duplumaikat részünkre bocsátanak át.

Továbbá, mivel arra kell törekednünk, hogy ifjaink már benn az internátus falai között lehető minden nemesebb szórakozást feltaláljanak: méltóztassék bennünket e tekintetben támogatni. Es itt kérem főleg a következő: hogy az ének és zenetanító lehetőleg azon helyzetbe hozassék, hogy szabad idejét egyedül internátusunk ifjainak ének- és zeneoktatására fordíthassa s ifjaink a kedély és léleknevelés énekekben és zenében tőle minél többet elsajátíthassanak; továbbá, hogy az ifjuság részére az olvasóterem kívül, még egy szórakozásra szánt helyiség, esetleg tekeasztallal, téli tekepályával, sakk, ostáblajátékkal rendeztessék be, a tél folyamán udvarunkon kocsolya-pályát alakíthassunk és tavasszal egy nyári tekepályát is bocsáthassunk a növendékek rendelkezésére.

Ezekben van szerencsém a tanárikar nevében jelentésemet és kérésemet a Méltóságos Igazgató-Tanácsához benyújtani, kérve és remélve, hogy a mily mértékben szívükön hordozták eddig a fakultás létesülhetésének ügyét, kegyeskedjék, szellemi működésének sikerét is oly hathatósan támogatni.

Kolozsvár, 1895. évi szeptember hó 28-án.

Pokoly József,
h. igazgató.

T a n ü g y.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának Tanrendje az 1895/96. tanév I-ső felére.

A) A theologiai szakon előadott tantárgyak.

I. *Ó-szövetségi biblicia theologia.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 8—9-ig. *Kenessey Béla*, ny. r. tanár, a IV. tanteremben.

II. *Ó-szövetségi isagogica.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 9—10-ig. *Ugyanaz*, a III. tanteremben.

III. *Liturgica.* Heti két óra; pénteken, 10—11-ig, szombaton, 11—12-ig. *Molnár Albert*, ny. r. tanár, a IV. tanteremben.

IV. *Catechetica* Heti két óra; hétfőn, és csütörtökön, 10—11-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

V. *Szónoklati gyakorlatok, és gyakorlati biblia-magyarázat.* Heti két óra; hétfőn, 3—5. *Ugyanaz*, a III. tant.

VI. *Homiletikai seminarium.* Heti két óra; kedden, 3—5-ig. *Ugyanaz*, a IV. tanteremben.

VII. *Héber nyelv.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 10—11-ig. *Dr. Kecskeméthy István*, ny. r. tanár, a III. tanteremben.

VIII. *Új-szövetségi hellén nyelv.* Heti két óra; kedden, és csütörtökön, 10—11-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

IX. *Ó-szövetségi szentírás-magyarázat.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 11—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

X. *Új-szövetségi szentírás magyarázat.* Heti három óra; kedden, csütörtökön, 11—12-ig, pénteken 12—1-ig. *Ugyanaz*, a IV. tanteremben.

XI. *Magyar prot. egyházjog.* Heti négy óra; kedden, csütörtökön, szombaton, 8—9-ig, pénteken 9—10-ig. *Pokoly József*, ny. r. tanár, a IV. tanteremben.

XII. *Egyetemes egyház-történelem.* Heti négy óra; kedden, csütörtökön, 9—10-ig, szombaton 9—11-ig. *Ugyanaz*, a III. tanteremben.

XIII. *Keresztény erkölcstan.* Heti három óra; kedden, szerdán, csütörtökön, 7—8-ig. *Nagy Károly*, ny. r. tanár, a IV. tanteremben.

XIV. *Dogma történet.* Heti két óra; pénteken, és szombaton, 7—8-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

XV. *Vallás-bölcsészet.* Heti három óra; kedden, csütörtökön, szombaton, 8—9-ig. *Ugyanaz*, a III. tanteremben.

XVI. *Egyházi ének.* Heti egy óra; pénteken, 2—3-ig. *Farkas Lajos*, ének- és zene-tanító, a zene-teremben.

XVII. *Egyházi zene.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 11—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

B) A Ferenc József tudomány-egyetem bölcsészet-, nyelv-, és történet-tudományi karán hallgatandó tárgyak.

I. *Psychologia.* Heti négy óra; hétfőn, és csütörtökön, 5—7-ig. *Schneller István* ny. r. tanár, 9. tanteremben.

II. *Növeléstan.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, és pénteken, 8—9-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

III. *A XVI-ik század költészetének története.* Heti négy óra; csütörtökön, és szombaton, 3—5-ig. *Dr. Széchy Károly*, ny. r. tanár, a 8. tanteremben.

IV. *Francia nyelvtan, kezdők számára.* Heti három óra; hétfőn, szerdán, pénteken, 5—6-ig. *Gráf Jakab*, m. tanító, az 1. tanteremben.

V. *Francia nyelvtan, haladók számára.* Heti két óra; szerdán, és pénteken, 6—7-ig. *Ugyanaz*, a 13. tanteremben.

VI. *Angolnyelvtan.* Heti két óra; kedden, és pénteken, 6—7-ig. *Kovács Fános*, m. tanító, a 15. tanteremben.

Fegyzet. A hittan-hallgatók, tíz rendes óra hallgatása mellett, rendes egyetemi polgárok levén, a meny nyiban a reájuk kötelezőleg előírott tantárgyak óra száma tizet el nem érné, a bölcsészet-, nyelv-, és történet-tudománykarban szabadon választott előadások hallgatásával, legalább tíz órára, kiegészíteni kötelesek.

*

Függelék.

Tervezet a theol. fakultás növendékeinek doktori szigorlata, s egyetemi tanulmányai tárgyában.

A) Szigorlat.

Bármely szakcsoportból tesz szigorlatot a jelölt: bölcsészet-tudori oklevelet nyer.

A szakcsoportok, a jelöltek tanulmányaira való tekintettel, a szigorlati szabályzat 8-ik szakasza harmadik kikezdésének alkalmazásával, a következőleg állapíthatók meg.

1. *Philosophia*, esthetica, pedagogia.
2. *Esthetica*, philosophia, magyar irodalom története.
3. *Pedagogia*, philosophia, hazai, vagy egyet. tört.

4. *Egyetemes történelem*, hazai történelem, magyar irodalom története.

5. *Magyar irodalom*, esthetica, valamely modern nyelv-tudomány, irodalom története.

B) Egyetemi tanulmányok.

I-ső évfolyam.

I. *Semester*. I. *Bölcsészet-történet. Négy óra. II. *Nevelés elmélete. Három óra. III. *Magyar irodalom története. Négy óra. IV. *Valamely modern nyelv. Két óra. Összesen: tizenhárom óra.

II. *Semester*. I. *Bölcsészet-történet. Négy óra. II. *Nevelés elmélete. Három óra. III. *Magyar irodalom története. Négy óra. IV. *Valamely modern nyelv. Két óra. Összesen: tizenhárom óra.

II-ik évfolyam.

I. *Semester*. I. Bölcsészet története. Négy óra. II. Pedagogia története. Három óra. III. Magyar irodalom története. Négy óra. IV. *Valamely modern nyelv. Két óra. Összesen tizenhárom óra.

II. *Semester*. I. Bölcsészet története. Négy óra. II. Pedagogia története. Három óra. III. Magyar irodalom története. Négy óra. IV. *Valamely modern nyelv. Két óra. V. *Esthetica Két óra. Összesen: tizenöt óra.

III-ik évfolyam.

I. *Semester*. Tanítás elmélete. Három óra. II. *Hazai, vagy egyetemes történet. Négy óra. III. *Psychologia. Négy óra. IV. *Valamely modern nyelv. Két óra. Összesen: tizenhárom óra.

II. *Semester*. I. *Hazai, vagy egyetemes történet. Négy óra. II. Logica. Három óra. III. *Valamely modern nyelv. Három óra. Összesen: tiz óra.

IV-ik évfolyam.

I. *Semester*. I. *Alkotmányjog. Öt óra. II. *Közegésztan. Két óra. III. *Valamely modern nyelv. Három óra. Összesen: tiz óra.

II. *Semester*. I. *Alkotmányjog. Öt óra. II. Esthetica. Két óra. III. *Valamely modern nyelv. Három óra. Összesen tiz óra.

Jegyzet. Jelen tervezet a theol. fakultás azon növendékei számára, kik egy-égy évig a kolozsvári theol. fakultáson hallgatnak, és úgy van beállítva, hogy a tervezet II-ik részében felsorolt tantárgyak hallgatása után, az I-ső részben említett öt szakcsoport bármelyikéből bölcsészet-doktori szigorlatot tehetnek. Azonban, a hittan-hallgatók, hajlamaiknak megfelelően, a csillaggal jelzett előadások kivételével, melyeknek hallgatása feltétlenül kötelező, bármelyik szakcsoportban szabadon választhatják meg a tantárgyakat, melyeket hallgatni, s melyekből majdan bölcsészet-doktori oklevelet szerezni, óhajtanak; az így választott előadások óra-számának, azonban legalább tiznek kell lenni.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1895. szept. 28.

Elnökölt főtit. püspök, Szász Domokos, atyánkfia. Jelen voltak: Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, igazg.-tanácsosok, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő, és Kádár János, segéd-titkár.

Az időközben elnökileg elintézett ügyek bejelentése, és a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után, főtit. püspök, atyánkfia, emel szót, és rámutatván az anyaszentegyház egész életére oly mélyreható befolyással bíró egyházpolitikai törvények közeli életbe léptetésére: jelzi, hogy addig is, míg az ezen törvények által sok tekintetben módosult lelkeszi munkakör szabályozására vonatkozólag az egyetemes konvent illetékes határozatait

meghozhatná, szükségesnek tartotta, ideiglenesen, az anyaszentegyház összes híveivel s külön összes papjainkhoz főpásztori körlevelet intézni, melyben őket az életbe lépendő törvényekkel szemben követendő eljárásra nézve tájékoztatja. E körleveleket a tárgy nagy fontosságánál fogva, az egyházkeület időközi kormányzatával megbízott Ig. Tanácsnak tudomásul vétel és az esetleges észrevételek megtétele céljából, mutatja be. Igazgató-Tanácsunk a bölcs körütekintéssel, s a világi törvényeket anyaszentegyházunk szellemi elhivatásával oly harmonikusan összeegyeztető modorban irt körleveleket a koronás király által szentesített törvényekkel teljesen megegyezőkné, sőt azok akadálytalan végrehajthatását nagy mértékben elősegítőkné találván: teljtartalmulag elfogadta s kibocsátásukat szükségesnek találta.

Felső-Boldogasszonyfalvi nyug. tanító felebbezése alapján tárgyalás alá vette Ig. Tanácsunk az udvarhelyi egyházmegye azon határozatát, mely szerint nevezett tanítót a kepe és egyéb egyházi terhek hordozására kötelezte s miután a kepefizetés ügyében első fokú határozatot hozni az egyház presbiteriuma s nem az egyházmegyei tanács jogosult: a határozatot feloldotta, utasítván az egyház presbiteriumát a törvényszerű eljárásra.

Seprődi leány-egyházközségünk azon kérése, hogy 220 frtnyi központi tőkéje kebli kezelesre kiadassék, indokok hiányában, teljesíthető nem volt.

Márkodi egyházközségünk kántortanítói javadalmának emelése, az egyházmegyei tanács ezt ellenző határozatának módosításával, megengedett, mert az egyház felebbezésében az egyházmegyei tanács által fölhozott aggodalmakat elenyésztette.

Az erdélyrészi szeszgyárosok Deésen tartott értekezletének vezetősége által egyházkerületünktől követelt 75 frtnyi költség-hozzájárulási összeg kifizetését Ig. Tanácsunk megtagadta, mert az értekezletet összehívó fölszólításban költségek fölmerüléséről szó nem volt s így az értekezleten megjelent képviselőnk nem is volt fölhatalmazva a költségekben való részvételre nézve nyilatkozni, illetve, kötelezettséget vállalni.

A tavaszi konvent által megállapított országos özvegy-árva gyámintézeti alapszabály-tervezetre egyházkerületi vélemény kívántatván: Igazgató-Tanácsunk a tervezetet, úgy, a mint azt a konvent megállapította, elfogadhatónak találta, s erről a konventet értesíteni, határozta, kifejezvéen egyuttal az intézet mielőbbi életbe léptetése iránti óhaját is.

Tárgyaltatott, továbbá, a kiküldött, s főtiszt. püspök, atyánkfia. elnökle alatt működött bizottságnak a theol. fakultás fölvetési innepélyére vonatkozó jelentése, melyben az innepély részletes programjának megállapítására is javaslat tétetett. E javaslat szerint, az innepély egyik része a templomban, és a másik része a fölvetendő fakultás dísz-teremben volna megtartandó. Ig. Tanácsunk, azonban, a program templomi részét, a hosszadalmaság kikerülése céljából, elejtven, az egész innepélyt a dísz-teremben határozta megtartatni, a következő sorrenddel: 1. Főtiszt. püspök, atyánkfia, által tartandó ima. 2. A theologia igazgatójának alkalmi beszéde. 3. Az intézet rövid történetének dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, aa. által leendő felolvasása. 4. Tisza Kálmán, konventi világi elnök üdvözlő beszéde. 5. Kun Bertalan, konventi egyházi elnök záró-ímája, és közben-közben, a theol. dalkarnak énekei. Délben az intézet konvikтусi helyiségeiben adandó bankett, és estve színházi dísz-előadás lesz.

Fogarasi lelkeszünk jelentése, mely szerint Dániel-alapítványt élvezett Kádár Mózesné elhalt, tudomásul vétetett s az alapítványi segély második félévi részlete nevezett elhalt lelkesz né leánya részére, temetési költségül kiutaltatott; a jövő év elejétől kezdve pedig ezen segély özv. Maksay Gyulánának, rugonfalvi volt papunk özvegyének utaltatott ki.

A páncélcsehi körlelkészi javadalom emelésére szerződésileg biztosított évi 100 frt. segély további folyósítását az Emke megtagadván, illetékes esperesünk felhivatott, hogy a közlelkészség szervezését ezen segély tekinteten kívül hagyásával készítse elő.

Magyarókeréki egyházunk lelkésze Fözsegi bizonyítvánnyal igazolt kérésében jégverés okozta kárai megtérítése címén segélyért folyamodott, de Ig.-Tanácsunk e kérést nem teljesíthette, sőt elvi határozatképpen kimondotta, hogy a segélyezési ügy zavarásának kiküldése céljából, időközi segélykérvényeket egyáltalán nem vesz tekintetbe.

Végül, felolvastatott theol. fakultásunk igazgatójának az intézet berendezkedéséről s működése megkezdéséről szóló jelentése, a melynek rendjén előadott néhány kérésre vonatkozólag az elnökség hatalmaztatott föl a szükséges intézkedések megtételére. E jelentés különben az új intézmény iránt oly jóakarattal érdeklődő nagy közönség tájékozásául e lap más helyén teljertalmulag közölve van.

Ezzel a tárgysorozat kimerítettén: Ig.-Tanácsunk másodfoku közigazgatási bírósággá alakult s Miklósi József, volt páncélcsehi lelkész azon felebbezését tárgyalta, melyet nevezett aa. a széki egyházmegyei közig. bíróság ítélete ellen adott be. Beható tanácskozás után, a fennemlített delegált bíróság ítélete helybenhagyott, mert annak indokai ellen felebbező aa. számba vehető védekezést nem adott. Ezzel a páncélcsehi fizetés-kiszolgáltatási differenciák, melyek oly rég huzodó kellemetlen eljárásra adtak alkalmat, végellátást nyertek.

Az ülés még néhány apróbb személyi ügyet is elintéztvén, három órai tanácskozás után, bezárattott.

r. s.

Az egyházmegyékből.

A kolozs-kalotai egyházmegyékből.

(Vége.)

A harmadik nap ismét jelentéssel kezdődött. A jelentések sora a főjegyzőre, és a tanügyi előadóra került; amaz az egyházmegyei tanács működéséről, ez a tanügy állapotáról. A terjedelmes és könnyen áttekinthető jegyzői jelentés az egyházmegye egy évi kormányzását tüntetvén fel, tehát oly dolgokat, melyek ugyszólván az egyes egyházak beléletére vonatkoznak, azokat itt felesleges elmondani. Egy pár fontosabb javaslata úgy is alább szőnyegre kerül. De a Bitai Kálmán nagy gondal összeállított és sok új dolgot felszínre hozott jelentéséből egy pár passzust kiemelünk.

Az egyházmegyében harmincegy felekezeti iskola van, és ebben tíz okleveles, tizenegy oklevél nélküli tanító működött, míg még tíz állás betöltetlen. Ezekben részint a papok működtek, részint szünetelt a tanítás. De, a harmincegy iskola közül jó felszerelésű alig öt-hat; a többiben nem csak a felszerelés rossz, vagy éppen hiányzik, de az épület sem felel meg a törvény kívánalmainak. Így tehát, nem csodálkozhatunk, ha népünk lassan halad a felvilágosodás útján. Oka pedig mind ennek a már oly sokat hangoztatott szegénység. És még az is, hogy némely község félve a terhektől (mire szintén van oka, már is anyyi terhet hordoz), vonakodik az államosítástól, és egyáltalában közönyös a tanügy

ránt. Nem törődik azzal, hogy a gyermeke csak egy fokkal áll feljebb ígás barmánál. Az iskolába járokról is azt jegyezte meg a tanügyi előadó, hogy nem tudnak elég értelmesen beszélni, a mi szintén nagy hiba, és hogy a vallásos érzés művelésére nincs elég súly fektetve.

Pedig, éppen ez utóbbi lesz jövőben az ákhillesi pont. Ha az ifjuság lelkébe nem hintegetjük a vallás-erkölcsi élet magvait, és az anyaszentegyház szeretetét, akkor bizonyosan bekövetkezik az, a mitől most félünk: a vallásos életnek még nagyobb mérvű megcsappanása. Természetes, hogy azt a veszedelmet nem kerülhetjük ki másképpen, csak úgy, ha megragadjuk az íjuság vallásos növelését, és, ha vasárnap délutánonkint, a hitelszövetkezeti gyűlések helyett, a felserdülteket vallásos oktatásban részesítjük. Az igaz, hogy ez egy kissé terhesebb dolog, mint egy meleg szobában a kölcsönöket megszavazni, de az ur szolgálainak az egy szükséges dologban kell első sorban foglalkozni, csak azután a Mártha szerepére vállalkozni, s a husos fazekak körül forgolódni.

Íme, a sok jelentés. Ilyen ma az egyházmegyei élet. Időközben minden ügyet elvégeznek, úgy, hogy a közgyűlésnek alig marad teendője. Mostan is a mi teendő volt, azt elvégeztük néhány óra alatt. És pedig: az egyházmegyei tanács egy javaslatot terjesztett elő, mely megszabja, hogy a számadások elkészítéseért minő díjak számíthatók fel. E szerint, az első csoportba eső egyházak számadásaiért felirható 6 frt, a második csoportba esőkért 5 frt. és a harmadik csoportba esőkért 4 frt. Ez el is fogadtattott.

Ezután az új törvények értelmében alkotandó szabályrendeletnek tárgyalása került napirendre az egyházmegyei tanács előterjesztésében. Nevezetesen:

a) Fegyelmi rendszabály az egyházközségi tagokkal szemben. Ez csupán mint javaslat szerepelt, mert ennek megalkotása az egyházközségek presbiteriumának hatáskörébe tartozik. De, mint e tekintetben alkalmas javaslatot, akármelyik egyház magáéva teheti és a szükséghez képest ki is bővítheti. Megvalljuk, hogy egy kissé kényes természetű rendszabályok az effélék, mert hibeinket, ha erősen rendszabályozzuk, majd elmenekülnek előle

b) A közgyűlésről igazolatlanul elmaradt tagokkal szemben követendő eljárásról. Itt is úgy vagyunk, mint az előbbi javaslatnál. A papságot megbüntethetjük, de a világiakat nehezen. Ezen elfogadott javaslat szerint, ha a világiak két gyűlésről igazolatlanul maradnak el, tisztük megszűntnek tekintendő. Ki tudja, lesz-e eredménye? S ha elcsapjuk, kapunk e mást helyettük?

c) A közgyűlés ügyrendjéről készített javaslat, némi módosításokkal, elfogadtattott.

d) Az árvák, szegények gondozásáról szóló javaslat egy bizottságnak adatott ki, bővebb tanulmányozás végett.

Ez után még néhány kisebb ügy és indítvány került tárgyalás alá, melyek simán mentek keresztül.

A pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság is megtéve jelentését, kimondá közgyűlésünk, hogy: egyházkerültünk püspökét, tíz éves püspöki működése alkalmából, feliratilag üdvözzli, az ünnepélyen magát küldöttségileg képviselteti.

Ezzel a gyűlés véget ért, s tudósításunkat mi is végezzük azon forró ohajtásunk kifejezésével, vajha a jövő év próbáit dicsőségen kiállhatnók, hogy egyházunk hajója, csöndesen haladjon tovább a fejlődésnek megkezdett útján!

Vajda Ferenc.

TÁRCA.

A heretikus Kelet.

Egyháztörténeti szempontból mind jobban és jobban magukra vonják a tudományos világ figyelmét azok a vallásos törekvések, a melyek a nyugati és keleti egyház határvonalában, tehát a magyarok uralmi szférájában eső

területeken az ott lakó népségek szellemi életének századokon keresztül mozgatói voltak.

A magyar birodalom kiegészítő területei a déli és keleti égtáj felől sajátos létrehozói és fészkei voltak már a 10-ik századtól fogva a rómaiság ellen opponáló vallásos mozgalmaknak.

A mithikus színezetű Bogumil tanai számára itt talált termékeny talajra, s az ebből keletkezett patarénizmus az első nagy történelmi nevezetességű opposzió a hivatalos egyházi mindenhatósággal szemben, a melybe visszanyulnak a később keletkező nyugati reformatori mozgalmaknak is gyökérszájai. Hogy a délfraancia albigens, vagy waldens reformáció megindulásához szükséges előfogalmak innen szivárogtak át oda s így az és a bosnyák-bolgár patarénizmus közt összefüggés létezik, erre már az a körülmény is felhívta a kutatók figyelmét, hogy a régi nyugati kutfők a provencai eretnekséget »Bulgarorum haeresis«, »Bulgári« »Bugri« megnevezésekkel említik.

A keleti bogumilség, e felderítések következtében, és éppen ránk nézve, egyik figyelemre legméltóbb egyháztörténeti jelenséggé emelkedett, a mely külső politikai szerepét tekintve is, legalább oly jelentőségű, mint akár a waldi, akár a huszita küzdelem. Hiszen, az Árpád királyok, III. Bélától kezdve, valóságos keresztes háborút folytatnak a boszniai patarénok ellen, s a százados villongásoknak, a melyek alatt nemcsak a tömeg, hanem a harcos nemesség, a bosnya bánok és királyok is a bogumil-vallás vallói és védői, csak a török hódítások vetnek véget.

E hódítás előestéjén tért át az utolsó előtti bosnyák király, politikai érdekből, a katolikus hitre, számtalan eretnek templomot és gazdag adományokat, a patarenus nemzeti egyház birtokait, szolgáltatva át a pápaságnak, a miből azonban sem egyik, sem másik már hasznot nem húzott. Tizenennyolc év múlva Bosznia török pasasággá leve.

A bogumilség Magyarország déli részeire és a Havasalföldre, a hol a régi kún püspökség, s az egykor híres, Erdély széleibe is benyúló milkoviai kat. püspökség elenyésztek, szintén beszivárgott s a huszita-korszak beálltával, a huszitasággal egybekapcsolódott.

Hogy a huszita mozgalom áthatott az északi részekbe, azt tudjuk. De mit keresnek a husziták a havasokon is, tul, a magyar keleti uralom vajdaságaiban?

Tény az, hogy a huszitákkal kibékülő Zsigmond magyar földön nagy arányu huszita üldözést indit meg. S a krónikák, a történeti kutfők egyező értelemben tudósítanak, hogy a magyar husziták Moldovába száműzettek. Délmagyarországon, mint főinkvizitor, Marchiai Jakab működött s számos eretneket megégetett. Balázs mesternek, a ki bácsi nagyprépost volt, huszitasága miatt hamvait is megégette s szétszóratta. Ez üldözések elől menekülnek nagy huszita népsokasággal Tamás és Bálint klérikusok ugyancsak Moldovába, a hol magyarra fordítják az ó- és újtestamentum könyveit, hogy ezzel a moldovai magyar eretnekséget megerősítsék.

És Moldovában oly nagy erőt vesz a huszitaság, hogy az említett inkvizitort az erdélyi püspök is meghívja, mivel a »rühös juhok Moldovából az ő nyáját is megmetyékezik.

Ekkor már a rövid életű szerethi róm. kat. püspökség megszűnt, s a püspöki székhely, a mely Moldovát a keleti egyháztól elszakítani volt hivatva, még egy ideig való sikertelen működésre Bakóba tétetett át.

Már a reformáció korába esik a Bazilik Heraklid vallási vonatkozású szereplése a moldvai vajdaságban.

Protestáns szempontból nem lesz érdektelen, ha pár szóval megemlítjük ezt is.

Bazilik a reformáció első tizedeiben élt, s krétai születésű kalandor volt. Nagy gazdagsághoz jutván, megfordult Wittembergában s a reformáció főembereivel bő érintkezésben állott. Majd maga is protestánssá lett s Melanchton több levelet irt neki.

Később Magyarországon forgolódik, honnan a császári politika s magyar főurak pénzén szedett zsoldosokkal becsapott Moldovába, s annak vajdai székébe ült.

Protestáns ember a moldovai vajdaság élén már magában is a legfeltűnőbb esemény.

Mint Moldávia ura, János Zsigmonddal szemben, némi erdélyi várakra való követelésekkel lépett fel, s ekkor küldötte neki az erdélyi választott király híres feleletét: a »krétabeliek mindig hazugok. (Titus I. 12).

Protestáns voltát leplezte ugyan országa előtt; de tettei mind inkább erősítették az alattvalók gyanuját. Így Kotnárbán, a protestáns Sommer igazgatása alatt, iskolát állítottatott, s nemcsak a huszita maradékokat, hanem a boérok fiait is oda gyűjteté. Ez iskolához meghívta Pencer Gáspárt is, Melanchton vejét, de az Moldovába nem kívánkozott. Utóbb egy lengyel főnemes buzgó protestáns leányát akarta feleségül venni; a mi egyházi pártállását, tagadása mellett is, még világosabb színben tüntette fel.

Mihelyt az oláhság, melynél a keleti görögségnek is csak satnya idomai éltek, arra eszmélt, hogy itt az új világot alkotó forradalomnak még az ő földjükre is elható mozdulásáról van szó, fejedelmét egy gyorsan szítt összeesküvésben rögtön megölte.

Vele a moldovai protestáns irányu mozgalom hosszú időre véget ért.

Bitay Béla.

Különfélék.

Szives felhívás.

Emlékeztetnünk kell olvasóinkat, hogy megérkezett az utolsó negyed év. Sajnálattal kell felpanaszolniuk, hogy az elmúlt kilenc hónap alatt olvasóinknak több, mint fele egészen megfeledezett rólunk. Nem küldöttek egyetlen krajcárt sem. Így nehéz lesz, a Közlönyt fentartani. Szivesen kérem a hátrálékosokat, hogy tartozásukat mielőbb befizetni, sziveskedjenek.

Kolozsvártt, okt. 2. 1895.

Szász Gerő.

= **Az utolsó házassági főtörvényszéki ülés** alkalmával az esperesek, és jeggyők értekezletet tartottak főtiszt. püspök, atyánkfia, elnöklete alatt, s elhatározottat, hogy az új egyházpolitikai helyzettel szemben okvetetlenül szükséges, hogy útasítás adassék hiveinknek jövő maguktartása tekintetében. Ez útasítást főtiszt. püspök aa. elkészítette, kinyomatta, és bár megfelelő példányokban az esperesekhez is széküldette, hogy annál szélesebb körökben elterjedhessen, hogy úgy szólván, mindenkinek keze ügyében lehessen, jövő számunkban mi is, egész terjedelmében közöljük. Ez a néhány nap annál kevésbé szolgálhat hátrányunkra, mert a »Főpásztori körlevél« alakjában adott Utasítás annyit körültekintéssel, oly meleg hangon, és a szabadelvű törvények iránt oly meggyőző szeretettel van megírva, hogy a többi e fajta munkálatok között is értékes dokumentoma marad e nevezetes, és korszakot jelző napoknak. Csupán azt emlíjük meg, hogy e fontos okmány oktbr. 6. és 13-án, az isten tisztelet után, felolvasandó templomainkban, és megmagyarázandó hiveinknek. Tudjuk, hogy ez meg is fog történni, és bizton reméljük, hogy ezzel el is oszlik egy halom előítélet, egy rakás rémkép, és a protestáns elmékben elfoglalja helyét a protestáns felfogás, és a dolgok új rendjével való megelégedés. Megszokás fog ugyan kelleni; az emberek ragaszkodók a régihez, de úgy véljük, hogy a hosszas télután, nem nehéz dolog, hozzá szokni a tavaszhoz.

= **Maros-Vásárhelyi egyházunk képviselő testülete** máj napon tartott gyűlésében, a nt. Molnár Albert távozása folytán üresedésbe jött papi állomásra, hetvenegy szavazattal öt ellenében, Tóthfalusi József, ev. ref. püspöki titkár, városunk szülöttét, választotta meg. A választás, melyet Vass Tamás, ev. ref. első-lelkész, mint püspöki helyettes, tapintattal vezetett, a legjobb rendben folyt le, s maga az eredmény, még az öt ellenfélt is kielégítette. Tóthfalusiban, ki két év óta a legnagyobb megelégedésre tölti be a püspöki titkári állást, egyházunk egy olyan papot nyert, a kiben mindenki megnyugodhatik, s képességeinél fogva, egyházunkra nézve valóságos nyereség. Hozza isten minél előbb körünkbe! Maros-Vásárhely, 1895. szeptember 29. Pallós Albert, igazgató.

== Dicsérettel és meleg elismeréssel emlékezünk meg zilahi egyházunkról. Emlékeznek olvasóink, hogy a szil.-szolnoki egyházmegye közgyűlése véleményezés végett kiküldötte az egyházakhoz ama tervezetet, mely szerint a különösen nagyobb egyházmegyék apróbbakra lennének felosztandók. A zilahi egyház közgyűlése a napokban népes ülést tartván, egyhangulag nem csak elfogadta e javaslatot, hanem feliratot határozott küldeni az egyházkerületi közgyűléshez. Igen helyesen tette A kérelmezés szabados jogával élván, ez által is hozzájárult, hogy az eszme főgöbbs hatóságunk útján is terjedjen és készüljön a mihamarább való megérésre. Annyi bizonyos, hogy az egyházpolitikai törvények életbe léptével ez a dolog igen közel jutott a megvalósuláshoz. Az egyházmegyei hivatalosak vállaira kétszeres, sokszoros teher nehezedett, a jövedelem pedig a minimumra szállott alá: hát, meg kell osztani a terhet, hogy az anyagiakban való megszűkülés ne okozzon kárt az egyházak vallásos-erkölcsi életében. Mégis csak világos dolog az, hogy nagyobb emolumentomára van a köznek, ha egy esperes tiz egyházat kormányoz jól, bölcsen, pontosan, lelkiismeretesen, mint ha egy esperes hatvan-nyolcvan egyházat adminisztrál rosszul, mert ha akarata lenne is a

jóra, de sem fizikai, sem anyagi, sem erkölcsi erővel nem győzheti. Hát csak kérelmezni mentől gyorsabban, mentől több felől. Vitassák a »Papi Értekezletek« és szorítsák az egyházmegyék közgyűléseit, hogy a legrövidebb idő alatt egyhangulag valósuljon meg ez eszme.

== Nyugtázás, és felszólítás. Minden külön nyugtázás helyert tudatom, hogy az erdélyi egyházkerület Papi Értekezletének rendes tagsági díjában, a folyó évre, a következő díjakat vettem be: nt. Pap István, dézsi esperes aá.-tól, tizenegy lelkész tagdíjában, 11 frtot. nt. Somkerei Miklós, széki esperes aá.-tól, huszonöt lelkész tagsági illetékében, 25 frtot. t. Szabó Lajos, kolozs-kalotai e. m. pénztáros aá.-tól, harminchat lelkész után, 36 frtot. s egy segéd-lelkész illetékében, 50 krt. nt. Lénárt József, görgényi esperes aá.-tól, tizenhét lelkész után, 17 frtot. t. Kiss József, kézdi e. m. pénztáros aa. útján, tizennégy rendes, és egy segéd-lelkésztől, 15 frtot. t. Kovács József, gerend-kereszturi lelkésztől 1 forintot. A mint e nyugtázásból látható, egyházkerületünk 520 lelkésze közül a folyó évre tagsági díjat ez ideig csak 105-en fizettek. Felkérem ennél fogva a nt. esperes, és a tiszt. lelkész urakat, hogy: illetekeiket beküldeni, méltóztassanak. Borcsa Mihály, pénztáros.

HIVATALOS RÉSZ.

3247—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium
mélt. t. Elöljáróságának.

Tudomás és nyilvántartás céljából, tudatjuk a méltóságos t. előjáróságokkal, hogy a vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur folyó évi 47,361 szám alatt kelt intézkedéssel, a makói városi négy osztályu gimnáziumnak az 1895, 6 tanévvel kezdődőleg, a nyilvánossági jogot megadta s a szegedi tankerületbe osztotta be.

Kolozsvárt, 1895. szept. 26.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1180—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett vicei egyházközség papi állomására ezennel pályázatot nyitok.

Javadalom: lakáson, gazdasági épületeken, és kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, 357 frt. 75 kr. mely összegből 303 frt. 51 kr. készpénz. Az özvegyi kegyév alatt a választott lelkész a javadalomnak felét élvezi, és míg a tanítói fizetés állam-segélylyel kielégítve nem lesz, tanítani is kötelessége.

Pályázati határnap: ez év okt. 26. A folyamodások nt. Somkerei Miklós, esperes atyánkfiahoz, Székre küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 30. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1181—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sz.-szolnoki egyházmegyébe kebelezett k. d o b a i egyházközség k á n t o r - t a n i t ó i állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. Tisztességes lakás, veteményes és gyümölcsös kerttel. 2. 87 véka buza, 45 véka szemes tengeri. 3. Borváltság 80 frt. 4. Két öl tűzifa, beszállítva. 5. Tandij 40 frt. tizedkárptólási kamatból, két részletben. 6. Regále kártalanítási kamat 2 frt. 50 kr. 7. Államsegély 35 frt. 8. Egy hét boglyás rét haszonélvezete. 9. A temetőkert széna és gyümölcs termése.

Kötelességei: 1. A gyermekek tanítása. 2. Orgonista-kántori teendők végzése. 3. Minden vasárnap és ünnepnapon hol délelőtt, hol délután, s hetenkint három köznapon az isteni tisztelet végzése.

Pályázati határidő: október 20.

A felszerelt pályázati kérvények nt. V i s k i Pál esperes urhoz küldendők, Zoványra.

Kolozsvárt, 1895. szept. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1182—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett magyar décsői egyházközség orgonista-kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás és kerten kívül, 500 frt. készpénz, az egyházközség pénztárából fizetve.

A megválasztott tanító csak egy évi sikeres szolgálat után állandósíttatik véglegesen.

Kötelessége: A mindennapi vegyes iskolában három osztálynak és az ismétlő iskolának vezetése. Ének-tanítás minden osztályban. Templomban és temetéseknel kántori szolgálat. Az egyházi jkönyv vitele.

Pályázati határnap: folyó év október 26-án. Folyamodások nt. Somkerei Miklós esperes a.-ához, Székre küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

935—1895.

MEGHÍVÓ.

A n.-enyedi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése folyó évi október 28-án Ó.-Tordán a papi lakban d. e. 9 órán kezdve tartatik, melyre van szerencsém a Méltóságos fő- és algondnok urakat, a Mélt. és Tek. képviselőket, a Nagytiszteletű bekebelezett tanárokat, a tanító-képviselőket és a Tiszt. lelkész aáfiakat tisztelettel meghívni; utóbbiakat felkérve, hogy a körükben levő egyhm. képviselőket idejekorán értesíteni, sziveskedjenek.

Tárgyak: 1. Esperesi jelentés. 2. Főjegyzői jelentés az egyhm. tanács működéséről. 3. Számvevői jelentés. 4. Tanügyi előadó jelentése. 5. Felsőbb rendeletek. 6. Egyhm. képviselőválasztási szavazatok számbavétele. 7. Közalapi segély-kérvények tárgyalása. 8. Szabályrendeletek megállapítása. 9. Esetleg beérkező kérelmek, indítványok elintézése.

A közgyűlés végeztével papi értekezlet tartatik.

A n.-enyedi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

Mirislón, 1895. szept. 28-án.

Sándor Fános,
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Október 10.

41. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmentve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A templomban.

I.

Főpásztori körlevél

az erdélyi ev. ref. egyházkerület összes híveihez.

(Felolvasatott 1895. okt. 6-án, vasárnap délelőtti isten-tisztelet
alkalmával összes templomainkban)

»Minden lélek a felső hatalmasságoknak engedelmes legyen, mert nincsen hatalmasság, hanem Istentől, és a mely hatalmasságok vannak, Istentől rendeltettek. Azért valaki ellene támad a hatalmasságnak, az Isten rendelkezésének támad ellene« (Róm. XIII. 1—2). A nagy apostol e szavaival köszöntelek titeket, az Ur Jézus Krisztusban mindnyájan kedves atyámfiak! Mert bizonynyal hirül vettétek, hogy dicsőségesen uralkodó koronás királyunknak s törvényhozásunknak egyező akarata folytán, folyó évi október hó 1-től kezdve három oly törvény lép életbe, mely a hazai összes vallásfelekezeteket, s ezeknek sorában a mi erdélyi magyar kálvinista egyházunkat is, sőt némely tekintetknél fogva, első sorban éppen minket közlőre érdekel. E törvényeknek, miután az Istentől rendelt földi felső hatalmasságaink által vannak megállapítva, a magyar haza minden hű és igaz polgára engedelmeskedni köteles, s mi erdélyi magyar kálvinisták annyival is inkább, mert a történelem tanúsága szerint, anyaszentegyházunk hívei kezdetől fogva a magyar alkotmány és az alkotmányos úton hozott törvények előtt készek valának mindig, még áldozatok árán is, önkint meghódolni, s azoknak védelmében hajdan dicső fejedelmeink, a Bocskayak, Bethlenek és Rákócziak vezérlete alatt még életüket is feláldozták. Ez idő szerint, részünkről ily nagy áldozatra szükség nincs, mert az új törvények lelkiismeretünk szabadságát, szent hitünk evangéliumi igazságait teljességgel nem sértik, sőt hitbuzgalmunk élesztésére, valásunk és egyházunk iránti szeretetünk gyakor-

lására az eddiginél még szélesebb munkatért tárnak fel előttünk s egyszersmind hatalmas lépéssel közelebb visznek minket a különböző vallásfelekezetek közti egyenlőség, a kölcsönös türelem és békés együttélés fölséges céljához, melynek eléréseért a letűnt időkben oly sokszor küzdöttünk s nem egyszer hiában áldoztunk.

*

Az új törvények közül az első: az 1894. XXXI-ik törvénycikkely, a polgári házasságról szól s az eddigi törvényes gyakorlattól eltérőleg, megállapítja azt, hogy ezután törvényes házasságot kötni, csak az állam által e célra kirendelt polgári tisztviselő előtt lehet. Intelek azért titeket, hogy a törvény e rendelkezését föltétlenül tiszteletben tartsátok s közületek mindazok, kik házasságra lépni akarnak, ismerjék kötelességüknek, e szándékukat legalább két héttel előre illetékes lelki-pásztoruknak bejelenteni, a ki készséggel megadja nekik a szükséges felvilágosítást további teendőik felől, s egyszersmind, az eddigi gyakorlat szerint, házasságra lépésüket a templomban közhírré teszi. Figyelmeztetek titeket kiváltképpen arra, hogy az új törvény teljességgel nem tiltja s nem zárja ki azt, hogy a polgári tisztviselő előtt megkötött házasság, a kötés után azonnal az illetékes lelkipásztor által egyházilag is megköttesék, eddigi szertartásunk szerint eskütétel által megerősíttessék, s a szeretet frigyére Isten áldása is kéressék. Sőt ellenkezőleg, a törvény végrehajtására vonatkozó rendelet 67. §-sa annak kijelentésére utasítja a polgári tisztviselőt, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével a házasságok vallási kötelességüknek még eleget nem tettek. Vallásos kötelességük pedig az, hogy ne elégedjenek meg a polgári kötéssel, hanem Istennek és saját gyülekezetüknek színe előtt szent esküvel kötelezzék el magukat az egymás iránti házastársi szeretetre s kérjék az egyház áldását, mert: Is-

tentől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék. (Jak. I. 17.) Csak így lesz frigyük a szó igaz értelmében keresztyén házassággá s tesznek bizonyosságot arról, hogy nemcsak jó hazafiak, de egyszersmind evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunknak buzgó hivei s Krisztus szavait alkalmazva, megadják »az államnak, a mi az államé, s istennek, a mi az istené.« (Mát. XXII. 21.)

*

Az új törvények közül a második: az 1894. évi XXII-ik törvénycikkely intézkedik a gyermekek vallásáról. És pedig megváltoztatja az 1868. évi LIII-ik törvénycikkelynek eddig érvényben volt azon rendelkezését, mely szerint a vegyes-házasságból származott gyermekek közül a fiúk: atyjuknak, a leányok: anyjuknak vallását követik. Utat nyit arra, hogy a házasulandók házasságuk megkötése előtt megegyezhetnek abban, hogy gyermekeik valamennyien az atya, vagy anya vallását kövessék, abban neveltessenek. A megegyezés azonban csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester, szolgabíró előtt jött létre s a törvény megállapítja azt, hogy ha ily előleges megegyezés nem történik, akkor mint eddig, úgy ezután is a gyermekek szülőik vallását nemük szerint követik. Az új törvény utat nyit továbbá még arra is hogy a létre jött megegyezés később megváltoztatható azon esetben, ha valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, s így házasságuk egy vallásuk házasságává válik. Ez esetre a törvény úgy rendelkezik, hogy a születendő, valamint a hetedik életévüket még be nem töltött gyermekek a szülők közös vallását kövessék. A törvénynek e rendelkezései szent vallásunk fönmaradására, s evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunk egész jövődjére nézve csak azon egy esetben nem rejtenek magukban veszedelmet s a bekövetkező idők rendjén végpusztulást: ha valamennyi ref. vallású férfi, avagy nő, midőn házasságra lépendő, semmiféle tekintetek miatt bele nem egyezik abba, hogy születendő gyermekei valamennyien más vallású házastársa vallását kövessék. Ellenkezőleg, hogy vallásos hitünk szent örökségképpen átszálljon maradékaikra s boldogítsa őket is, a meggyőzés és szeretet szelid fegyvereivel kövessenek el mindent arra nézve, hogy születendő összes gyermekeik, előleges megegyezés útján, az ő hitüket és vallásukat kövessék. Abban az esetben, ha más vallású leendő házastársuk előzetes bejegyzését erre megadni, semmi-

képen nem hajlandó, tántoríthatatlanul ragaszkodjanak ahhoz, hogy születendő gyermekeik kövessék nemük szerint szülőik vallását, vagyis: a fiú az apáét, a leány az anyáét. Az a református vallású férfi, vagy nő, a ki akár házasságra lépése előtt, akár azután vallását hűtlenül elhagyja, avagy születendő, vagy már élő kiskorú gyermekét saját vallása s egyháza kötelékéből kiszakíttatni engedi: szent vallásunk jövődjé fenmaradását veszélyezteti s annak erősségeit rongálja; már pedig ez szentlélek elleni bűn, melyet Krisztus Urunk szavai szerint, isten sem bocsát meg. Kérlek azért s intelek titeket: »ne illessétek keserőséggel az istennek ama szent lelkét, mely által megpecsételtetek a teljes váltásnak napjaira.« (Éf. IX. 30.)

*

Az új törvények közül a harmadik az 1894. évi XXXIII-ik törvénycikk megállapítja azt, hogy október 1-étől kezdve, a születések, házasságok, és halálesetek közhitelű nyilvántartására és tanúsítására, kizárólag az állami anyakönyvek fognak szolgálni. Az eddigi törvényes gyakorlat szerint, az anyakönyvek vezetése s nyilvántartása a különböző vallásfelekezetek lelkipásztorainak jogkörébe tartozott s vezették azokat, egymástól lényegesen eltérő elvek szerint s mindenik a saját, illetőleg, gyülekezete anyanyelvén. Ezután vezetni fogják azokat az egész országban az állam által kinevezett közegek és pedig az erre vonatkozó törvény s rendeletek által megállapított egységes elvek szerint, egy nyelven s ez az állam hivatalos nyelve: a magyar. E törvényes intézkedés a magyar állameszmének e téren teljes diadalát, anyanyelvünknek kizárólagos uralomra emelkedését jelenti, s jelenti tovább azt is, hogy a különböző vallásfelekezetek között az eddig különböző elvek szerint vezetett anyakönyvezések miatt gyakran fölmerült zavarok s viszályok megszűnnek s uralkodni fog az egység s az állami rend. Nekünk evangéliom szerint reformáltaknak, kik a magyar állameszmének kezdetől fogva hivei voltunk, vagyunk és leszünk, kiknek édes anyanyelvünk a magyar, s kiknek vallásunk is méltán neveztetik: »magyar vallásnak«, ez új törvényt lelki örömmel üdvözölni, rendelkezéseinek készséggel engedelmeskedni, a legkedvesebb hazafias kötelességünk s a magasabb rendű államérdeknek s anyanyelvünknek e diadalaért zugolódás nélkül áldozzuk föl azon anyagi előnyeinket és jogain-

kat, melyeket eddig e téren élveztünk s gyakoroltunk.

Intelek azért titeket, kedves atyámfiak, ketőre. Először is arra, hogy ha az isten házassági szövetségeket új szülöttel áldja meg, vagy családokat valamelyik tagját magához szólítja, tartásukat szoros kötelelességüknek, úgy a születés, mint a halálzás eseteket, az eddigi gyakorlat szerint, első sorban is azonnal lelkipásztorotoknak tudomására hozni s kérni őt arra, hogy az új szülöttet a keresztség szent szákrámentuma által vegye föl evangélium szerint reformált anyaszentegyházunk tagjai sorába, jegyezze be az ezután is vezetendő egyházi anyakönyvbe; ha pedig halálzás történik, jelentsétek be azt is azonnal lelkipásztorotoknak a halotti anyakönyvbe bevezetés végett s kérjétek őt föl a temetési szertartás végzésére. Ezeknek megtörténte után tegyétek meg a törvényszabta bejelentést az illetékes állami anyakönyvvezetőnél. Figyelmeztetek titeket másodsor arra is, hogy az eddigi egyházi anyakönyvek, az új törvény értelmében folyó hó 30-án lezáratnak ugyan, de továbbra is a mi birtokunkban s érvényben maradnak s e szerint, az eddig bejegyzett születésekről, esketésekről, és halálesetekről, a közhitelű kivonatokért ezután is lelkipásztorotukhoz kell fordulnotok.

Végül még egyet szívetekre kötök.

Tudjátok, hogy a mi anyaszentegyházunknak szolgálatában álló lelkipásztorainknak túlnyomó többsége, az élet mindennapi szükségével s nagy nélkülözésekkel küzdve, prédikálja Krisztus evangéliumát s építi isten országát. Eddigi törvényes gyakorlatunk szerint, kötelesek valának hűveink lelkipásztoroknak a templomon kívül végzett szolgálataiért fizetni a megállapított díjakat; ugynevezett: stóla-kat. Az új törvények életbelépése folytán, a helyzet e tekintetben is megváltozik s a hűveknek az esketéseikért, templomi hirdetésekért a stóla-fizetések kötelezettsége megszűnik. De figyelmeztetek titeket Krisztus Urunk eme szavaira: méltó a munkás az ő jutalmára (Luk. X. 7.); s arra, hogy még a hajdanokban így szólott a proféta: »Jaj annak, ki az ő felebarátjával ingyen szolgáltat s munkája bérét neki meg nem adja« (Jer. XX. 13)

*

Ime, kedves atyámfiak, az Ur Jézus Krisztusnak megváltott népe! e főpásztori körlevelém rendjén ezekről akartalak titeket fölvilágosítani, s megjelölni azon irányt, melyet a jövőben

követnetek kell, hogy erdélyi reformált anyaszentegyházunk a maga erősségében továbbra is fenmaradhasson s gyönyörű küldetése útján előre haladva, az idők végéig virulhasson. Már az apostol megmondá: »a régiek elmúltak, ime, mindenek megújulnak« (II. Kor. V. 17.) Romjai fölött a régieknek, a mi anyaszentegyházunkban is támadjon új élet; az eddiginél erősebb a hitben, kitartóbb a reménységben s gazdagabb a szeretetben. Maradjatok, mint eddig voltatok, a felséges trónnak hű alattvalói, a magyar hazának minden áldozatra kész gyermekei s evangélium szerint reformált anyaszentegyházunknak buzgó hívei. Látogassátok szorgalmasan a templomot az élő isten házát, mely számunkra a mennyeknek kapuja. Forduljatok bizalommal lelkipásztoraitokhoz, s ne engedjétek szétszakadozni azon szent kötelékeket, melyek titeket eddig is ahhoz az egyházhöz kapcsoltak, melynek kebelén születtetek, anyagi gondjának védelme alatt felnevelkedtetek s mely vezérel titeket az élet útján az örökkévalóság révpartjai felé.

Én pedig, kit az istennek kegyelme arra hívott el, hogy lennék az ő anyaszentegyházában mindeneknek szolgája, meg nem szűnök könyörögni érettetek, hogy isten, a kegyelemnek atyja, a mi Urunk Jézus Krisztus által legyen veletek s a bekövetkező új időkben erősítsen, szenteljen, s áldjon meg titeket. Amen.

Irtam és közrebocsátottam.

Kolozsvártt, 1895. szept. 27.

Szász Domokos,
erdélyi evang. ref. püspök.

II.

Uj élet.

(Egyházi beszéd.)

II. Kor. 5. 17. A régiek elmúltak,
ime, mindenek meg-
újultak.

Kedves atyámfiak!

Textusom szavaiban Pál, a nagy apostol, az a Pál, a ki egykor szemtől-szemben állott Péterrel, és lett az első protestáns, szól így a korinthusi gyülekezethez: »a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.« Elképzelhetitek a korinthusi gyülekezet örömét, midőn az szól így hozzájuk, ki nem »elegyíti meg istennek beszédét, min némelyek, hanem tisztán szól ő Krisztusról, mint istentől való sáfár az isten előtt; és nem arról a Krisztusról szól, kit test szerint ismert, hanem arról, a kit most nem test szerint ismer; tehát, arról a szellemről, arról a lélekről, arról a világokat átteremtő, mindenható erőről, mely a mindenséget más formába önti, és lesz új ég, és új föld. »A régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.«

Így szólok én is hozzátok e szent alkalmatossággal. A nagy apostolnak szavai egészen ránk alkalmazhatók. Az a szellem, mely egy ezer esztendőn át őrködött édes magyar hazánk szent földje, sokszor megtépett élete felett, egy pár nappal ez előtt kibontotta szárnyait; végig repült ennek bércei, völgyei felett, és a merre szállt, és minden kis faluba eljutott, csak e vigasztaló, reményeket keltő szavakat hangoztatta: »*a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*« És mint a keresztység kezdetében, hosszú, kínos szenvedések, nehéz megpróbáltatások után úgy a mi hazánk életében is, majdnem ember feletti küzdelmeknek árán, az önfeláldozásnak, a polgári és lelkiismeretbeli függetlenségnek és szabadságnak jutalmául: kél az egész vonalon új élet; a dermesztő tél után virágot termő tavasz; a halálból a föltámadás: »*a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

Kedves atyámiai, ti tudjátok, hogy ama törvényekről szólok, melyek egy pár nappal ez előtt lépnek életbe. A házassági jogról; az állami anyakönyvekről, és a gyermekek vallásáról szóló törvényekről. Tudjuk, hogy sokan voltak és tán ma is sokan vannak, kik egyes érzelmekkel kísérték ezeknek megszületését, és ma sem biznak életükben. De mi azt is tudjuk, hogy ha a májusi nap kezdi hinteni búbajos sugarait, hiában erőlködik a tél; ha kelet felől felmosolyog a hajnal verőfényes mosolygása, nem lehet többé éjszaka; és ha beköszönt a nyár, itt-amott lehet vihar, tán jégverés is, de az aratást meg nem tagadja e föld. Ezt a földet néha, olykor meg lehetett verni, de meggyalázni soha. Lakóainak lábaira lehetett bilincseket kovácsolni, de fejüket, homlokukat az égtől elszakítani, nem lehetett. A testet megölhették, de a lelket, a szellemet — nem; mert ez a föld a világosságnak, a polgári erényeknek, a szabadságnak megszentelt földje. Ennek bizonyítékai ama törvények, a melyek immár megkezdtek működésüket, és a melyek arra vannak bivatva, hogy hosszú évszázadok könyeit letöröljék, sebeit begyógyítsák, és megdönthetetlen fundamentomául szolgáljanak édes hazánk jövődjének nagyságának. Ezért, mint a korinthusi gyülekezet, fogadjuk lelkesült örömmel az apostol szavait: »*a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

*

Vagy, azt kérdi tán valaki: mi az, a mi megújult e törvények által?

Kedves atyámiai, tíz évszázadon keresztül, egy ezer esztendő óta él itt e földön a magyar. Voltak vérbe, könybe fulladott napjai, meghuzva élete felett a halálharangot; és voltak ismét korszakai, holott a félvilág hirdette nagyságát, és koronás fők voltak adófizetői. A jó és balszerencse úgy forgatta kerekén nemzetünket, mint az időjárás a mezők virágát, a rengeteg erdők büszke tölgyét: jutott része a napfényből, és nem kímélte meg a villám-csapás. És mégis, a magyar e földnek nem volt soha ura, gazdája. Mintegy arra volt kényszerítve, hogy vérét ontsa: meghalni tudjon e földön, e földért, de érte, rajta *élni*, ne tudjon soha. A magyar hazájában *nép* volt, de *nemzet* nem; e föld Magyarország volt, de magyar állam nem volt soha.

Kérlek, kedves atyámiai, szavaimat vegyétek jól

figyelembe. Mi egy ország? Nem egyéb, mint egy földrajzi fogalom. Egy tenyérnyi hely, vagy száz és ezer mértföldekre terjedő távolság, melynek határait természeti védő vonalak jelölik; és oltalmazza, együtt tartja, a kényszer, az erőszak, a zsarnokság. Egy országot tesznek hegyek, halmok, völgyek, folyók; a természet szűkmarkúsága, mely összetartja az együtt éhezőket; vagy a természet gazdag áldása, mely maradásra ösztönzi a megelégedetteket, az önzőket, a nagyravagyókat. Egy szóval, az ország földrajzi fogalom belső, erkölcsi tartalom nélkül.

Ehhez képest, minő egészen más az *állam* fogalma. Az állam a társadalmi lét leghatalmasabb, és legtökéletesebb fejleménye, melyben meghatározott területen élő nép egyéni életre, tehát akarat-, és cselekvő-képességre szervezkedett. Az állam oly ember-sokaság, mely arra alakult, hogy fentartsa mindenkivel szemben az egyenlő joguralmat, hogy az anyagi és szellemi jóllétet megvalósítsa. Az állam a világtrend által követelt szükségesség: tehát egységes, föltétlen és megoszthatatlan. Dehogyan is elegendem bővebb meghatározásokba. Ezeket is megtalálhatja, a ki akarja, bármely államtudományi kézi könyvben, de láthatja mindenki avagy csak ezekből is, hogy minő óriási különbség van az ország, és az állam fogalma között. Az országban a részek egymást eltasztják; az államban a részek egymást vonzák: az a gyűlölet, ez a szeretet. Az országot egybe tartja a külső, az államot a belső: az a ruha, mely ha elszakad, másikat rendelünk meg; ez a szervezet, az orgánizmus, mely ha megbomlik, a halál, a megsemmisülés útjára jutottunk, mert »*ha egy tag szenved, minden tagok egyetemben bántódnak.*« Magyarország eddig ország volt, állam lesz ezután, a melyben kicsiny, és nagy, gazdag és szegény, tudós és tudatlan számára hitre, nyelvre, vallásra való tekintet nélkül ugyanaz a jog és kötelesség áll fenn abban a magas méltóságban, melyet a közös cél biztosít, és megkövetel.

Minő fönséges kilátás ez holnapra, ama szomorú mult-hoz képest, melynek gyásza megfeketítette lelkünket! A mint az új törvények életbe léptek, régi, elavult intézményeknek egész hosszú sorozata hull ki állami életünkéből. Kihull végképpen az a családi jog, mely a felekezetek kezében darabokra szakgatta édes hazánkat. Ma már, ha a szívek egyesültek a szeretet örök törvényében; ha a házasságot az ég angyalával — gyermekkel áldotta meg a gondviselés: nem nyolc külön felekezet veszi számon nyolc féle nyelven és százféle ellenséges indulattal, hanem a jogegyenlőség szent nevében a magyar állam atyai gondoskodása veszi keblére. A ki itt, e földön születik, él, családot alapít, jogokat élvez, kötelességeket teljesít, beszéljen bármely nyelvet, valljon bármely hitet: de feltétlenül, életében és halálában, polgára a magyar államnak, a melynek megoszthatatlan egysége e törvényekben nyer nem csak kifejezést, hanem örök időkre szóló biztosítékot.

Van-e valaki köztetek, a ki érzi szívében magyarváltat, hogy felfogni ne tudja, megérteni ne akarja, minő óriási jelentősége van e korszakot megjelölő intézménynek Magyarország jövődjére? Kárpátoktól Adriáig, Pozsonytól a csiki havasokig mennyi faj, mennyi nem-

zetiség, mennyi nyelv használta föl roszul értelmezett felekezeti jogait, hogy árthasson hazánknak, megrontsa nemzetünket. Nem fogja ezután. A bölcsőtől a sirig, az egész élet pályáján, a magyar nemzeti színek jelvénye, a magyar állam tekintélye alatt kell élni és meghalni mindenkinek. Egy darab középkort temetünk. Bölcső és koporsó között állunk: a koporsóban fekszik a gyászos mult, a bölcsőben, mely előtt állunk, ott mosolyog felénk édes hazánk jövődj nagysága. Van-e valaki közöttetek, ki örvendező szívvvel ne hallgatná a nagy apostolnak a korinthusi gyülekezethez intézett biztató szavait: »*a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

*

»*A régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

Egy világtörténelmi, és egy több, mint három százados hazai történelmi harcnak dicsőséges befejezése ez.

Kedves atyámfiai, nehogy azt higyjétek, a mint némelyek elhitetni szeretnék, hogy e törvényeknek megalkotása egy néhány szélső gondolkozású; vallást, istent nem tisztelő embernek agyában fogamzott meg. Van-e, lehet-e ember, hogy vallásos ne legyen; hogy istennek mindenhatósága előtt meg ne hajtsa térdeit? Ha van, az csak együgyü, buta, vagy gonosztevő lehet. Kik e törvényeket megalkották: azok a nemzetnek színe, java; az örökemberi igazságoknak képviselői. A kik ilyen eszmékért, elvekért küzdenek: azoknak neve a nemzetek életében — megváltó.

Nem-nem, e törvényeknek nem vallástalanság, nem istentelenség az indító oka, a fundamentoma, a melyen nyugszanak, hanem a lelkiismeretnek, az emberi méltóságnak követelése. Hatalom kérdés volt ez, mondjuk ki tisztán, a róm. kat. egyház, és az állam között. Az egyház ama cím alatt, hogy a belső, a lelki élet letéteményese, lefoglalta magának a kizárólagos jogot, hogy a hit által az egy hiten levőket vezethesse az örökkévaló világok idvességéhez; — az állam meg követelte, hogy ebben a látható világban, azokkal az eszközökkel, a melyekkel polgárait felruházta a gondviselés, itt, ezen a világon ő vezethesse nem csak a jólléthez, hanem a tökéletesedéshez is. A cél nagyon hasonlít egymáshoz. Az eszközök is ugyanazok. De a mint az egyház és az állam ezeket felfogta és alkalmazni akarta homlok-egyenest összeközösbe jöttek egymással. Hatalmi kérdéssé vált. A mivelődés kérdésévé vált. Az emberi méltóság kérdésévé vált. Az egyház a rég elmohosodott hagyományokhoz ragaszkodva, hatalmi köréből kiengedni nem akarta, és nem akarja az ember testi és lelki életét: innen van, hogy az ilyen nemü törvények a legkatholikusabb országokban keletkeztek legelőször; az állam jogot formál az ember összes polgári, földi, testi viszonyaihoz, mert csak ez felelhet meg magas érdekeinek. Évszázadok óta foly e világtörténelmi harc. A mivelte népek egy század alatt kiküzdötték e harcot; most Magyarország is győzedelmesen sorakozhatik a mivelte népek családjába. Ez volt a világtörténelmi harc.

A mi hazai történelmi harcunk sokkal rövidebb és sokkal elszomorítóbb lefolyásában; de eredményeiben a világ összes protestánsai között a legdicsőségesebb. Hol volt még egy ország, mint a mienk, mely a valóságos türelemnek fényesebb példáit adta volna? Hol

voltak a hithez való ragaszkodásnak dicsőségesebb bajnokai, mint azok a lelki pásztorok, azok a tanítók, kik hitükért a nápolyi gályákon végezték életüket? Hol voltak nagyobb hősök, kik vérük hullásával pecsételték meg azokat a béke kötések, melyeknek eredménye volt, hogy az ő halála után, fájdalom, elvették templomainkat, kizártak temetőinkből, őseink porát kiszorták a levegőbe, iskoláinkat bezárták. Még száz esztendővel ez előtt, az 1791—92-ki országgyűlésen, még ötven esztendővel ez előtt is, az 1843—1844-iki országgyűlésen csak morzsákat nyújtottak felénk, mint ha mi nem ugyanazt a levegőt szívnók, mint ha mi nem úgy szeretnénk, mint ha mi nem ugyanazt az istent imádnók, és mint ha poraink nem ugyanebben a földben nyugodnának el.

»*A régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

Véreztünk sokat, gyászoltunk sokat, volt ajkainkon sok panasz, de evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunkban soha meg nem fogyatkozott a protestáns lelkesedés evangéliomi hitünkhez; soha kétségbe nem estünk, hogy a lelkiismeretbeli szabadság diadalmat arat; autonomiánk jogán követeltük a polgári törvényes alkotmányt; hirdettük mindenha a szabadság világboldogító szellemét; állottunk a mivelődés szolgálatában, és legközelebről is, az új törvények meghozatalánál, lemondottunk anyagi előnyeinkről, szegénységre kárhoztattuk magunkat, hogy használhassunk a mivelődésnek, a humanizmusnak, isten országának, és hazánknak. Ime, itt vannak az új törvények. Bennök, általuk legyőzve az inquisitorok dogmatikus egyháza; diadalom és teljes elégtétel szolgáltatva a tiszta evangéliomi protestántizmusnak; győzedelme annak a fundamentomnak, a mely egyszer felvetett: az Úr Jézus Krisztusnak, *ki elküldetett, hogy a foglyoknak szabadulást hirdessen.* Kicsoda az miközülünk, a ki örömmel ne venné ajkaira az apostol szavait: »*a régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

»*A régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak.*«

Szabadok vagyunk. A mit a szabadságharc megadott ez előtt ötven esztendővel: a polgári törvények előtt való egyenlőséget, azt most ez új törvények kiegészítik a szeretet által való egyenlőségben. Az egységes, az ugyanazon célra munkálkodó társadalomnak kell befejezni azt a korszakokat megjelölő munkát, a melyet óriások kezdtek meg, és a melyet csak hozzájuk méltó erővei, odaadással, és lelkesedéssel lehet folytatni. Ez a feladat a mi kedves kötelességünk kell hogy legyen.

Mikor várt ránk szebb kötelesség: szolgálni a hazát; engedelmessé válni a törvénynek; és istenhez emelkedni fei háládatos szívvvel, hogy áldását adta, és eredményel koronázta azt a munkát, mely az ő országának fundamentoma, dicsősége?

Panasz, zúgolódás ne hagyja el ajkainkat. Ha kunyhó helyett valaki palotába vezetne; ha rongyaitok helyett új ruhát kapnátok: nem fogadnátok-e szívesen? A régihez való csökönyös ragaszkodás ne kevesbitse az új, a jobb, a tökéletesebb iránt való szeretetet. Ugyan kérlek, gondolkodjatok, mint bölcsek. Mirt tett a magyar állam? Elvette templomainkat; bezáratta iskoláinkat; csorbát ejtett e hitünkre; lelkiismeretünk nem szabad, és független? A magyar állam csak annyit mondott:

tudni akarom polgárim állapotát; nyilván akarom tartani a bölcsőtől a sirig minden gyermekemnek pályáját, és ezért adok nagyságot, dicsőséget, egységes társadalmat, és nemzeti öntudatot.

Nem méltók-e ezek, hogy e törvényeket tisztelettel, és engedelmséggel fogadjuk? És ezeknek birtokában, megfedelkezhetünk-e az örökkévaló istenről? Arról az istenről, ki ad esőt és harmatot; a ki feltárja előttünk a csillagos menyboltozatot, és ad vigasztalást, ha felhők borítják be életünknek égét; arról a jó istenről, a ki jobb kézen vezet az életnek pusztaságain, és a ki, midőn lehajtjuk fejünket arra a párnára, melyről e földön nincs többé felébredés, feltárja előttünk az örökkévalóságnak kapuit.

Szent legyen előttetek a haza. És szent, szent, szent legyen istennek szent neve! A ki e kettő ellen vétkezik: testét kiveti a hazai föld magából, és lelkét az ég, a menyország nem fogadja magába. Csak ha e kettőért nem éri vád lelketeket, mondhatjátok el nyugodtan: »a régiék elmúltak, ime, mindenek megújultak.« Amen.

Szász Gerő.

III.

Agendaféle, polgári házasság után.

Istennek kegyelme vezérelt ide, e szent házba, kedves ifjak, hogy itt, a hívek gyülekezete és isten előtt, már megköött házasságotokat, egyházi szertartás által is, ünnepelessé tegyétek, megerősítétek, megszenteljétek.

Nem jöttetek veretlen ösvényen, hiszen, most érettetek örvendező szüleitek, s itt e lakodalmi közönség nagy része is ezen a küszöbön belől, talán, ugyanezen dicséret, vagy zsoltár eléneklése után esküdtek egymásnak örök hűséget.

Polgári törvényeink most egy másik kötelesség teljesítésére is elhívtak titeket, s midőn ennek, hiszem, egész készséggel eleget tettetek, hadd halljátok meg, oh kérlek, szíves örömet halljátok meg azokat a törvényeket is, melyeket isten rendelése szabott előtökbe, a isten nevében és segedelmével én most, lelkipásztori tisztomból, kifolyólag, előtökbe adok.

E törvények nem a házasságkötés külső formájának megtartására, hanem a boldog házasság folytatására hívnak fel titeket. Szívetökre utalnak, honnan származnak az életnek cselekedetei. Azokat a húrokat pendítik meg, melyeknek édes zengése nem hal el a nász-muzsikával együtt, hanem elkísér hajlékotukba, újan alkotott családotukba, s lelketökben zeng az egész életen át és szeretetre hangol.

Igen, szeretetre. Arra a szeretetre, melyről nem a polgári törvénykönyv, hanem Pál apostol mondja, hogy: hosszú, tüdő, nem irigykedik, nem cselekszik álnokul, nem fuvalkodik fel, nem cselekszik éktelenül, nem keresi csak a magahasznát, nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt-nem örül a hamisságnak, örül pedig az igazságnak; mindeneket elfedez, mindeneket hiszen, mindeneket remél, mindeneket eltűr, és soha el nem fogy.

Azt mondja a költő: »Egész világ nem a mi birtokunk, mennyit a szív felfoghat magába, sajátunknak csak annyit mondhatunk.« (Vörösmarti.) A boldogságot, és éppen különösen a családi boldogságot, tehát, ok nélkül fognátok

magatokon kívül, a világban, a lármás társaságban, tivornyában, szórakozásban, külső szereplésben, meggazdagodásban, fényben, pompában, kényelemben keresni: szivárvány az, mely csak látszik, de nem létezik sehol.

Ellenben, ha szívetek birni fog ama tehetséggel, mely felfogni képes a világ ártatlan örömeit, mint gyújtó-üveg összegyűjti a nap sugarait, hogy egy pontra lövelvén ki, fényt, meleget, tüzet okozzon, akkor mindezek szükséges eszközök lehetnek, hogy belső világotukban is megtaláljátok azt a csendes lelki nyugalmat, mely nélkül minden egyéb csak hiábanvalóság, s az egész élet egy pokollá változik át, melynek tűz-kemencéjében elevenen égnek meg azok, kik saját maguk rakják a tüzet.

Az a hajlék, melyet magatukénak fogtok mondani; az a fészek, melyet magatoknak raktok; az a tűzhely, melynek melegére számítottok; az az asztal, melyen megszelítetek mindennapi kenyereketek: kell, hogy általatok nyerjen életet a kölcsönös szeretetben, s kell, hogy egész világotok legyen, melynek csendjét, csendes örömeit felcserélni nem fogjátok semmivel, soha!

Nézd a világot, annyi milliója,
S köztük valódi boldog oly kevés;
Ábrándozás az élet megrontója,
Mely kancsalul festett egekbe néz. (Vörösmarti)

Ne a távolban, tehát, hanem a közelben: önmagatokban, egymásban keressétek a boldogságot. Legyenek közös örömeitek, s ki tudja, lehetnek közös bánataitok is; de őrizkedjétek a külön örömeitől, külön bánatoktól. Legyetek egy test, egy lélek, egy szívdobogással, egy vérkeringéssel, megalázzván mindenkor magatokat ama gondviselő isten előtt, ki apa helyett apát, anya helyett anyát rendelt nektek egymásban.

Hadd, mondja a férfi a nőnek ezt: Nekem adott isten tégedet, jó kedvében adott nekem; melléd borulok és megvédlek rossz emberek, meg vész és vihar ellen; házamnak anyala leszel, ki elsímitod homlokom redőit, s erősítesz napi munkám elvégzésében; kenyereimet neked szelem meg, italomat neked töltöm ki, s édesebb lesz a megosztott falat; elhagyott apád helyett apád, jó anyád helyett anyád leszek neked.

És hadd mondja a nő a férfinak ezt: Ime, neked adom magamat, hogy te légy az enyém viszont; árnyékodban vonulok meg, és keresem szíved örömét szemed sugarában; elfeledem, hogy én vagyok, csak te légy egyedül; folyondárkint melléd simulok, s addig lesz erőm, míg melletted lehetek; édessé teszem közös fészekünket, s gondolatom sem száll el tőled soha; apám kint öllelek, anyám kint csókollak, édesem, mindenem; neved imádság lesz ajkamon, s becsületed, jó hied, örömed: az én becsületed, az én jó hirem, az én örömem; vigy el engem karjaidon édes teherkint, ne mondd, hogy nehéz vagyok, hiszen, nem nehéz a virág a maga ágának; szeress, és én megkétszerezem szeretetemet!

Igy, így tegyetek, kedves ifjak, hisz isten rendelése ez. Törvény, melyet megtartanotok kell, s akkor polgári szövetségteken isten áldása leend, isten áldása legyen! Amen.

Csekme Ferenc.

A beszédről.

Kedvetlen a bolondnak az ékes beszéd; sokkal inkább a tisztességesnek a híjábanvaló beszéd. Péld. 17, 7.

Kicsoda az ember, ki jó napokat kíván látni? Tartóztasd nyelvedet a gonosztúl. Zsolt. 34, 13. I. Péld. 3, 10.

*

Uram, őrizd meg az én szájamat, óltalmazd meg az én ajakaimnak ajtait. Zsolt. 141, 3.

A ki őrizi az ő száját és nyelvét, megtartóztatja a nyomoruságtól az ő életét. Péld. 21, 23.

*

Még a bolond is, mikor hallgat, bölcsnek ítéltetik.

*

Péld. 17, 28.

Legyen minden ember gyors a hallásra, késedelmes a szólásra. Jak. 1, 19.

Közl.: Széchyné, Lorentz Josephine.

Különfélék.

Szives felhívás.

Emlékeztetnünk kell olvasóinkat, hogy megérkezett az utolsó negyed év. Sajnálattal kell felpanaszalnunk, hogy az elmúlt kilenc hónap alatt olvasóinknak több, mint fele egészen megfelekezett rólunk. Nem küldöttek egyetlen krajcárt sem. Így nehéz lesz, a Közlönyt fentartani. Szivesen kérem a hatrálékosokat, hogy tartozásukat mielőbb befizetni, sziveskedjenek.

Kolozsvártt, okt. 2. 1895.

Szász Gerő.

== **Főtiszt. püspök. Szász Domokos, aa.** folyó hó 5-én a reggeli vonattal a hosszufalusi templom fölszentelésére elutazott; 6-án dél előtt e szép és felemelő munkát elvégezte, és még az nap estve visszaindulván, e hó 7-én reggel Kolozsvártt volt és szakadatlan sorban intézte hivatalos dolgait. Fogadtatása Hosszufaluban meleg, szép, és impozáns volt. Reméljük, fog akadni tölfforgató ember, ki a részletekről értesíteni fogja lapunkat. Minden további következtetés nélkül, felhívjuk olvasóink figyelmét arra a fáradhatatlanságra, és munka-erőre, melylyel püspök aa. mindenki előtt jár ott, a hol a közdolgokban példát kell statuálni. Reméljük istentől, hogy még igen sokáig!

== **Esperes aáfiái, a püspöki vizsgálat alatt** álló egyházközségek lelkészei, s kollegiuma ink igazgatói ez úton is fölkéretnek, hogy a kibocsátott püspöki felhívás értelmében, a grafikai térkép elkészítése végett annak idején bekért építkezési adatok kiegészítéséül, az építkezések értékének kimutatását az adott utasítás szerint mihamarább beküldeni, sziveskedjenek, hogy a térképhez melléklendő magyarázó füzet elkészítése, esetleges késlekedésük miatt, fennakadást ne szenvedjen.

== **Meghívó.** A M. Prot. Irodalmi Társaság Igazgató-Választmányá október 15-én, d. u. 4 órakor, a Lónyay-utcai főgimnázium könyvtár-termében, ülést tart. Tárgyak: 1. A »Koszoru« költségeinek fedezése. 2. A »Koszoru« terjesztése. 3. Az 1895. évi könyvilletmény. 4. A hatrálékok behajtása. 5. A herceg-szöllősi kánonok kiadása. 6. Jelentések, indítványok. Budapesten, 1895. okt. hóban. Szász Károly, elnök. Szóts Farkas, titkár.

== **Egyik előbbi számunkban gratuláltunk** volt a Mitrovics Debrecenbe való pappá választásának abban a reményben, hogy a harcnak, a háborúnak vége. Ugy látszik, nem lett vége. És ez nagyon szomorú. A választás ellen tizen-

öt en felebbezést adtak be. Hogy ez mire való nézvést jó, innen, a távolból nem ítéljük meg; de ha a szavazatok nagy többségét nézzük, melyekkel Mitrovics győzött: mi bizony ezt egészen felesleges luxusnak tartjuk. Annyi bizonyos, hogy ez a dolog sem Debrecenhez, sem Mitrovicsához nem igen illő. Volna itt egy megoldás, ha a mi személyünk volna kérdésben: De hát nincs, istennek hála.

== **Vettük a »Hajnal« II. évfolyam 8-ik számát.** Szerkeszti Szabó Aladár abban a hitbuzgó formában, mely már itt-amott némelyes szóvitára is adott alkalmat, de a mely evangyeliomi, nemes céljára nézve nagyon is méltó, hogy helyet kapjon minden keresztyén családban. Tekintve a külső forma csinját, azzal az özönvíz felett repülő galambbal, szájában az olaj-ággal; tekintve belső tartalmának értékét, és hogy előfizetési ára egész évre 1 frt.: nem tudjuk eléggé ajánlani olvasóink figyelmébe. Azt hisszük, paptársaink igen jó szolgálatot tesznek hallgatóinknak, ha e hasznos iratokat minél szélesebb körben elterjeszteni törekednek.

== **Hálás köszönet.** Jelen év áldozó csütörtökén végbe ment konfirmálás alkalmával székely-udvarhelyi szeszgyáros, tek. Doros György ur és neje Gyarmathy Ida urasszony »Ilona« nevű leányuk konfirmálása emlékére egy gyönyörű aranyozott ezüst urvacsorai kehelylyel lepte meg egyházközségemet. E nemes lelkű pár már több ízben kimutatta egyházam iránti szeretetét, s ez adomány is csak újabb jele vallásos buzgóságuknak, áldozat-készségüknek. Fogadják magam és egyházam hálás köszönetét. Valamint fogadják hálás köszönetünket Péter Gergely helybeli tanító ur, ki 50 frtot, Deák Gyula tag. mérnök ur, ki 20 frtot, Nándori Lajos ur, ki 2 frtot adott és Péter Áron ur, ki 40 frtot szerzett orgona alapunkra. E nemes tett dicséretre nem szorul, a megnyugtató öntudatban leli jutalmát, dicséretét. Az ur az ő kegyelmét árássa reájok. Felső-Boldogasszonyfalva 1895. szeptember 22. Biró Áron, ev. ref. pap.

== **Orgona avatás és hálás köszönet.** Lelekemelő innepet ült szeptember 15-én Felső-Boldogasszonyfalva ev. ref. egyház községe. E napon avatta fel Nagy József brassai orgona-művész ur által készített remek kivitelű szép orgonáját. Az ünnepélyt emelte tiszt. Bedő Ferenc, sz.-udvarhelyi ref. lelkész imája; nagytiszt. Menyhárt András esperes alkalmi beszéde s bezárta áldírt rövid történet vázlatá. A templom kedvezőtlen idő dacára is zsúfolásig telve volt hallgatókkal. Udvarhely város a vidék és Boldogasszonyfalva községe igen szép számmal volt képviselve. A hívek arcáról leolvasható volt az öröm és meglepedés, mely eltöltte keblüket, hogy felülmulva sok nagyobb és vagyonosabb egyházakat, kevés számuk dacára is, úgyszólván, saját zsebükre ilyen nagyszerű, értékes (1030 frt.) és kelemes hangú orgonát állíttathatának. Ez orgona valóban szép is, és bármelyik templomnak díszére válnék. E kicsiny egyházközség megmutatta, hogy mi a valódi buzgóság, s ebből eredő áldozat-készség, Nagy József orgona művész ur bebizonyította, hogy ő igazi orgona művész. lelkiismeretes vállalkozó, ki nem csupán anyagi nyereségért, hanem szive sugalata szerint, egyháza iránti rajongó szeretetéből tesz, vállalkozik. Bármely egyháznak melegen afánljuk. Ugyan az nap délutánján az orgona alap javára táncmulatság rendeztetett, mely ugy anyagilag, mint szellemileg igen szépen sikerült. Összes bevétel 54 frt. 20 kr. kiadás 22 frt. 83 kr. s így tiszta jövedelem 31 frt. 47 kr. vala. Felülfizetni szivesek voltak: Nagytiszt. Menyhárt András 1 frt., Schaftent Frigyes 2 frt, Tiszt. Bedő Ferenc, tiszt. Kovács Mózes, Doros Iluska k. a, Riemer Gusztáv, Biró Sándor, székelyudvarhelyi, Biró Pálné, Tamás Mózes, Özv Bertalan Jánosné, Pál Dénes, László József, Deák Gyula, Péter Lajos és Biró Áron 1—1 frtot, Nagy Gergely, Nagy László tiszt. Biró György, Borgula Lajos, Derzsi Sámuel és Bedő József 1—1 koronát, Nagy Domokos, Pálfi József Pál Sándorné, Bedő Áron és Szélyes József 10—10 krt. Fogadják mind a délelőtti felavatáson közreműködők, mint a felülfizetők magam és egyházam szivből eredt, hálás köszönetét. Felső-Boldogasszonyfalva 1895. szept. 27. Biró Áron, ev. ref. pap.

Hivatalos rész.

1177—1895.

KÖRLEVÉL,

egyházkerületünk összes lelképásztoraihoz, tanáraihoz és tanítóihoz intézve.

Egyházkerületünk theol. fakultása, isten segedelmével, működését immár megkezdé. A belső berendezés kiegészítésére egy könyvtár megalapítása mulhatatlanul szüksé-

ges, mely papjelölteinknek lehető széles körű tudományos kiképzésére segédeszközül szolgáljon. A költségelőirányzat szükségleti rovatába könyvek és folyóiratok beszerzésére fölvett összeg a feladat nagyságához mérten csekély levén, meg kell tennünk a lehető lépéseket arra nézve, hogy önkényes adományozások által vettessék meg a könyvtár alapja, melynek fejlesztése aztán, a jövőendő feladata leendő. Fölkéréseket intéztünk e végett a tud. akadémiához, a budapesti, kolozsvári tud. egyetemek könyvtárigazgatóságaihoz, egyes tekintélyes könyvkiadó társulatokhoz, egyházkerületünk azon főiskoláihoz, melyeknél régebb időben theol. tanszékek voltak szervezve s e szakmába vágó munkák is beszerezve és kértük a jelzettek, hogy segítsék fakultásunkat a könyvtár megalapításában.

E körlevelem után hasonló kérést intéztek címzettekhez Bizonyynyal birtokába vannak egyes theologiai, bölcsészeti, történeti, nyelvészeti, szépirodalmi oly műveknek, melyeket nélkülözhetnek s azoknak ajándékozása által, a könyvtár megalapítása fontos ügyének szolgálatot tehetnek, ki nagyobbat, ki kisebbet, a mennyire ereje engedi. Fölkéren: ennél fogva címzettek, hogy a mennyiben hajlandók áldozni a nemes célra, sziveskedjenek a theol. fakultás nt. Igazgatóságát erről értesíteni s az adományozott művek jegyzékét megküldeni, és pedig lehető rövid idő alatt, hogy a közelgő felelőválatás ünnep napjáig a fakultás költségén, a művek beszállítása lehetővé tétessék.

Egyesítsük e tekintetben is parányi erőnket s a kitűzött cél így el lesz érthető.

Kolozsvártt, 1895. október 7. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1178—1895. A LEKÉSZKÉPESÍTŐ VIZSGÁLATOKRA VONATKOZÓ TÉTELEK.

Az 1896-ik évben Kolozsvárt, az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultásánál tartandó theol. alap-, első és második lelkészkepesítő vizsgálatokra írásbeli dolgozatok tárgyául a következő tételek tüzetek ki:

a) A theol. alapvizsgára:

1. *Bibliai bevezetésből:* »Dániel könyvének tartalma, visioinak és allegoriáinak magyarázatával.«

2. *Egyetemes keresztyén egyháztörténelemből:* »A wittenbergi és helvét reformáció eredetének, terjedésének és jelentőségének összehasonlítása.«

3. *Vallásbölcsészettől:* »A keresztyénség és buddhizmus vallástörténeti és vallásbölcsészeti összehasonlítása.«

b) Az első lelkészkepesítő vizsgára:

1. *Biblica theologiából:* »A mennyei jelenésekről írott könyv hit és erkölcsstana.«

2. *Keresztyén erkölcsstanból:* »A keresztyén egyház ethikai jelentősége.«

3. *Egyházi beszéd, elő és utó imával,* következő helyek felett: »Máté XIII. 33. Rom. I. 20 Ján. IV. 21—24 (Ez utóbbi alkalmi beszéd legyen a reformáció évfordulóján,«

c) A második lelkészkepesítő vizsgára:

1. *Hazai prot. egyháztörténelemből:* »A helvét irányú reformáció Magyarországon a tarcal-tordai zsinatig.«

2. *Egyházjogtanból:* »A magyar prot. egyházak közjogi helyzete, a bécsi, linci békekötések s az ezeket becikelyező országgyűlési végzések alapján.«

3. *Homiletikából:* »A syntheticus és analyticus egyházi beszéd elméleti, történeti és kritikai összehasonlítása.«

4. *Gyakorlati biblia magyarázat* a következő helyek felett: Márk. XIV. 1—9. Máté XII. 9—14., Lukács XV. 11—32

Jegyzet. A vizsgázni szándékozók a részekre kitézött elméleti tételek közül egyet, valamint a gyakorlatiak közül szintén egyet tetszés szerint választva, kidolgozni s azokat 1896. év május 15 ig, lecke-könyvüket, illetőleg, első papi bizonyítványukat pedig szeptember 1-ig az erdélyi

ev. ref. egyházkerület theol. fakultásának igazgatóságához benyújtani, kötelesek. A később benyújtott dolgozatok figyelembe nem vétetnek. Az első lelkészkepesítőre jelentkezők egyházi beszédüket és imáikat tartoznak könyv nélkül betanulni; a második képesítő vizsgát tevők pedig azon kívül, hogy a felsorolt három hely valamelyike felett teljesen kidolgozott gyakorlati biblia-magyarázatot készítenek, kötelesek még az egész hegyi beszéd (Máté V- VI. VII.) élő szóval előadandó magyarázatára elkészülni.

A vizsgára bocsáthatás első föltétele a konventi tanztervben megszabott tantárgyaknak az ott előírt félév és óra-számban való szabályszerű hallgatása.

Kolozsvárt, 1895. okt. 8. *Pokoly József,*
helyettes igazgató.

3306—1895.

KÖRLEVÉL,

*valamennyi erdélyi evang. református kollegium
mélt. t. Elöljáróságának.*

Tudomás és mihez tartás végett, tudatjuk, hogy a közoktatási m. kir. miniszter folyó évi 50.828. szám alatt kelt intézkedéssel az 1883. évi XXX. t. c. 46 §-ában gyökerező jogánál fogva a kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgimnáziumokhoz Kunc Elek kolozsvári tanker. főigazgatót, a sepsi-szent-györgyi és szászvárosi főgimnáziumokhoz pedig Elischer József nagyszabenyi tanker. főigazgatót küldötte ki az 1895/6-ik tanévre, mint megbízottait a végből, hogy a nevezett intézeteket meglátogassák, az állami felügyelet nevében gyakorolják s tapasztalataikról oda jelentést tegyenek.

Kolozsvárt, 1895. okt. 1-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

3316—1895.

KÖRLEVÉL,

*Erdélyrészi ev. ref. egyházkerületünk kötelekbe tartozó
mindenik ref. egyházköztség tiszteletes Lelkészenek.*

A belügyminister urnak folyó évi szeptember hó 18-án 81.418. szám alatt kelt rendeletével a községi előjáróságok, utasítva lettek, hogy október hó 1-től kezdve az állami, vagy egyéb közpénztárakból állandó, vagy ideiglenes ellátásban (nyugdíjban, kegydíjban, nevelési járulékbán) részesülő felek életbenlételének, ilyen ellátásban részesülő özvegyek özvegyi minőségének és árvák ellátatlan állapotának az illető ellátásban részesülők nyugtatványain való igazolását eszközöljék.

Miről címetek tudomás- és ahhoz alkalmazkodás végett azzal értesítjük, hogy a belügyminister urnak ezen intézkedése folytán, a fent említett állapotok igazolási kötelezettsége jövőre a lelkészekre nézve megszűnik s illetve, feleslegessé válik.

Kolozsvártt, 1895. október 2.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1156—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi eggházmegebe kebeleztet bethfalvi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 172 frt. 20 kr. értékű kepe és kánonika-porcio haszonélvezete, és 244 frt. állam-segély. Az összes javadalom tehát, 412 forint 20 kr. A megválasztandó köteles, a 172 forint 20 kr-nak hat százalékát egyszersmindenkorra, azután 40 kr. évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap: folyó év november 7. Folyamodások nt. Menyhárt András, esperes aa.-hoz, Kecsetbe küldendők, u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1895. október 7.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Október 17.

42. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A cselekvő állás megállapításáról.

Miután mindnyájan foglalkozunk, mint falusi papok, egyházi számadások készítésével, azt hiszem, nem végzek egészen haszontalan munkát, ha számadásaink egyik legfontosabb tételének, a cselekvő állásnak az év végén megállapításáról elmélkedem.

Midőn egyházi számadásainkat készítjük (mert jelenleg még nem rendelkezünk oly gondnokokkal, kik, magukra hagyva, e munkát el tudnák végezni), s már egészen készen vagyunk a bevételekkel és kiadásokkal, megállapítottuk a pénztár-maradékot, és a hátrálékos beveendőt, elérkezünk a legutolsó ponthoz, s már megkönnyebbülten sóhajtunk fel: akkor vesszük észre, hogy még egy olyan nehézséggel kell megküzdenünk (feltéve, hogy nem vagyunk még teljesen jártasok a számadás-készítés titkaiban), mely sokszor feléri egész eddigi munkánkat. E nehézség, a cselekvő állás az év végén megállapítása.

Hivatalos számadási nyomtatványaink rova-
taikat könnyű szerrel tudjuk betölteni, de a cselekvő állás megállapításánál minden kezdő fenn fog akadni. Mi okozza e nehézséget? Az, hogy a cselekvő állás megállapításánál egy oly tényezőt is fel kell vennünk, melyre mostani hivatalos nyomtatványainkban nincs külön rovat. Mostani hivatalos nyomtatványainkban nagyon jól meg tudjuk állapítani a rendes, és rendkívüli bevételek, továbbá, a rendes, és rendkívüli kiadások összevetéséből a pénztár-maradékot, s a hátrálékos beveendőket, de a cselekvő állást csak bizonyos műfogások, régebbi szóval élve, fortélyok igénybe vételével.

S miért kell műfogásokhoz, vagy fortélyokhoz folyamodnunk, hogy a cselekvő állást meg tudjuk állapítani? Ismétlem, azért, mert e pontnál egy oly tényezőt kell tekintetbe vennünk, melyre nincs külön rovat mostani hivatalos nyomtatványainkban. E tényező a kamatozó tőkék összege. Ter-

mészetes, hogy a pénztári kezelésben csak a tőkék kamatai jönek elszámolás alá, legfőnnebb, ha rendkívüli bevételek valamely adós tőkét fizet be, vagy az per útján rajta felvétetik, de a tőkék nagy része változatlanul, mint betáblázott, vagy kezesekkel ellátott kötlevel őriztetik. E kötlevelek, azonban, nagyon fontos tényezőt képeznek az egyházközség vagyoni állásában, s mint ilyenek, a cselekvő állás megállapításánál okvetetlenül oda számítandók.

Baj azonban, mint már említém, hogy e kamatozó tőkék összegének feltüntetésére nincs külön rovat. Úgy látszik, az intézők elégnék tartották e részben a külön tőke-kimutatást, melyet mindig a számadáshoz kell mellékelnünk. Csak-hogy ez által azon furcsaság származik, hogy a számadás utolsó pontját (»cselekvő állás az év végén«) nem lehet magából a számadásból megállapítani, hanem ahhoz az egyik nagyon szükséges és fontos adatot a tőke-könyvből kell venni.

E hiányon számadás-készítőink úgy segítenek, hogy valahová beszurják a kamatozó tőkék összegét beveendőnek, s ugyanoda egyszersmind hátráléknak. Ez eljárást ajánlja egyházmegyei számvevőségünk is. Engemet legalább a számvevő minden évben figyelmeztet, hogy a kamatozó tőkék összegét szurjam be vagy a második tételszám alatt a régi hátrálékok, vagy a nyolcadik tételszám alá a rendkívüli bevételek közé beveendőnek, s egyszersmind hátráléknak is. Megvallom azonban, hogy én mind ez ideig nem fogadtam szót. Még pedig azért nem, mert ez eljárás folytán a kamatozó tőkék az összesítéseknél összezavar-
tatnak a tényleg hátrálékos beveendőkkel, és kénytelenek vagyunk, a lap szélén kimagyarázni, hogy a kimutatott hátrálékból tényleg csak ennyi, vagy annyi a hátrálékos beveendő, a többi pedig kamatozó tőke. Véleményem szerint pedig, a számadásnak oly tisztának és szemlélhetőnek kell lenni, hogy az semmi részben külön magyarázatra ne

szoruljon. Én úgy szoktam eljárni, hogy az egész számadáson végig a kötlevelen levő tőkéket sehol sem teszem be se béveendőnek, se hátráléknak, hanem a »cselekvő állás az év végén« kimutatásánál a tőke-könyv szerinti összeget egyszerűen hozzáadom a pénztár maradékhoz, s a hátrálékos beveendőhez, mi által meg van állapítva a cselekvő állás az év végén.

Eljárásomnak is megvan az a hibája, hogy így a számadás minden egyes pontját (legalább a cselekvő állást) nem lehet magából a számadásból megalkotni és kimagyarázni, hanem a tőke-könyvet is segítségül kell venni. Nem is igyekszem, védni azt. Céлом csak az volt, hogy kimutassam, hogy úgy saját eljárásom, mint a hivatalosan, a számvevők által ajánlott eljárás a mostani hivatalos nyomtatványok egyik hiányán akar segíteni, tehát csak toldozás-foldozás, melyen gyökeresen csak úgy segíthetünk, ha pár új rovatot veszünk még fel a mostaniak mellé.

Véleményem szerint, legcélszerűbb volna a mostani bevételi ívek hátulsó lapján, hol az összesítések jönnek elé, közvetlen a »cselekvő állás az év végén« tétel előtt, a következő két rovatot beszurni: 1. Összes kamatozó tőkék (takarékpénztári betétek, betáblázott és kezésekkel biztosított kötleveleken). 2. Per alatti tőkék. Ez utóbbiak külön kimutatását azért látnám célszerűnek, mert ma is jöhetnek elő úgy nevezett veszendő tőkék, melyekért évekig foly a per, mi alatt a kamat-fizetés szünetel. Már ha egy ily veszendő tőkének hátrálékos kamatait évről-évre kimutatjuk, úgy lehet, egy bolond nagy összegre szaporodik fel az, melynek végül is leírását kell kérelmeznünk.

Ime, ez véleményem a cselekvő állás megállapításáról egyházi számadásainkban. Meggyőződésem az, hogy ha az általam javaslatba hozott két új rovat bevétetik a hivatalos nyomtatványokba, tisztaság és szemlélhetőség tekintetében sokat nyernek számadásaink, mert akkor a számadásból magából, a tőkekönyv nélkül, tiszta képet alkothat magának bárki egyházaink vagyoni állapotáról. Ez véleményem. Szoljanak hozzá mások is.
Rákosi György.

A nevelés az izraelitáknál kezdettől a legújabb időkig.

Az izraelitáknál minden állami intézkedés, minden tudományos kutatás, minden művészeti törekvés, és ennek következtében a nevelés is egyedül isten szolgálatában állott. Az izraelita ifjuság főleg az isten félelmére

lett szoktatva, és az isten törvényeiben oktatta. Teljes joggal mondja azért Rozenkranz: »Az izraelitáknál isten maga a pedagógus. A törvényben nyilatkoztatta ki akaratát, annak tartozott magát mindenki alávetni. Az izraelita nép azért az a kiváló pedagógiai nép, melyet Jehova magának nevel, és úgy nevel, hogy tanuljon minden szubjektivitásról lemondani, és minden egoizmust elnyomni.« Az izraelitáknál az isten félelme az igazság, ember-szeretet, igazságosság, szabadság és tökélyesbülés voltak azon eszmék, melyeknek megvalósulását a nevelés által el kellett volna érni. A nevelés az izraelitáknál családi jellegű volt. Minden atya köteles volt, gyermekeit felnevelni, és a szent írásban számos helyre akadunk, melyek a szülőknek megparancsolják, hogy gyermekeiket oktassák. A gyermeket isten áldásának tekintették. Nevelési eszközül a biblia a következőket ajánlja. Az ifjuság vezetése az ismeretek csarnokába, a thóra ismétlése és tárgyalása, a gyermekek távol tartása a rosztúl, a jó példabeszédek emléztetése és a gyermekek bevezetése a természetbe. A nevelés menetét illetőleg a bibliából kiderül, hogy az a gyermek születésénél vette kezdetét, és nagykorúságáig tartott. A gyermeket az első években az anya gondozta. A tanítást az anya vezette. Hogy az izraelitáknál nem csak a fiúk részesültek nevelésben, hanem a leányok is, azt azon fontos szerepből következtethetjük, melyet ezek az izraelita történetben játszottak. Mirjám és más asszonyok dicséneket énekeltek.

Deboráh bíró nő, és költőnő volt. Valamint minden népnél, úgy az izraelitáknál is először a pedagógia gyakorlata fejlődött, s csak később az elmélet. A példa, fegyelem, és önuralomra már a bibliában találunk támpontokat. Így, például, a szülőktől az követelteti, hogy gyermekeik természetét tanulmányozzák, azokkal egyéniségük szerint bánjanak el, és őket ne kényeztessék el, hanem inkább szigorú nevelésben részesítsék. A fegyelem szigorú volt. A testi nevelésre nagy gond nem fordított, de az ifjak a fegyver-forgatásban gyakoroltattak.

Ábrahám-tól Mózes-ig a szülők voltak gyermekeiknek egyetlen nevelői, s tanítói. Mózes-től Sámuel-ig már a nyilvános gyülekezetek alkalmat nyújtottak az egész népet, aggodat, férfiakat, fiatalokat nőket a nép legöregebbje, vagy választott bírák által oktatni. Sámuel-től a birodalom kettéváltáig, már próféta iskolák is léteztek, a hol az írás, olvasás, a biblia, a történet, az ének és zene oktattatott. A dicsénekekre, a melyek még most is minden keresztyén egyházban énekeltetnek, Bölcs Salamon költeményeire és példabeszédeire, melyek még mai nap is erkölcsi tartalmuak, nagy és magasztos eszményük, s szép alakjuk miatt az egész művelt világban általános tekintélyben állanak, az izraelita gyermekeket eleinte főleg a szülők, később pedig az írástudó tanítók nagy gonddal tanították. Salamon-tól Ezráig az izraeliták története nagy hanyatlást mutat. A próféták igen gyakran panaszkodnak a rossz példa és rossz nevelés miatt, a melyben a gyermekek szüleik által részesítették. Ekkor a házi nevelést iskolák felállítása által válték pótolhatni, ezért tanítói állomásokat szerveztek; például, Josaphát király, a Kronika II. könyv 17.

rész 9. verse szerint, szétküldött az egész országba, hogy a törvényeket tanítsák. Dániel a tanítóknak földi és égi jutalmat ígér. De, ezen ígéret nem sokat használt és az izraeliták bukását fel nem tartoztatta. Bekövetkezett fogságba hurcoltatásuk és ezzel világtörténelmi jelentőségük is megszűnik. Ezen korszakban a zsidók már nem képeztek önálló nemzetet, hanem a babiloniai, syriai, egyiptomi, persiai, görög és római uralom alatt állottak, és szétszórva, nemzeti jellegüket csak tradicionalis úton tartották fenn, főleg vallásuk szertartásai által. Vallásukhoz ugyanis híven ragaszkodtak, még ha legfőbb földi javaikat is fel kellett érte áldozniok. A próféták helyét írástudók foglalták el. Ezra, a »második Mózes« az írástudók gyülekezetét egybehívta, az u. n. »nagy zsinagógia zsinatot«, mely azon eljárási módozatot állapította meg, a melylyel az izraeliták isten félelmére, és a szentírás szavai szerinti életre nevelhetők. Minthogy az izraeliták az akkori pogány népek közt a héber nyelvet elfelejtették, azért a biblia Ptolomeus Philadelphus alatt (282—240. Kr. e.) görög nyelvre, és Onkelos által chaldeai nyelvre fordítottatott. Tehát, az izraeliták már akkor érezték annak szükségét, hogy a bibliát hazai nyelven kell tanítani. Mind ennek dacára még máj nap is léteznek oly előítélettel bíró izraeliták, kik bűnnek tartják, ha egyesek a bibliát hazai nyelvre fordítják.

A biblia a gyülekezeti helyeken, ez iskolákban tanított és magyaráztatott; a különböző vélemények, nézetek, tanok és törvények későbbben állították egybe; ezen egybeállításból keletkeztek a szóhagyományok, a »Misna«, a biblia kommentára, és ennek kiegészítése folytán keletkezett a »Gemara«, mint a »misna« kommentára, melyek jelenleg »Talmud« néven ismeretesek. Az ifjúság nevelését ezen korban már nem kizárólag a szülők eszközölték, hanem főleg a gyülekezeti házakban oktató tanítók. A pedagógiai eljárást főleg a Talmud szabályozta, s ezért a Talmud pedagógiának neveztetik. A mi a nevelés eszményképét és az oktatás módját illeti, a Talmud mindig a bibliára hivatkozik, de egy-egy bibliai parancs mindenkor mesék és allegóriák által magyaráztatik meg, A tanítási célra vonatkozólag, isten félelme mellett, már az erkölcsi élet is ki van emelve. Minden tudomány célja, a javulás, tökéletesedés, és jó cselekedetek elősegítése. A nevelés fontosságát a Talmud kiemeli, és a szülőknek kötelességükké teszi, hogy gyermekeiket felneveltesék, és számukra iskolákat létesítsenek.

Elemi tanítók és népiskolák ugyan már Ezra előtt is léteztek, például, Chiskia uralkodása alatt, de ezek ismét eltűntek, azért Jehuda fejedelem, a misna szerzőjének unokája, azon megjegyzést tette, hogy »a műveltség és tudományosság lassan-lassan eltűnt«, és küldött több felügyelőt az országba azon útasítással, hogy minden helységben iskolát állítsanak és tanítót alkalmazzanak. Ezek alkalmilag egy városba érkeztek, a hol nem volt népiskola. A két kiküldött rabbi előhívatta az előjárókat, és kérdezték tőlük, hogy: hol vannak a város őrzői? Az előjárók azt felelték: »Mi vagyunk a város őrzői«, mire a küldöttek így szóltak: »Dehogy vagytok ti a város őrzői, ti megrontói vagytok, mert valódi és igaz őrseitek, valamint gyermekeiteké, az iskola-tanítók.« A tanulók

száma, a kiket egy tanító tanított, nem mehetett a Talmud rendelete szerint huszonöttnél többre, úgy, hogy ötvennél már két tanítót kellett alkalmazni. Vespasianus idejében Jeruzsálemben négyszáz gyermek-iskola létezett. A tanító nagy tekintélynek örvendhetett, mert a Talmud szerint, az ember szüleinek csak testét, de lelkét tanítójának köszönheti, sőt követeli, hogy a jó, lelkiismeretes tanító iránti tisztelet, az isten iránti tisztelethez legyen hasonló.

A tananyagot, természetesen, szaporítani kellett, mert szaporodott az irodalom, és mivel a kereseti ágak növekedtek, a foglalkozás és hivatás kiválóan megváltozott. A tanmódszerre vonatkozólag is haladást veszünk észre, mert a Talmud több helyen felvilágosít bennünket az iskolák szervezetről, a különféle tantárgyak hasznáról, a tanítók és tanulók tulajdonságairól, és a tanítás módjáról. A tanítás idejét illetőleg az van felhozva, hogy az öt éves gyermek a thóra olvasására, a tiz éves a Misnára, a tizenhárom éves vallási gyakorlatra, a tizenöt éves a »Gemarah«-ra tanítottatott. Az egész tanítási nevelés a gyermek hatodik évétől a tizennyolcadikig nyult. A nevelésnek tárgyait általában képezték: isten tanában való oktatás, valamely iparág megtanulása, a fogságból való kiszabadulás, az egybekeléshez való bevezetés. Görögország legnagyobb bölcsei a pedagógiát politikai szempontból fogták fel, a Talmud zsidó bölcsei csak vallás-erkölcsi szempontból.

A thóra és vallástudomány negyvennyolc tulajdonság segítségével szerzendő meg: szorgalmas tanulás, fegyelem, helyes kiejtés, elmélkedés, szerénység, sat. által. A Talmud a pedagógiai és történet-íróktól jogtalanul becsültetik csekélyre. Igaz, hogy a zsidók gondolkozásukban és kutatásaikban egyoldalúak voltak, s mindent istenre, és a vallásra vonatkoztattak, nem bírnak oly pedagógussal, mint Plátó és Aristoteles, de könyveik, a biblia és részben a Talmud sok szép neveléstani elvet tartalmaznak. A biblia pedig még jelenleg is az emberiség legelterjedtebb pedagógiai erkölcs-képző könyve, míg Plátó és Aristoteles könyveit inkább csak a szaktudósok olvassák és tanulmányozzák.

A keresztyénség megalapítása és a második jeruzsálemi templom elpusztulása után, az izraeliták a keleti és nyugati népek közt szétszóródtak, és sorsuk mindennütt szomorú volt. Ilyen körülmények közt az izraeliták nevelésügyének további szabályos fejlődéséről és felvirágzásáról szó sem lehet, mind a mellett, a többi népek középkori nevelés és tanítás ügyéhez képest, az virágzóznak mondható.

Az izraeliták mivelődésére nagy befolyással voltak azon országok éghajlata, és azon népek civilizációja, a melyek közt éltek; viszont ők is befolyásolták a felettük uralkodó nemzeteket. Kiváló államférfiak és tudósok nem egyszer Izrael népéből származtak. Ez időben a tanító, ki gyakran egész díjtalanul, csupán a vallás iránti szeretetből tanított, nagy tiszteletben részesült.

A XII-ik században a viszonyok már annyira megváltoztak, hogy Ibn Tibban említi, hogy egy tanítónak, ki a héber szép-írást tanította, évi díjjul harminc dénárt aranyban fizetett. A gyermekeket már életkoruk harmadik, vagy negyedik évében kezdték tanítani. Rendesen

Mindazonáltal, egészen helyén való volt Ujvári István m.-ludasi lelkész értekezése a XXXI. II. és III. törvénycikk életbe léptével követendő eljárás tárgyában. Értekező nagy utánjárással, a törvények tanulmányozásának és az eddigi egyházi eljárásnak összevetésével írta meg dolgozatát. Egyes esetekre nézve is kívánja tájékoztatni a lelkészi kart, s az új törvények keretén belül igyekszik a javasolt eljárás által megóvni az egyházas jelleget, élesíteni és fejleszteni a valóságosságot, az egyházhoz való ragaszkodást. Az időszzerű felolvasás mind végig lekötötte a figyelmet s az Értekezlet a felolvasónak köszönetet szavaz a nagy gonddal összeállított munkálatért és fölkéri őt, hogy tájékoztató értekezését közre bocsássa, mely közóhajnak készséggel ígért eleget tenni. (Elvárjuk. Szerk.)

Tanuságos eszmecsere fejlődött ki a felolvasás alapján úgy, hogy kik jelen valánk e vita alatt, a követendő eljárással tisztába jöhettünk, majdnem minden egyes esetben.

További értekezésünk tárgyát az egyházmegyei gyámintézet jövőndő sorsának megbeszélése képezte. Csaknem 20.000 forintot tevő gyámintézetünk sorsát és a messze jövőndőkben is magasztos célját, úgy hiszem, biztosítva láthatjuk; mert Értekezletünk dr. Bartók György, Szilágyi Farkas, Jancsó Lajos, Bertalan József és több tagtárs hozzászólása értelmében, kimondotta a következő alapelveket.

A nagy-enyedi egyházmegye gyámintézete fentartandó, de tekintettel az egyetemes gyámintézet

mindeneket kötelező voltára és ennek folytán az egyesekre háramló teherre: új tagot nem vesz fel, mert több eddig ide folyó jövedelem-forrás (interkálára, egyházak díja) bezárul. Minden eddigi tagja az eddigi joggal és kötelezettséggel köteles az egyh. gyámintézetnek tagja maradni; a ki a kötelezettséget elismerni nem akarja, jogát veszti. A tagok özvegyei mind végig segélyben részesülnek, a mit időről időre állapít meg a részvényesek gyűlése, illetőleg az egyházmegye-előljárósága.

Az élvező nélkül maradandó tőke jövedelme szegény papfuk nevelésére fordítandó és a segélyezendők és segélyek mennyisége fölött az egyházmegye akkori előljárósága határoz.

Ezen alapelvek szerinti tervet kidolgozására, mely aztán a részvényesek közgyűlése elé lesz terjesztendő még ez év folytán, értekezletünk egy bizottságot küld ki Sándor János, esperes elnökle alatt, Dr. Bartók György, Szilágyi Farkas, Barabás József, Málnási Károly, Bartalan József és Jancsó Lajos személyében.

Ime, így készít elő az Értekezlet, mondhatjuk, erkölcsi és anyagi tekintetben az egyházmegye jövőndő biztosságát, és erősbulését. És így van ez jól! Részek alkotják az egészszet, ezeknek erőssége az egésznek diadalát és dicsőségét.

Jancsó Lajos,
értk. jegyző.

TARCA.

Egyháztörténeti adalékok.

*Bethlen Miklós Veszprémi István, reformáta püspöknek
Bécs, 1702. szept. 19. a ref. egyház ügyeiről.*

Mint kedves jóakaró komám uramnak szolgálók és istentől minden jókat kívánok kglmeteknek.

Csudálkozom én kglteken, édes püspök uram, micsoda maga javára való gondviseletlenséggel látogatá meg isten kglteket közönségesen. A minap kgltek felküldötte a restantiákról való jegyzékeket és én meg sem gondoltam, hogy azok egészen meg ne legyenek. Most hogy isten gr. Sean uramot, Dizent uramot felhozta, már computálni akarék valamék, de restantiis és csak elhülék belé, hogy felét sem küldötte fel kgltek a restantiáknak. Avagy talán másutt nincsen restantia, a melyet lehetetlennek tudok lenni, a mint ez a kglteknek leküldött inctusa megmutatja. Az istenért kérem kglteket, legyen vigyázóbb és serényebb kgltek avagy csak a maga dolgában és a restantiákat keresse fel s küldje fel, mert valamennyi restantiát az ember most bead, bizony csak azzal marad. Hiszem, conferálni kellett volna kglteknek azt a tabellát, vagy extractust, a melynek a hátára ez van írva: Extractus ex beneficiis eclesiasticis, exhibens unde? quibus? quare? erogentur és accuratissime úgy kellett volna a restantiákat mindenünnen beszédni és nekem felküldeni. Ha azért az most elhaladott, ugyancsak elaborálja s küldje fel kgltek, ha engem itt nem érne is Szentkereszti s Tarcali uraméknak leszen gondja reá, olyan dispositioval hagyom, de ha lehet, sietni kell a felküldéssel. Interim én ugyanazon leszek, hogy computu restantiarum ad ulteriora dilato valamit, ha csak egy esztendőre valót is sajtolhatnék ki belőle. De nagy bosszúsággal vagyok, hogy az a sok eccle-

siasticum és religiosum negotium nem hogy követet érdemlene a reformat religiotól Erdélyből ide, de még csak egy tisztességes számos reformátusoktól subscrikált authenticum Memorialét sem. És így azt kérdem, mi mellett agal az agens? A más religió szüntelen küldi a maga követjét, írja a leveleket, memorialét, subscribálják a catholicusok számosan, futják dolgokat, mint emberséges, zelosus emberek, izibe. De bizony mi sem az embernek, sőt talán istennek sem tudunk ügyiben könyörgeni a magunk dolgáért. Bizony pedig a mint én itt a dolgokat látom, nem kellene nekünk még a vízbe ölni magunkat, mint az Aesopus nyulai, mert bizony nem volnánk mi itt szintén olyan roszul. Mert az urunk kegyelmes és bölcs monarcha. A ministeriumnak is bizony van esze és bizony messzére meggondol mindent. Ez előtt egy néhány nappal maga Cardinal Kollonics uram ő eminentája sokáig beszélt velem és non obstante suo characlere et zelo, úgy beszél a religiosumokról Erdélyben, hogy soha bizony jobban nem kívánám Orbándot magam hozám elé, azt mondá, nihil unquam an... adhuc de isto loco et ego tales violentias et astutias plane non approbo. Ha volna kinek agalni itt a mi dolgunkat, bizony nem félténém én Erdélyben a religiókat s az Ecclesiákat. És nagy számadásra megyünk mi a mi nagy hidegségünkért és gondviseletlenségünkért, melyről in hunc eundem sensum irtam a minap Keresztesi Sámueli uramnak és nem régen Eubemater uramnak is, kívánván az által conscientiamat exonerálni.

Annak is most kellene kglmeteknek eszébe jutni, mint vagyunk a fejedelemlél levő restantiákkal; arról is most kellene egy szép levelet írni a fejedelemnek (II. Apafi Mihály) cum specificatione rerum et circumstantiarum. Hi-

szent tudja kglmetek, mint van; ha pedig nem tudja, hányja fel kgltek ismét az én ládámat s a kollegiumét s keresse meg, irjon s csináljon mindent, a mi szükség. Non aetas est laeta diu, componite nidos. Nekem kevesebb hasznomat veszi kgltek, mint eddig, mert ama vers gyakran jut eszembe: sex sanctus postea non fis. Már én azt elmulatván és kivált az én familiámnak rendszerént való aetasát meg-gondolván, keveset hiszek ide hátra lenni benne.

Ezen órában vevém kglmednek Kaposi uram (gyula-fehérvári tanár) 10 szeptbr. költ levelét, melyre ugy tetszik ide fel anticipalodott a válasz, mind a fehérvári beneficium s mind a többi ugy succedalna, ha ott az emberek illendő-képpen keménykednének és semmit magokon erővel elvenni féltekben ne engednének, hadd panasználja más is valaha reánk, ne mindenkor mi másra. Interim ide fel remonst-rálnok jó idején és vívide a dolgot, bizony semmi gondunk sem lenne. Ajánlom istennek kglmet. Vienna, 19. szeptember 1702. kglmetek szolgáló komja, Bethlen Miklós, mpr.

P. S. A. Brandenburgus, ki most brussiai királynak neveztetik, követje mondá énnékem ezelőtt harmadnappal, hogy a király az erdélyi reformatu religiohoz ilyen kegyel-mességét akarja mutatni, hogy birodalmiban valamennyi akadémiaja van, mindenikben három, vagy négy alumnust be vétett Erdélyből és maga költségén tanitatja három-három esztendeig és azután mást, meg mást similiter, csak menjen mindenkor cum congruo testimonio, talia testimonia dare solitorum. Szükséges, hogy kgltek az urnak gubernator uramnak jelentse meg és kgltek irjon egy szép levelet a királynak (summaja breviter ez legyen) hogy értette olyan kegyelmességét, a melyet köszön és kívánja isten előtt való könyörgésével hálálhassa meg azt. Irni kell a követjének is egy levelet cum titulo: Excellens Domine Colendissime! Szummája legyen: Tőlem értett olyant kgltek köszönni s kéri, hogy procurálja és végezze el egészen a király őfel-sége előtt, ígért kegyelmességet cum circumstantiis.

Eredetije a Teleki levéltárban, 381 sz. a. u. rendezés.

Ugyanezen tárgyról másnap, szeptember 20-án, 1702 Bécs sógorának Teleki Lászlónak is így ir Bethlen

Azt is csudálom, hogy felejtette el kglmed a Brandenburgus Elector nagy gratiáját megmondani nekünk, melyet a követje monda nekem tegnapelőtt, hogy mindenik akadémiajában bizonyos számú erdélyi reformatus alumnu-sokat akar maga költségén tartani. Ez sok jucunditás kö-zött Domine Comes de Vidafalva, ezt nem kellett volna elfelejteni.

Teleki levéltár, 377. sz. a. u. r.

közli: Kontz József.

A beszédről.

A ki megjelenti a tickot, azzal ne barátkozzál.

Péld. 20, 19.

*

A nyelv kicsiny tag, de gonosz állat. Jak. 3, 5.

A ki tétovázó beszédében, megcselekszi a gonosz-ságot.

Péld. 16, 30.

*

A tudós ember megtartóztatja beszédét, és vesztegletes lelkében az értelmes férfiu.

Péld. 17, 27.

*

Mint a mély vizek, olyanok a jeles embernek szájából származott igék. Péld. 18, 4.

*

Láttál-e beszédében hirtelenkedő embert? A bolond felől több reménység vagon, hogynem a felől.

Péld. 29, 20.

*

A te beszédedből ismertetel igaznak, és a te beszé-dedből ismertetel hamisnak.

Mát. 12, 34.

*

Jaj nektek, mikor mindenek jót mondanak felőletek.

Luk. 6, 26.

*

Lépes méz a szép beszéd.

Péld. 16, 24.

*

A ti beszédetek mindenkor kedvességgel, mintegy sóval megsóztatott legyen.

Kol. 4, 6.

A fondorkodó beszédével ver. Péld. 26, 22.

*

Mint az arany alma az ezüst rostályokban, olyan az alkalmatosan mondott ige.

Péld. 25, 11.

*

A nyelvnek épsége életnek fája. Péld. 15, 4.

*

Isten beszédét nem szabad megutálni. I. Sám. 15, 23.

*

Az én beszédem, mely az én számból kimegyen, nem tér meg hozzám üresen.

Ézs. 55, 11.

Jobb, a bölcs ember dorgálását hallani, mint a bo-londok éneklését.

Péld. 7, 5.

Az ajkának hazugsága alatt gonosz tör van.

Péld. 12, 12.

A mely uralkodó a hamisság nyelvére hallgat, annak minden szolgálai latrok.

Péld. 29, 12.

Az igaznak nyelve, mint a választott ezüst.

Péld. 10, 20.

Ne háborogj egy emberrel is ok nélkül. Péld. 3, 30.

*

Jobb a száraz éteknek egy falatja, melylyel vagon csendesség, mint a nyúzott barmokkal teljes ház, melyben vagon hábnruság.

Péld. 17, 1.

Közli: Széchyné, Lorentz Josephine.

Külömfélék.

Szives felhívás.

Emlékeztetnünk kell olvasóinkat, hogy meg-érkezett az utolsó negyed év. Sajnálattal kell felpanaszolnunk, hogy az elmúlt kilenc hónap alatt olvasóinknak több, mint fele egészen megfede-kezett rólunk. Nem küldöttek egyetlen krajcárt sem. Így nehéz lesz, a Közlönyt fentartani. Szivesen kérem a hátrálékosokat, hogy tartozásukat mi-előbb befizetni, sziveskedjenek.

Kolozsvártt, okt. 2. 1895.

Szász Gerő.

= A szilágy-szolnoki egyházmegyében meg-indultak a tanácskozások ama téma felett: felosztassék-e az egyházmegye négyre, hogy apróbb részekre szakadva,

a részek tán több, bővebb vérkeringéshez jussanak; vagy így maradjon, a mint van? Eddig a zilahi egyház véleményét ismertük, hol Magyarósi István barátunk a zászlótartó, ki legelőször csatlakozott az általunk felvetett eszméhez, és derekasan munkálkodik a részekre való felosztás érdekében. Most vesszük a zoványi egyház véleményét, a hol köztudomásulag az esperes a pap. Nős hát, az esperes egyháza annak a felfogásnak adott kifejezést, hogy maradjon minden úgy, a mint van: jól van az úgy. Ezzel a helyzet teljességgel tisztázva van. Előttünk áll a kép, mely világ teremtése óta mindig ugyanaz. Egy néhány ember, a ki szeretne valami jobbat; szárnyat ölt, és repülni akar, mint Ikarusz, mert még ha szárnyai elolvadnak is, de példát statuál, hogy emelkedni szép, és fönséges; ezzel szemben áll a hivatalos maradiság, az a bizonyos féreg, mely kényelmesnek, és elég delikátnak tartja a tormát, s azt felszerűlni, nem hajlandó még akkor sem, ha ananászszal kínálják. Dehogy is kívánunk terrorizálni bárkit is. A vélemények szabadságát tiszteljük; mert annak jogát magunknak is követeljük. De ha az esperes egyháza szükségesnek tartotta mindjárt az elején nyilatkozni, s nyilatkozatának közrebocsátásával nyomást gyakorolni a vidékre: mi is adhatunk kifejezést ama reményünknek, hogy a szil.-szolnoki egyházmegye többsége nem fog fejet hajtani az ósdi maradiság előtt, és kitűzvé a haladás zászlóját, be fogja bizonyítani, hogy a szebb jövő érdekében tenni tud, és cselekedni mer. Meg aztán, a zoványi egyház tévedésben van. Nem arról van szó, hogy a szil.-szolnoki egyházmegye egymagára, incidentáliter felosztassék, hanem igenis arról van szó, hogy az egész egyházkerületben az egyházmegyék apróbbakra osztassanak, hogy hozzáférhetőbbekké tétetvén, jobban kormányoztathassanak. Igen is, arról van szó, hogy az egyházmegyék ez ügyet előkészítvén, alkalmat adjanak az egyházkerületnek, hogy az idők teljességében kimondhassa határozatát. Hát, ne féljen a szil.-szolnoki egyházmegye, hogy egyedül ő van kiválasztva áldozati bárányának; hogy darabokra vágatik, és a tűzre vettetik. Dehogy is! Ó volt az, mely az általunk felvetett eszmét legelőször felvette, tárgyalta, és példával jár elől most is; jön majd a többi is; és bár lesz még egy pár esperes, ki Zoványhoz csatlakozik, de mi feltétlenül bizunk, hogy a nagy többség melegen fogja támogatni az eszmét, és midőn megérett, a szervezkedés nem részletes lesz, hanem »in capite et membris.«

== **A kolozsvári egyház a közelebbi vasárnapon** szépen látogatott közgyűlést tartott. Amaz intézkedésekről volt szó, melyeket az egyházpoltikai törvények életbe lépése megkövetel. A közgyűlés elfogadta az előre kiküldött bizottság ajánlatát, mely szerint a 13,000 lélekből álló egyház apróbb tizedekbe szervezendő, melyek előtt a maguk által választott előljárók állanak; bizonyos központokon sűrű egymásutánban felolvasások tartatnának az aktuális kérdésekről, s mindarról, a mi a vallásos-erkölcsi élet élővé tételére jótékonyan befolyhat. Kolozsvártt annyi szellemi és erkölcsi erő van egybehalmozva, hogy ez intézkedéstől a legfényesebb eredményeket várhatjuk. Kövessék e példát a vidéki egyházak is, mert ha a kathedrát megtoldjuk a b' góssággal, rajtunk a pokolnak kapui diadalmat nem vesznek.

== **A pozsonyi ág. ev. liceum története.** Ily című monografiára hirdet előfizetést a pozsonyi ág. ev. egyház előljárósága. A huszonöt-huszonnyolc ives mű jövő tavasszal jelenik meg. Szerzője, Márkusovszky Sámuel, liceumi tanár. Előfizetési ára 2 frt. 50 kr. bolti ára 3 frt. Ismeretes dolog, minő messzeható szerepet játszott egészen századunk közepéig, a magyar kultúra fejlesztésében. Politikai, társadalmi válságok innen, a régi Magyarország közép-pontjából, hatottak egész protestáns egyházunkra. Liceuma 1606. óta mint iskolája volt a protestáns egyházi, és hazafias nevelésnek. Története valóságos magyar protestáns civilizáció fejlődésének egyik ragyogó fejezete. Sokszoros tanulsággal szolgál tehát a művelt közönségnek. A monumentális mű tetemes költségbe

kerül. Ez okból a nevezett előljáróság bizalommal kéri az intézet volt tanítványait, jótéteményeseit, általában pedig a művelt protestáns közönséget, hogy mentől tömegesebb előfizetéssel a mű megjelenését elősegíteni, szíveskedjenek. Előfizetés, folyó év dec. 31-ig, a pozsonyi ág. ev. liceum Igazgatóóságánál történik.

== **Meghívó.** A bekecsalji papi fiokkör rendes őszi értekezletét folyó év október 31-én Torboszlóban tartja meg. Tárgysorozat: 1. Imát mond az elnök. 2. Reformációi emlékbeszédet tart Kovács Nándor, márkodi, akadályoztatása esetén, Kis György ny. szentbenedeki pap. 3. A torboszlói ev. ref. egyházközség történetét felolvassa Kövendi Kálmán, helybeli pap. 4. A bűnbocsánatról, kapcsolatban a reformációval, felolvassa Sámuel Aladár, selyei pap. Az értekezleti tagok szíves megjelenését kérjük. Nyárad-Szereda 1895. okt. 8-án. Szász Károly, elnök. Rákosi György, jegyző.

== **Meghívó.** A marosi ref. egyházmegye küküllői köre, ünnepeles istenitisztelettel egybekötött papi értekezletét folyó 1895. év október 31-én, a reformáció emléknapján reggeli 9 órán kezdődőleg fogja megtartani. Erdő-Szent-Györgyön, melyre a tiszteletes tagtársakat és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívom Tárgyak: elnöki megnyitó. Jegyzőkönyv felolvasás. Tiszteletes Madaras János, Biró Géza és Nagy József aai által tartandó felolvasások. Esetleges előterjesztések, indítványok. Az istenitisztelet szónoka tiszteletes Simon Imre aá. lesz. Makfalván, 1895. október 10. Benedek Dénes, elnök.

Hivatalos rész.

1201—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett disznajói egyház II-od tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

J a v a d a l o m: egy szobás lakás az iskolában; 350 frt. készpénz az egyház pénztárából; a lakó szoba fűtésére elegendő tüzi fa. Egy évi próba idő után egyéb illetmények is fognak adatni ez állomásra is.

Pályázati határnap: folyó év november 1. Folyamodások nt. Lénárt József, esperes aá.-hoz, Magyaróra, u. p. Disznajó, küldendők.

Kolozsvárt, 1895. október 15.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

404—1895.

MEGHÍVÓ.

A nagy-szebeni ev. ref. egyházmegye közgyűlésének tagjait, a f. 1895. október 29-én, délelőtt 9 órakor, Nagy-Szebenben, a szokott helyiségben tartandó egyházmegyei rendes közgyűlésre, kiváló tisztelettel meghívom, és fölkérem a lelkész aakat, méltóztassanak az egyházmegyei világi képviselőket, a nevezett közgyűlés idejéről és helyéről kellő időben értesíteni.

A közgyűlés tárgya: 1. Esperesi jelentés. Jegyzői jelentés, az egyházmegyei tanács működéséről. 3. A tanügyi előadó jelentése. 4. A számvevő jelentése. 5. Az e. m. pénztár megvizsgálása. 6. Segély-kérvények tárgyalása. 7. A zsinati törvények 27. 40 42. 100. §§ ai értelmében készített szabályzatok tervezeteinek tárgyalása. Az e. megyei tanács, f. 1895. évi ülésében fölvetett jegyzőkönyve 15-ik pontja alatt hozott határozatának tárgyalása. 9. Indítványok. 10. Egyházmegyei jegyző-, egyházmegyei tanácsbírák, és köztörvényszéki bírák, e. m. kijelölő bizottsági tagok, egy egyházmegyei közalap bizottsági tag választása. A közgyűlés végeztével papi értekezlet lesz.

Nagy Szeben, 1895. október 12. Nagy József,
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Október 24.

43. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmentve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Excelsior!

Nem tudom, hogy mi. Lehet, hogy az előhaladott kor, és az annak nyomában járó tapasztalásnak nevezett lelki állapot; lehet, hogy valamelyes benső kényszer, mely az elröppenő földi életet nem tartja elégnek ama vágyak és sovágások számára, melyek itt alant örök szomjúsággal gyötörnek: de valami űz, kerget, kényszerít, hogy füledbe sugjam ezt a szót: Excelsior, életnek tavasza, remények bokra, anyaszentegyházunk jövője, boldog ifjúság, mely a mi méltatlan nyomainkba vagy lépendő.

Megható, egyszerű innepélyességgel nyitott meg az egyházkerület theologiai fakultása. Mint a májusi nap sugár-özöne szól az egész esztendőnek: a szerető szívek és reménykedő lelkek szeretetének egész oceánja veszi körül az új intézményt, melyhez a jövő századok várakozása fűződik. A kik valaha-akkor felvetették az eszmét; kik annak létre hozása érdekében annyi önzetlen verejték-csöppet hullattak a nehéz harcokban; a ki tervezte és megvalósította majdnem az önfeláldozásig menő fáradhatatlan töprengéssel; azok a férfiak, kik e felséges intézet élére állottak, hogy akaratukkal, lelkesedésükkel, tudásukkal életet leheljenek a holt kövekbe: mind-mind ama felséges zászló, ama magasztos eszme égbeszárnyaló nyomása alatt állottak, állanak, és fognak állani: Excelsior!

Lehet-e másképpen? Mit tudom én, évezredek, vagy milliárd évek óta áll-e fenn e világ? De a mióta a megteremtett világok lételébe egy halovány sugárt képes vetni a történelem, mint egy arany-fonál vonul végig ama nemes törekvés, ama soha ki nem elégíthető szomjúság: megfékezni az emberi indulatokat, legyőzni az ösztönt, a szenvedélyeket, korlátozni a rútat, daldalmat szerezni a szépnek, megnyitni a menyországoknak kapuit, és érezni a szellemi élet vé-

getlenségének gyönyöreit abban a pillanatban, midőn valaki megértette isten lelkének hívását: »add nékem a te szivedet!« és oda áll a küzdők, az apostolok, a megváltók sorába, és talán sok, talán parányi tehetségeinek egész összegével, és teljes egyéniségével szolgál az erkölcsi, a vallásos, és ebből természetesen kifolyólag az eszményi világrendnek, melyen egyedül épülhet fel »az egy akol«, és »leszen egy pásztor!«

Meglesz-e ez valaha; vagy egyáltalában lehetséges-e: a felett vitatkozhatnak a minden nemű és rangú tudósok; de, hogy az annak érdekében való küzdelem és erőfeszítés; az utána való epedő vágy és rajongás soha ki nem halhat a nemesebb szivekből, a mélyebb elmékből: a felett vitatkozni, nem lehet. Mint az életnek szüksége van a mindennapi kenyérre, a levegőre, a melegre, és világosságra: éppen annyira nélkülözhetetlen az ember nemesebb természetére a hit és örök reménység egy tökéletes, egy eszményi világ felől. Ha ez nem volna, vagy valamely csoda által kihullana lételünkéből, nem csak hogy megállana minden fejlődés, de porba omlának a megteremtett világok, bezárulnának a menyország kapui, és a sugártalan nap nem növelne több virágot e most oly szép, oly édes föld felett.

Hát, nem is kell félni, hogy ez megszűnjék valaha. Jöhetnek rossz idők, nehéz korszakok, midőn az ellenséges viszonyok nyomása alatt megfogyatkoznak a proféták, mint a patakok is kiszáradnak olykor: de a források megmaradnak mindig, táplálja azokat az anyaföld belseje. Az emberiség életében is válnak uralkodókká oly irányok, melyek kedvezőtleneknek látszanak a haladásra nézve, sőt egyenesen visszaesést mutatnak, de ez látszat, tünemény csupán; talán az emberi szellemre nézve a megpihenésnek állomásai, hogy azután annál termékenyebben mutassák az ellenhatást abban az őserőben, mely soha el nem fogyhat, de nő, gyarapodik, és él mindörökké.

Fölséges példáját láthatjuk ennek a természet működésében. A tél minő hideg. A dermedtő fagy bilincsei alatt hogyan hal ki minden élet. A föld szívének életet adó csöndes dobogását elnémitják a viharok. Pihen minden. Alszik minden. Talán álmodik. Vajjon, nem halt-e meg?

Oh, nem-nem! Csak egy mosolya kell a májusi napsugárnak; csak egy forró csókja a tavasz lehelletének; csak egy »legyen« szava a feltámadásnak: és a madár dalol, szeret; a virág nyílik és szeret; a patakok ledobják láncukat és szeretve, életet adnak a völgyeknek, a réteknek; a csira rügybe szökken; lomb-karjaikkal az égbe emelkednek a rengetegek, és »halleluja« zendül a mindenségben, Feléd, előhaladás, tökély, eszmény, »új élet«. A természet törvénye ez, megmásíthatatlan kényszer, melynek engedelmeskedik a porszemtől a napsugárig minden megteremtett valóság.

Hát a szellemi élet; hát az erkölcsi világ különbözhetik ettől? Nem a nap sugára élte? Nem a levegő táplál? Nem gyönyörködünk-e a virág illatában? Mig az erő teljességétől feszül az energia bennünk, nem akarjuk-e hatalmunk alá hajtani a földet? Nem óhajtunk-e szárnyakat, hogy a levegőég óceánján keresztül csattogtatva azokat, a lelki kényszernek hangot adhassunk: Excelsior! A természeti és az erkölcsi világ bármennyire mások, de nem különbözhetnek egymástól a létel magasztos céljára nézve. És ha a természetnek örök törvénye a fejlődés, a haladás: nem lehet más az erkölcsi viláé sem. És mint a virágon, és a lepke szárnyán ott van a himpor, mely megadja báját, színét, költészetét: bizony, az ember szellemi, erkölcsi életének disze, pompája, megdicsőülése, az eszmények kultusza.

Hol van ennek termékenyebb talaja, melegágya inkább, mint az az intézet, mely keblére fogadott titeket, barátim, nemes ifjuság!

Hát, igen, a mai korszak hivalkodik, dobálódzik a szavakkal. Ilyen ez is: az életnek kell nevelni! És egyre-másra támadnak a kereskedelmi, ipar-, női kézimunka-, gazdasági, s mit én tudom, miféle iskolák. Nó hát, a mi erdélyi evangyeliom szerint reformált anyaszentegyházunk is emelt egyet. Ebben az iskolában nem tanítják az ujjak ügyességét, nem tanítják a szántástvetést, a kereskedés fortélyait, mester-fogásait. Tanítanak ott valami egyebet, többet; ott tanítják azt a mindent, a mire mindenkinek szüksége van, a ki anyától született, a ki élni akar bölcsen,

betölteni hivatását lelkiismeretesen, és meg akar halni úgy, hogy emléke áldott legyen az időben, és az örökkévalóságban.

Nézzétek. Ott az Ideál. Neve. az embernek fia; hajnali csillag; forrás; élő víz; kenyér; út, igazság, élet; szegeletkő; a békesség fejedelme; istennek fia; alfa és omega; az urnak választottja; üdvösség fejedelme; e világ világossága: lelkek pásztora; a következő jók főpapja. Benne és általa a kegyes lelkek beteltek örömmel; a sátán leszakított az égről; bekövetkezett a felvilágosodás; az emberek eljutottak isten helyes ismeretére, tiszteletére, imadására; diadalmat nyert a szeretet, és béke; az embernek bünei miatti fájdalom lecsöndesedett; benne bűn nem találtatott; élt, meghalt, föltámadott, menybe ment, és jár előttünk, kit követnünk kell érényekben, tudománya és példája szellemében.

Látjátok őt, az úr Jézus Krisztust? Az Ideált, az Eszményt? Excelsior!

Nézzétek. Mi lett a világból kétezer esztendő alatt az ő megszentelt példája nyomán! Gondoljatok arra, mi lett volna nála nélkül, és mivé lenne, ha ő nem járna előttünk felemelt ujjakkal, melyek nem csak fenyegetnek, de szeretettel mutatnak oda, a honnan jöttünk, a hová vágyunk, és a hová el kell mennünk: mert az az eszményi világ, melyet nem csak széppé, de kívánatosá tett mindnyájunk előtt erkölcsi természetünk.

Nézzetek a mesterre. Oldjátok meg saruitokat, és kövessétek őtet. Nagy, nehéz az út. Megtagadása mindannak, mit a föld gyönyör gyanánt olcsón kínál; lemondani a szív jogáról ott, hol mások igaz boldogsága áll előtérben; szőr-ruha, vad-méz a táplálék, hol kötelességet kell teljesíteni, és ha kell, Galgotha, isten nevében, isten szent nevéért.

Az isten nevében kérlek titeket, intelek, nemes ifjuság, vedd füledbe az én beszédemet. Legyenek áldottak azoknak porai, kik az urban elnyugodtak. De, ha negyven esztendővel ez előtt valaki oda mutatott volna, a mi egyedül igaz, szent, és örök; hogy a földet nem megtapodni kell, hanem megszentelni; hogy az életnek pusztaságait föl kell szántani, és a barázdákba el kell vetni az örökszépnek búza-magvait: óh, immár hány elhervadt életnek porai felett ma nem bogáncs, hanem az örökéletnek virágai nyílnának, és hányan nem panasználánk, hogy lehetnénk jobbak, tehettünk volna többet! Óh jaj, hogy mások voltak az idők akkor! Szomorú idők nagyon.

Szivedben ott lángolnak a legszentebb érzelmek. Lelked a világokat átölelő gondolatokkal teljes. Az akarat-erő duzzad a cselekvés ösztönétül. Minden hívogat. A tied a mindenség ma. Holnap? Az élet oly véghetetlenül rövid. Ha az esztendőben a tavasz nem termékeny, abban az esztendőben nem lesz aratás. Ha az ifjuság elpazérolja ifjúságának fogékonyságát; ha lelkét nem teszi gazdaggá az eszmények iránt való szeretettel; ha lelkesedésével nem szerez magának elégtételt: honnan vegyen protestáns, evangyeliom szerint reformált anyaszentegyházunk biztosítékot jövődjének nagysága; hazánk honnan vegyen fundamentomot örök fenmaradása felől?

Excelsior!

Szász Gerő.

Egyházi énektanításunk a népiskolában.

E lapok hasábjain Nemes Sándor, tanító a. a. minap több célszerű indítványt tett arra vonatkozólag, mikép lehetne népiskoláinkban az egyházi énektanítást sikeresebbé tenni. Egyidejűleg egy tantervet is közöl a tananyag beosztására vonatkozólag. Nem célom, bírálatba bocsátkozni, de azt hiszem, használni fogok vele az egyházi énektanítás ügyének, ha, kapcsolatosan Nemes Sándor, tanító a. a. n. emlitett cikkével, e lapok hasábjain is ismertetni fogom azon tantervet, melyet Ravasz János tanügyi előadó a. a. készítet az egyházi énekeknek a népiskolai osztályokban való tanítására vonatkozólag, s melyet a marosi egyházmegye, most három éve már, életbe léptetett. E tanterv célja az, hogy a népiskolai tanfolyam ideje alatt úgy a dicséretnek, mint a zsoltárok kellő számban és az előfordulható mindenféle alkalmaknak megfelelő különféleségben taníttassanak. Ismertetésem célja pedig az, hogy osztályonként bemutatván az eltanítandó énekeket, azok eszmei tartalmát élesen körvonalozzam, s így azok betanítására, megértetésére segítséget nyujtsak tanító a. a. n. Megjegyzem azonban, ismertetésemben nem terjeszkedem ki arra, vajjon az egyes osztályok számára kiszabott énekek zeneileg találjanak-e az illető osztályok hangterjedelmével; különben is, értelmes tanítók könnyen tudnak segíteni e bajon, a nélkül, hogy a dallam eredeti jellege változást szenvedne-

I. Az első osztályban.

Tantervünk szerint, legelőször is ezen hangulatos istentiszteletet kezdő énekünk tanítandó:

Istennel jární, lakozni,
Szent élettel illatozni,
Igaz hitben nem habozni,
Jézus Krisztus! tanits, tanits imádkozni!»

A ki valakivel jár, azzal együtt lakik: szükségképpen alkalmazkodik is ahhoz. A ki istennel akar jární és lakozni, annak mindenben isten akaratához kell alkalmazni magát, annak úgy kell élni, a mint isten kívánja, vagyis szent életet kell folytatni. Szent és tökéletes életet pedig csak úgy folytathatunk, ha az igaz hit lakozik bennünk.

Az igaz hit pedig az Úr Jézus Krisztus tanításaiban foglaltatik. Az Úr Jézus Krisztus tanításait, parancsait kell tehát megtartanunk. Ezért kérjük Jézust, hogy ő tanítson meg minket, imádkozni, mert csak az Úr Jézus tanította meg igazán az embereket, hogy miképpen kell imádkozni, midőn egy mintát is adott az imádságra nézve a »Miatyánk-ban, vagyis »Úri imádság«-ban. (Könnyű átmenet a Miatyánk megtanítására; vallástani-tás az egyházi énekek alapján, a beszéd és értelem gyakorlatok mintájára.) Röviden, az istennel való járás és lakozás áll a szent életben, az igaz hitben és a Jézus szerint való imádkozásban.

Ezen kezdő ének után tanítandó egy szintén nagyon rövid ima és, egyházi beszéd közt való énekünk:

»Atya, Fiu, Szentlélek!
Készits szent igédre,
Jézus érdemét ruházd
Áldott hivedre«.

Az Atya az isten, a ki teremtette az eget, a földet, és mindent, mi azokban van, szóval, az egész világot; a Fiu az Úr Jézus Krisztus, ki az igaz vallást, a keresztyén vallást hirdette a földön, s ezáltal megváltja és üdvösségre vezérli az embereket; a Szentlélek istennek lelke, mely azt cselekszi bennünk, hogy higyjünk Krisztusban, tartsuk meg a Krisztus parancsait és így üdvösségre jussunk. E hármát együtt nevezük Szentháromságnak. A Szentháromságot kérjük tehát, hogy készítse el lelkünket a szent igére, melyet a pap a bibliából olvas fel és azután megmagyaráz; vagyis, arra kérjük itt a Szentháromságot, hogy a szent ígét és annak magyarázatát az egyházi beszédet megérthessük, kellő figyelemmel meghallgathassuk. Azt is kérjük ez énekben, hogy isten ruházza ránk a Jézus érdemét. A Jézus érdeme az volt, hogy meghalt érettünk. Hogy isten ez érdemét ruházza reánk, annak az az értelme, hogy isten a Jézus érdemeért bocsássa meg bűneinket,

Harmadszor, tanítandó a következő köznep-reggeli ének:

»Neked éneklek,
Neved magasztaló
Szívvel, lélekkel,
Hiv érzésekkel
Neked esdeklek,
Oh, örökkévaló!»

Istent dicsérjük, magasztaljuk a mi egyházi énekeinkben, hozzá esdeklünk, imádkozunk, mert ő örökkévaló. Az emberek mulandók, változók, halandók; isten örökkévaló. Ezért vonzódik az ember annyira istenhez: a gyenge, az erőtlen ugyanis mindig az erőshez, hatalmashoz folyamodik és csak annak társaságában érzi jól magát. Ezt fejezi ki a 42-ik zsoltár, mely az emlitett dicséretnek után tanítandó. Zsoltárnak az olyan egyházi éneket nevezük, mely a bibliában is meg van írva. Ilyen zsoltár van összesen 150. Ezek között a 42-ik:

»Mint a szép, híves patakr
A szarvas kívánkozik!»,
Lelkem úgy óhajt uramra,
És hozzá fohászkodik.
Tehozzád, én istenem!
Szomjuhozik én lelkem.
Vajjon, szined eleibe
Mikor jutok élő isten.»

Az ember csak isten társaságában érzi jól magát, azért vágyik az ember istenhez. Itt a földön az ember csak óhajtozik, fohászkodik istenhez, de majd egykor színről-szinre is meglátja az istent. Földi szenvedéseink után mennyei dicsőség várakozik reánk isten társaságában. Áldjuk ezért az istent mindenkoron, mert ő gondoskodott ilyen atyailag az emberekről. Énekeljük azért folytatólagosan a 146-ik zsoltárt;

»Áldjad én lelkem az urat,
Hirdessed dicséretét,
Az istennek adok hálát,
Valamig engem éltet;
Én az úrnak éneklek,
Mindaddig, miglen élek«.

Az isten adta életünket és ő is tartja meg, ő táplál minket mindenféle javaival, méltó azért, hogy életünk minden napjaiban őt áldjuk.

Ime, hogy tudományos műszóval éljek, ez a népkolai első osztály tananyaga az egyházi énekekből. Három dicséret és két zsoltár. Rövid, kis énekek, melyeket minden nehézség nélkül fog betanulni az első osztályos gyermek is. Azonban, magas eszmék érintve Istennel lakozás, szent élet, imádkozás, Szentháromság, istenhez való vágyódás, isten iránt való szüntelen hálaadás. De így előadva, hiszem, hogy ez eszméket is fel fogja értelmével a gyermek, míg az élet odaérleli, hogy szívével is érezze azok igazságát,

Menjünk azonban tovább és lássuk az eltanítandó énekeket.

II. A második osztályban.

A második osztályban először is ezen istentiszteletet kezdő ének tanítandó:

»Terólad zeng dicséretünk,
Nagy isten! téged tisztelünk
Szent házában, szíved lélekkel,
Imádkozó szent érzésekkel;
Szenteld meg igyekezetünk,
Lelkesítsd gyülekezetünk,
Hogy vigyen előbb ez óra
Mindnyájunkat a fő jóra.

Midőn templomba megyünk, az istent dicsérjük, még pedig szíved, lélekkel, istent imádó érzelmekkel: és kérjük az istent, hogy áldja meg, szentelje igyekezetünket, munkálkodásainkat, és adjon az egész gyülekezetnek olyan lelket, hogy mindnyájan a jóra igyekezzünk, s így azon óra, melyet a templomban töltenek, mindnyájunknak javára szolgáljon.

Ezután egy rövid köznap estveli ének következik

»Ha te meg nem tartasz, Úram isten,
Hiában vigyáznak a mi szemek.«

Szüntelen életveszélyben forognánk az isten gondviselése nélkül. Az ember hiába vigyáz, ha az isten maga nem öködik felette atyai szemével.

Harmadszor, egyik legkedveltebb dicséretünk:

»Mindenható! leborulva tisztelettel előtted,
Lelkesedve, felbuzdulva, dicsőítjük szent neved!
Egy porszemben bölcsességed, egy csepp vízben dicsősséged,
Egyiránt kitesztő s nagy;
Mindenikben jelen vagy.

A kis madár kellemetes hangja téged magasztal,
A menyörgés rettenetes szava nagynak téged vall:

Kebünk szelid sóhajtása, a szélvész vad ordítása,
Hírdetői, nagy isten!
Hogy hatalmad végtelen.

Isten mindenható, az ő hatalma végtelen; a porszem és a vízcsepp, a kis madár és a menyörgés, mind isten hatalmát és dicsősségét mutatják nekünk. Azért mi is isten dicsőítésére buzdulunk, az ő nagyságát és mindenekre kiterjedő hatalmát hirdetjük.

És még egy köznap reggeli dicséret:

»Szívem megaláztatva, tehozzád mégyek,
Elődbe, istenem! könyörgést viszek,
És szent fiad által néked könyörgök.

Áldott légy, én Úram! hogy mogtartottál,
Bút és kárt ez éjjel rám nem bocsátál,
Angyali sereggel oltalmam voltál.«

Isten oltalmazza az embert az éjszakában, azért reggelre viradván, neki kell hálákat adnunk, és tőle kell újabb áldásokat kérnünk, neki kell könyörögnünk.

A zsoltárok közül tanítandó a 2-ik osztályban a 75-ik:

Dicsérünk téged, Isten,
Dicséret legyen neked;
Mert a te dicső neved
Hozzánk közel jött hiven;
Mi azért csodáidat
Hirdetjük jóvoltodat.«

Istent dicsérjük, mert mindenütt és mindenben az ő csuda-dolgait látjuk; ő hozza fel a napot reánk minden reggel, ő árnyékozza be földünket minden éjszaka, ő ad esőt és termő időket, szóval, mindeneket ő cselekszik nemcsak a természeti világban, hanem saját életsorsunkban is; mert isten adja életünket, ő ad erőt és egészséget nekünk, ő táplál és ruház minket. Mi is azért az ő jóvoltát hirdetjük.

Erre int minket a 105-ik zsoltár is:

»Adjatok hálát az istennek,
Imádkozatok szent nevének;
Hirdessétek dicséretét,
És minden jótéteményét:
Beszéljétek a nép előtt
Nagy csudáit, melyeket tett.

Neki vígan énekeljétek,
Csodadolgait dicsérjétek;
Magasztaljátok szent nevé.
Kik szívből féltitek őtet,
Öröljön azoknak szívek,
Kik az urtól értekeznek.«

Bizalommal kérjük azért istent az 5-ik zsoltárban:

»Úristen, az én imádságom,
Kérlek, végyed füleidbe,
És halgass meg kérésemben;
Én istenem és én királyom!
Értsd meg mondásom.«

Hogy ki a boldog ember, arra megfelel az ezután tanítandó 1-ső zsoltár:

»A ki nem jár hitlenek tanácsán,
És meg nem áll a bűnösök útján;
A csufolóknak nem ül ő székében;
De gyönyörködik az ur törvényében,
És arra gondja mind éjjel, nappal,
Az ily ember nagy boldog bizonynyal.«

Boldog tehát azon ember, ki nem hallgat a hitelenek szavára, kerüli a bűnt és nem gúnyolódik a valóságos dolgok felett, hanem gyönyörködik azokban; isten törvényeit megtartja, azokról elmélkedik, s így mindinkább megismeri istent s az ő parancsait és egyéb dolgait.

(Folytatása következik.)

Az egyházmegyéből.

Templomszentelés.

Folyó hó 6-án szentelte föl a hosszufalusi templomot főtiszt. püspök, Szász Domokos, atyánkfia.

A faradhatatlan főpásztor már 5 én délután 2 és $\frac{3}{4}$ órakor érkezett a derestyei állomásra, Zágoni Pál, esperes, és Vén Mihály, egyházmegyei főjegyző kíséretében, kik a brassói állomáson csatlakoztak a püspökhöz.

A derestyei állomásnál Ujvári József, főgondnok, és Imecs Ernő, egyházmegyei algondnok, Révay Pál, s.-szentgyörgyi, Józsa Sándor, erösi, Bartha Károly, feldobolyi, Kis Albert, ilyefalvi, Zsigmond Károly, hosszufalusi lelkészek; a hosszufalusi egyház előljárósága élén, Henter Gábor, egyházi főgondnokkal fogadta az érkező főpásztort, honnan Zágoni Pál, esperes rövid üdvözlő beszéde után, a püspök Henter Gábor négyes fogatán foglalt helyet, és a tizenöt-husz kocsiállású kíséret megindult rendeltetése helyére, Hosszufaluba. Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu templomaiban az evang. lutheránusok és a gör. kel. egyház tornyaiban zúgtak a harangok, és prot. testvéreink tornyaiban nemzeti lobogók lengtek. A jó csángó afiak éljenzése között haladt a menet egész Csernátfalu templomáig, hol egy tisztaságú férfi, a jó Borcsa bácsi, teljes papi ornátusban, és hiveinek nagy seregétől környezve, levett főveggel elibe állott a püspököt vivő kocsinak. A püspök azonnal leszállott, és szintén levett főveggel állott nt. Borcsa bácsi előtt. A magyar hazafiságtól duzzadó minden szavában a protestáns pap szeretetét sugárzó meleg üdvözlő szavakra, hasonló szeretet és hazafias beszédben válaszolt püspökünk, kinek végső szavai az ezernyi közönség riadó éljenzésében vesztett el. Dehogyan vesztett, oda férközött a csángó testvérek szívébe!

A menet újra megindult, s a derestyei indóháztól a hosszufalusi templom elé érkezés háromnegyed órai diadal útja véget ért a hosszufalusi templom előtt. Veres Sándor, a hosszufalusi műfaragászati szakosztályal megtöltött felsőbb népiskola igazgatója fogadta a püspököt.

Innen a püspök Karácsoni, főerdész szállására tért be, mely közvetlen a templom mellett, és az egyház tulajdonát képező házakban van.

Rövid pihenés után, a püspök megnézte a diszes kis templomot, majd a papi lakba ment egész kíséretével, és örömét fejezte ki a kicsiny, de lelkes gyülekezetnek tényekben nyilvánuló életrealósága fölött.

Este, Karácsonyinnál, szűkebb körű vacsora volt a püspök tiszteletére, hol a szeretetre méltó házi gazda igaz magyar vendégszeretettel fogadta püspökét, és bájos neje mindenkit lekötölezett, minden tiszteletre és szeretetre méltó magatartásával.

Másnap délelőtt pont tíz órakor megkondultak a harangok, és a püspök, a sepsi egyházmegye gondnoki és papi kara élén, diszes közönség kíséretében vonult be a temp-

lomba, hol zágoni kántor, Nagy Imre, kit az egyház ez alkalomra meghívott, gyönyörű orgona-játéka, és elragadó szép énekével nyitotta meg az isten-tiszteletet.

Majd Zágoni Pál, esperes igen szép imában hívta segítségül istent a máj innepléshez.

Utána Nagy Imre, orgona kísérettel solo himnust énekelt, mely a szívek hurján átrezgett. Ez után Vén Mihály, egyházmegyei főjegyző emelkedett föl a szószékre, és tartott úgy formailag, mint benső értékre nézve gyönyörű szép felavató beszédet; széleskörű ismeret, és mély biblikus szellem sugárzott abból a beszédből.

Ismét Nagy Imre elragadó solo himnusza után, főtiszt. püspök, Szász Domokos, atyánkfia lépett a szószékre, és mondott gyönyörű szép felavató imát, melyben a gyermeki szív hálája, alázatossága, szeretete, a férfiú erős hite, lelkének bölcsességével borult le az örökkévaló isten előtt, kinek »ülőszeke a menny, és lábainak zsámolya a föld«; halálat ad az erő és segedelemért, melylyel e hajlékot felépíteni engedte, »hogy lakoznék abban az urnak neve«; szeretettel öleli össze a különböző vallás-felekezeteket nemzetiség különbség nélkül; áldást kér a király, a haza, és e kicsiny gyülekezetre is.

Az isten-tisztelet e fény-pontja, s a gyülekezet éneke után, Révay Pál tartott úr vacsorai beszédet, mely után az úr vacsora osztást, Révay segédkezésével, maga a püspök végezte.

Az asztal letakarása után, Rác Albert, árapataki lelkész mondott megáldó imát.

A gyülekezet éneke után, helybeli körlelkész, tiszt. Zsigmond Károly, aa. tartott igen szép, és ifjui hévvel előadott záró imát, melyben halálat adott istennek a segedelemért, hogy új templomukat nem csak felépíthették, de fölszentelhetők is. Áldást kér a püspökre, ki az »oldott kévét«, a hosszufalusi ref. híveket, »örömmel kötözte kévéibe«. Áldást kér mind azokra, kik csak egy fővényiszemet is vittek az úr oltára felépítéséhez, sat.

Templomozás után, a sepsi egyházmegye gondnoki és papi karának, a helybeli egyház előljáróságának, a brassói egyház előljáróságának, és Otlik Géza, állami anyakönyvi felügyelőnek tisztelgéseit fogadta a püspök, mindenikhez szíves és lelkesítő hazafias beszédet intézve. Főleg Otlik Gézához, állami anyakönyvi felügyelő, és brassói egyházunk legújabb hívéhez intézett igen szép és hazafias beszédet, mely a rokonszenves ifjút erősen meghatotta.

Most következett a közebed, melyen nem csak hiveink, de más vallásfelekezetek lelkészei és hivei is, bájos nejeikkel és lányaikkal vettek részt.

Az első pohár-köszöntőt a püspök mondotta apostoli királyunkra, melyet a közönség állva hallgatott, és sokszoros éljennel fogadott. Aztán, Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnokra, és a magyar kormányra; majd, a püspökre, és nejeire; Ujvárosi, Henter, Imecs, gondnokok Zágoni esperesre, és az innepélyen közreműködött lelkészekre mondtak pohárköszöntőket. De hát, ki tudná fölszámolni mind?

Estve, fél-hat órakor a püspök szállására távozott, és onnan hat órakor a brassói induló házhoz, hogy fáradságot nem ismerő buzgósága más helyen szerezze munkás életének ama hervadhatatlan koronájába illő babérokat, melyek nevét halhatatlanná teszik késő századokra.

r. l.

TÁRCA.

Emlékezés Berde Sándorra.

A ki hű munkássága által a közügynek hasznára volt, annak emlékét nem zárhatja be a koporsó, nem fedheti el a sirhalom. Berde Sándor, azon a helyen, hová az isteni gondviselés állította, jeles szolgálatot tett a reformált egyháznak, hasznára volt a nemzetnek Berde Sándor emlékét nem zárhatja be a koporsó, nem fedheti el a sirhalom. E gondolat ébredt föl lelkemben, midőn a haláláról egy év előtt küldött szomoru jelentés kezembe akadt.

*

Tizenkét éve mult, hogy az egyházkerület bizalma őt az első körlelkézségbe elhívta. Elképzelhetni, milyen állapotokat talált itt, hol 1877. jun. 17-től 1883. október 1-ig lelkipásztor nem volt. Első jelentésében, melyet négy és egy negyed év működéséről az Igazgató-Tanácsához tett, ide vonatkozólag ezt mondja: «ez idő alatt az elődöm által föllendített vallásos életben nagy visszaesés történt, mert a nagy területen, egymástól távol eső falvakban levő hiveink rendes gondozására a beszolgáló lelkészek még nem is gondolhattak. Könnyen megtörtént így, hogy a közigazgatási szervezét felbomlott», sat. E szavaiból, melyek egyszerűen rámutatnak a baj okaira, csak sejteni lehet a fejtelenséget, felbomlottságot, melyekről szomoru képet nyújtanak a levéltár aktái. Isten-tisztelet évente egy-kétszer tartatott, gyermekeinket többnyire az oláh papok keresztelték, s nem irták át, esketés hat év alatt hét iratott be, halottainkat idegen felekezetek papjai temették el, anyakönyveink rendetlenül vezettettek.

Berde nagy buzgalommal kezdett a körlelkézség rendezéséhez. Az egyházakat külön szervezte (addig közös presbiterium volt); a hol nem voltak a multból, gondnokot, egyházfit, presbitereket választatott, s a közigazgatást folyamatra indította. Majd a presbiteriumokkal és gondnokokkal együtt munkálva, összegyűjtötte a családkönyvi adatokat. »A családok összeírása, és rendes látogatása alkalmával, úgy mond, sok szomorú dolgot tapasztaltam, a legsajnosabb azonban minden más között az, hogy hiveink egy része csak törve beszéli anyanyelvét, néhányan pedig csak alig pár szót tudnak magyarul. Ilyeneknél, természetesen, ha esetleg az anya oláh, a családi tűzhelynél csak oláhhul beszélnek, miből foly aztán, hogy a gyermekek nem tudnak nagyapáik nyelvén. Az öregeknek magyarul megtanítása már lehetetlen lévén, beláttam, hogy a kisdedeket kell gondjainkba venni, s azokból egy új, jó magyar érzelmű és nyelvű nemzedéket növelni. De hogyan?« A következőkben elmondja, mint próbált e helyzeten segíteni, mikint biztatta a szülőket, hogy adják be gyermekeiket az ilondai állami iskolába, vagy Dézsre, és Enyedre; mikint tett kísérletet hogy Kackón állami, Szelecskén és Galgón felekezeti iskola létesíttessék.

1884-ben sikerült a szelecskei iskola létesítése a mélt. Ig-Tanács pártfogásával. Ez iskolába átjártak a kackói magyar gyermekek is, kik reggel mentek négy kilométer távolságra levő iskolába, este tértek haza. Ezeknek jó ruházattal, lábbelivel ellátására hozzáadkozás, könyöradományokból 60 forintot szerzett be. Az terv, hogy a galgói református gyermekek is átjárjanak, bár kilenc uri családot Kackó, Kaplyon és Szelecskéről kegykosztadásra megnyert,

nem sikerült »a szülők nem akarása miatt«. Ily körülmények között »okvetlen szükségesnek mutatkozott tehát az, hogy Galgón is, mely Ilondától husz, Szelecskétől tizenhárom kilométerre van, a körlelkézség alsó körében egy tanítói állomás létesíttessék, mely az ottani, s vidéki magyarságnak gyermekeit keblére fogadja. Többször értekeztem ez ügyben mélt. Simó Lajos, főgondnok úrral, de egyházi telek, s épület hiánya miatt, csak az értekezésnél maradtunk; többször kértünk segílyt egy iskola-imaház építésére (1884.), de nem volt szerencsénk. Végre, mélt. Simó Lajos, főgondnok úr ajánlatot tett, hogy ő, ha telket vásárol az egyház, saját költségén felépíti az iskola-imaházat A kedvező alkalmat megragadva, folyamodtam egyházzal az építési alaphoz 300 forintért, melylyel egy alkalmas telket vásárolhassunk a főgondnok úr közbenjárása folytán. Folyamodtunk a főtiszt. püspök urhoz, mélt. főgondnok ur, s általam tett személyes megbeszélés következtében; a 300 forintot megkaptuk két százalékra, s a telek megvásárlása befejezett tény. Ezzel kapcsolatban, a főtiszt. püspök úr megbizott, hogy minden előleges lépést tegyek meg a tanítói állás szervezésére, hogy a jövő szeptemberben az iskolát megnyithassuk. Ha a terv végre lesz hajtva, s az állomások fentartására idővel az Emke. is áldozatot hoz, egyházunk két oly bástyát kap (Galgó és Szelecske), melyeken az elkorcsosodás ostromai bizonyára meg fognak törni.

Egyidejűleg az iskolák ügyeivel, az isten-tiszteletek helyiségeire is kiterjesztette figyelmét, mert, mint helyesen jegyzi meg, »népünk elkorcsosodásának és szétzülésének másik okául azt találtam, hogy az egyes községekben nincs egy alkalmas helyiség, hová isten-tiszteletre összegyűlhessenek.« Addig is, míg ilyenek létesíthetők valának (egyfelől iskola-épületek építésével), arra törekedett, hogy a kackói templomot központivá tegye, s minden tekintetben megfelelővé hivatásának. Már előbb szervezte a főtiszt. püspök úr támogatásával, a szelecskei tanítói állomást úgy, hogy a tanító az egész kör kántora legyen; azután műkedvelői előadások rendezése, s gyűjtései által egy Esztey-féle 315 frtos harmoniumot vett, s azt karácson ünnepén (1886.) felavatta.

Mily örömmel jegyzi meg: »most kis templomunk valóban központja négy egyházközségnek, úgy, hogy néha hetvennyolcvan, legtöbbször negyven-hatvanon vesznek úr vacsorát.« 1887-ről szóló jelentésében, hol az ajándékokról beszámol, nem mulasztja el, hálás köszönetet mondani főtiszt. püspök, Szász Domokos úrnak, »kitől kackói templomunk ajándékképpen Meidinger-féle fütőjét nyerte, mely egy új, és igen óhajtott kornak hajnalát hirdeti erdélyi ref. egyházkerületünkben, hiszen, ez az első eset, hogy nálunk templomfűttessék«. Nagy jótétemény ez Szelecske, Kaplyon és Kossálybúl télen dideregve érkező hiveinknek ma is. Bizony, jól eshetett apostoli lelkületének, hogy több, mint negyven kilométer hosszúságban terjedő körében legalább egy templomot úgy rendezett be, a mint isten-házához illő, melyről elmondhatta: mely szerelmetesek a te hajlékaid, seregeknek ura. Mert némely egyházában igazán szánalomra méltó körülmények között tartotta az isten-tiszteletet, »hol egyetlen szoba szolgált konyhának és isten-tiszteleti helyiségnek.« Fogalma sincs a legtöbb papnak, hogy mily körülmények között kell a körlelkészeknek igen sokszor isten igéjét hirdetni,

s mennyi különböző ember véleményével megküzdeni, hogy egyházi szellemi és anyagi ügyei rendes kerékvágásban haladjanak. Berde e nehézségekkel valódi lelkipásztori önmegadással, s tapintattal küzdött meg.

Ő, ki készülsége, s páratlan szorgalma után jó egyházat, s díszes templomot érdemelt volna, hol tudományát érvényesíteni, jobb alkalom lett volna: ez egyszerű helyeken is teljes lelkesedéssel és ámbicióval hirdette Krisztus evangéliomát sokszor négy-öt embernek. Ma már, istennek legyen hála, még a két kisebb helyen is, tisztességes, külön szobákban gyűlünk össze isten-tiszteletre, de milyen lehetett a helyzet akkor, s ott, »hol a gazdasszony a textus felvétele alatt, vagy úr vacsora osztáskor nézegette ételnemüi fővését, rakta a tüzet«. Ritka gondos és egyházának takarékos papja volt. Mindenre kiterjesztette figyelmét; vagy újat kezdeményezett, vagy a régi intézményeken javított, de nem engedett elpusztulni semmit; figyelmét nem kerülte ki semmi, a mi az egyházi életre vonatkozott. Mint a jó gazda, úgy járt ő el szorosán vett lelkészi teendőin kívül is mindenben; nem hanyagolta el egyik dolgot a másik rovására.

Mikor az isten házat belül felékesítette, kívül is javíthatott; a tornyot, harangokat helyreállította, a cintermet csinosan párkírozta a nemes lelkű Voith Gergelyné, róm. kath. úrnő rendelkezésre bocsátott kertészével; a papi telek körül kilencven öl kerítést húzatott, az előbb lakhatatlan papi lakást javította, lakályossá, tetszetőssé tette, alája nagy nehézséggel pincét építtetett, a gyarló istalót használhatóvá tette, megnagyobbította, hozzá szekér-szint toldott. A sok javításra, építésre a főtiszt. püspök úr pártfogásával 100 forintot nyert; nála szokott, természetes egyszerűséggel jegyzi meg: »de nem igénylem magamnak a bűvészi mesterséget, mint ha ezen javítások és építések csak az említett 100 forintból teltek volna ki. Korántsem. A legnagyobb hálával és elismeréssel kell adóznom helybeli birtokos, ifj. Bodor Bertalan afa. és neje, Szappanyos Mária urnőnek, kik a szekér-szinhez, sertésólhoz, tornáchoz szükséges mindennemű épületfát és zsindelet patronusi bőkezűséggel ajándékképpen adták egyházunknak, mi által ezt tetemes költségtől kímélték meg; Mózsza László, ifj. földbirtokos pedig lécet és téglát adományozott a javításokra. Isten adjon sok ily buzgó hivat egyházunknak.«

Ki tudná, elsorolni, mi mindent tett ezen elhagyott. lelkész nélküli egyházban, hogy rendet teremtsen, hogy a haladás útjára terelje az ügyeket a bukás, az enyészet széléről. Hiszen, már úgy állottak itt az ügyek, hogy elleneink nyíltan beszéltek Kackó, s filiái a magyarságra nézve el vannak veszve. De, az ő lelkes buzgalma megmentette a még meglévő roncsokat, hogy azokból egy jobb jövőben biztos menedék épüljön: az egyháznak és hazának a nemzetiségi tengeren biztosan evező hajója. (Vége következik.)

Különfélek.

== Szerkesztői nyiltposta. Szil-Szolnoki esperes, és zoványi pap, Viski Pál barátunk nyilatkozatot küldött be hozzánk, hogy ő teljességgel nem befolyásolta presbiteriumát, hogy az egyházmegye integritása mellett foglaljon állást, és a hozott határozatot nem ő tette, vagy tétette közzé hogy ez által nyomást gyakoroljon a vidékre. Midőn nyilatkozatot örömmel vesszük tudomásul, csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy az erkölcsi világban minél távolabb vannak a dolgok, annál nagyobbaknak látszanak. természet-

tesen, az ítélet is máskint hangzik; de azért a megítélés jogáról teljességgel nincs kedvünk lemondani ott, hol közdolgokról van szó; az érzékenykedés pedig »luxus articulus« azoknál, kiknek munkálkodásához jogot tart a nyilvánosság. Legyen békesség közöttünk, ha lehet.

== Munkácsy Sándor beszédei I-ső kötetének megrendelőihez. Több helyről érkezett felhívás hozzám, hogy Munkácsy Sándor beszédeinek II. és III. kötetét is bocsássam nyilvánosság elé. Miután pedig ez csak az I-ső kötet példányainak nagyobb mérvű kelendőse által történhet meg, az első kötet árát le kell szállítanom. Hogy azonban ez árleszállítás által eddigi megrendelőim ne károsodjanak sietek a nt. ur becses tudomására juttatni, hogy az ön számára a II-ik kötet, a megjelenési áránál 40 krral olcsóbban, és így 70 krért fog bérmentve megküldetni. Az első kötet leszállított ára 1 frt. 10 kr. kapható a kiadónál, Tengőd. (Postahely. Tolnamegye.) Bocsor Lajos, esperes.

== Az udvarhelyi egyházmegye Papi Értekezletének székely kereszturi fiók-köre a folyó október hó 27-én, dél előtt 9 órakor kezdődőleg tartja meg őszi rendes gyűlését Bethfalván, a következő tárgy sorozattal. 1. Isten-tisztelet a templomban. 2. Elnöki megnyitó beszéd, tartja Kovács Mózes, szederjesi lelkész, fiók-köri elnök. 3. Jegyzőkönyv olvasás. 4. A bethfalvi egyház története, felolvassa Benedek Pál, bethfalvi lelkész. 5. Értekezés a modern theológiáról. Tartja Bodor István, újszékelyi lelkész. 6. Gyakorlati értekezés a nevelésügyről. Felolvassa Jakab Dénes, n.-solymosi lelkész. 7. Az egyházi lapokban felvetett fontosabb eszméket és mozgalmakat ismerteti Darvay Lajos, muzsnai lelkész. 8. Indítványok. A meghívást köri elnök, Kovács Mózes e hó 18-án bocsátotta ki, s így könnyen megtörténhetik, hogy nem minden egyházközséghez érkezett el idejekorán, miért ez úton is felhívjuk a tagok figyelmét e gyűlésre, mely tagjaink nagy számánál, s a tárgysorozat gazdagságánál fogva, érdekesnek, és taulásosnak ígérkezik.

== A Protestáns Irodalmi Társaság október 15-én, Szász Károly elnöke alatt, Beöthy Zolt, Csiky Kálmán, Hegedűs Sándor, Kiss Aron, Petri Elek, Szabó Aladár vál. tagok, Bendel H. pénztárnok és Szóts Farkas titkár jelenlétében ülést tartott. A »Koszoru« című népies kiadványok első üzlet-évérelő szóló bizományosi kimutatást tudomásul vette. Eladatott a »Koszoru«-ból mintegy 45 ezer példány, raktáron és bizományon van mintegy 70 ezer példány. A 115 ezer példányban nyomott I—X. füzetből, a bizományosi százalék levonásával, befolyt 1000 frt, a nyomdai költségekből fedezetlen 1127 frt. minek kifizetése a »Károli-alap« tőkéjéből fog eszközöltetni. A »Koszoru« tíz első füzetének írói honoráriumát Hegedűs Sándor alelnök fedezte, 300 frtot meghaladó összegben. Bejelentetett, hogy a »Koszoru«-ból a nyár folyamán tíz újabb (XI—XX.) füzet készült el, melynek írói tiszteletdíjait szintén Hegedűs Sándort fizette ki 296 frtban. A »Koszoru« terjesztése céljából, a Társaság e nöksége körlevélben fogja megkeresni a püspöki es esperesi hivatal után az összes lelkészeket és tanítókat, továbbá az egyházkerületi, egyházmegyei gondnokokat és egyházközségi főgondnokokat, valamint a középiskolák igazgatóságait és vallás tanárait, hogy a hozzájuk küldendő »Koszoru« példányok ajánlásával, megtartásával, vagy elárúsításával, eme hasznos vallásos iratok terjesztésében, mint a belmisszió tevékenység egyik ágában részt venni szíveskedjenek. Ezenkívül a »Koszoru« füzeteti tagilletmény fejében megküldetnek a társaság pártfogó és alapító tagjainak s ők is felkéretnek e kiadványok terjesztésére. Az íjesztő mértékben felszaporodott tagdíjhátralékok behajtása végett, a tövárosban pénzszedő állittatik be, a vidéki hátralékosok pedig először a lapok után nyilvánosan, azután püspökeik által hivatalosan fognak elvállalt kötelezettségek teljesítésére felszólíttatni. A »Koszoru«-ból jövő újabb füzetek fognak kiadni és pedig lehetőleg címkép és szöveggéppel illusztrálva. A »Koszoru«-ba szánt vallásos elbeszélések, rajzok, történetek, élet- és korrajzok más-nemű építőiratok a tél folyamán Szóts Farkas titkárhoz, Budapestre, vagy dr. Kecskeméthy István szerkesztőhez Kolozsvárra küldendőek. Legközelebbi könyvilletmény fejében a Társaság pártoló, alapító és rendes tagjai részére Luthárdi lipcei tanárnak híres »Keresztvény Morálja« fog kiadni. melynek fordításával Csiky Lajos, debreczeni theol. tanár bízott meg. A »Hercegszöllősi kánonok« szövegének lehetőleg betűmásos, de mindenesetre korhű kiadását a Társaság millenáris kiadványaként, a választmány elrendelte; a szöveghez a szükséges kritikai és történeti jegyzeteket Mokos Gyula tanár elkészítette. Végül, a titkár bejelentette, hogy a nyár folyamán, soncon elhunyt losonci Szigyártó Sámuel kir. tanácsos a Társaság részére végrendeletileg 400 frtos alapítványt adományozott.

HIVATALOS RÉSZ.

3497—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium
m. t. Előljáráóságának.

A közoktatásügyi magyar királyi miniszteriumtól folyó év 53.643. szám alatt vett intézvény alapján, tudatjuk, hogy a milleniumi kiállítás középiskolai (III/2.) alcsoportjában kiállítatnak a középiskolai tanárok irodalmi művei is oly célból, hogy a kiállítás is némileg feltüntesse azt a nagy kulturális missziót, a melyet a középiskolai tanárság a hazai irodalom fejlesztésének terén végez.

Felkérjük a m. t. Előljáráóságot, hogy a gimnázium tanárait hívja fel, hogy összes önálló irodalmi műveiket ez év október 31-éig a kiállítási III/2. alcsoport csoportbiztosánál (Budapest, Alkotmány-utca 28.) okvetlenül bejelentésük, mert később bejelentendő irodalmi termékeket, előre láthatólag, nem lehet elhelyezni. Az irodalmi művek beküldésének határideje később fog közzététetni. A bejelentendő, illetőleg, beküldendő irodalmi művekre vonatkozólag megjegyzendő, hogy:

1. Csakis nyomtatásban megjelent mű küldhető be.
2. Több kiadást ért művek közül csak is az utolsó kiadás küldhető be, még az esetben is, ha igen jelentékeny változások történtek a könyven.
3. Minden önálló mű külön kötetben állítandó ki.
4. Kisebb értekezések, vagy azok külön nyomatai egybeköthetők, és akkor a könyv hátán kiteendő: »Értekezések«.
5. A könyvek lehetőleg szépen, izlésesen bekötve, küldendők be, a hátsó lapon a könyv címének, és a szerző nevének megjegyzésével.

Ezzel kapcsolatban, felhívjuk a m. t. Előljáráóságot, hogy ha valamely más kiállítási tárgyra vonatkozólag is eddigelé még nem jelentkezett a milleniumi kiállításra, folyó év október 31-ig okvetlenül jelentkezék, mert különben tárgyai el nem fogadtatnak.

Kolozsvártt, 1895. október 21.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

3433—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium
mél. t. Előljáráóságának.

Tudomás, és ahhoz alkalmazkodás végett, közöljük a méltóságos t. Előljáráóságokkal, a vallás-, és közoktatásügyi magyar királyi miniszter úrnak folyó év 2,074. elnöki szám alatt kelt következő rendeletét.

»Mínt hogy a közszolgálati alkalmazásban levő tartalékos tiszteknek fegyvergyakorlat alóli felmentése a közszolgálat érdekében oly indokolással kérelmezett gyakran, hogy ugyanazon hatóságtól egyidejűleg több tisztviselő hivatott be fegyvergyakorlatra, és így az illető tisztviselő nélkülözhetetlenné vált, a hadügyi kormányzat akkint intézkedett, hogy minden hadseregbeli tartalékos tiszt, ki a közszolgálatban áll, fegyvergyakorlatra való behívását már az illető év február havában kapja meg, hogy így kellő időben minden hatóságnak módjában álljon, tudomást szerezni arról, hogy tisztviselői közül hányan és mely időben hivatottak be, mint tartalékos tiszt, vagy havidijasok fegyvergyakorlatra.

Ennélfogva, annak elkerülése végett, hogy ugyan: azon időben a tisztviselők nagy számmal legyenek kénytelenek bevonulni, s ez által a hivatalos ügymenet fennakadást ne szenvedjen: a hadügyi kormányzat közöl, hogy minden tavasszal március havában a behívott hadseregbeli tartalékos tiszteknek és havidijasoknak névsorát, a célból, hogy e behívásoknak az év különböző szakára való elosztása iránt a kellő intézkedések megtehetőek legyenek.

Felhívjuk ennél fogva a méltóságos t. Előljáráóságokat, hogy a hatósága alatt alkalmazásban levő azon hadseregbeli tartalékos tiszt, kik február havában a fegyvergyakorlatra való behívásukat megkapták, március hó elején

a közoktatásügyi miniszter úrral, indokolt javaslat kíséretében, közölni, szíveskedjenek.

Kolozsvártt, 1895. okt. 15-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

3499—1895.

KÖRRÉNDELET,

az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamennyi egyház-
községének, és az egyházmegyék nt. esperesének.

Hivatkozással a belügyi, igazságügyi és pénzügyi m. kir. miniszter urak által az 1895. évi III. t. c. végrehajtása tárgyában 76,928—1895 szám alatt kiadott utasításra, mely szerint Erdély s a volt Kraszna-Közép-Szolnok megyék s a volt kővárvidék területen levő községekben megszüntetett urbéri dézmák kárptólásainál visszatartott összegeknek a vételjogosultak részére leendő kiszolgáltatása elrendeltetett, s a követendő eljárás szabályoztatik: utasítjuk mindazon egyházkerületünkhöz tartozó ev. ref. egyházközségeinket, melyeknek az idézett törvénycikk alapján ily utólagos dézma kárptóláshoz igényük van, hogy abbeli jogigényüket a m. kir. földtehermentési pénzalap igazgatóság idei 2619 szám alatt kelt felhívásához képest, folyó évi november hó 18-ig közvetlenül a földtehermentési pénzalap m. kir. igazgatóságához Budapestre, az egyházközség neve, a jogosultság s a község, mely után jog jár, valamint a bejelentő egyházi hatóság, vagy képviselője lakhelyének megjelölésével, s maguk az érdekelt egyházközségek, illetve, előljáráóságaik anyagi felelősség terhe alatt bejelenteni tartsák kötelességüknek.

Nagytiszteletű esperes afiát pedig fölhívjuk, hogy a hatáskörük és felügyeleti joguknál fogva érintett bejelentéseknek, a megszabott határidőben való megtételét szigoruan ellenőrizni, szíveskedjenek.

Kolozsvártt, 1895. október 15.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

364—1895.

MEGHÍVÓ.

A sepsi ev. ref. egyházmegye Papi Értekezletének őszi rendes közgyűlését S.-Szent-Györgyön, a »Szekely-Mikó« kollegiumban 1895. évi október 31-én, d. e. 9 órára tűzöm ki, melyre paptársaimat, és az érdeklődő közönséget, ezennel innepélyesen meghívom.

Tárgysorozat. 1. Elnöki megnyitó, tartja Révay Pál, értekezleti elnök.

2. A templomban, az ev. ref. egyházi dalárda közreműködésével, imát mond tiszt. Szász Mihály, s.-szentgyörgyi segéd-lelkész.

3. Emlék-beszédet tart tiszt. Zsigmond Károly, hosszúfalusi körlelkész.

4. Templomozás után, a »Szekely-Mikó« tanodában, »Zwingli és Kálvin theológiájának párhuzamos ismertetése« cím alatt, felolvasást tart Kis Albert, illyefalvi lelkész.

5. Antal Lajos, lisznyói lelkész aának 1895. ápril 3-án N.-Borosnyón »A keresztyén vallás terjedését gátló, és előmozdító okai«-ról tartott felolvasás bírálata, tiszt. Kolombán Ferenc, s.-szentkirályi lelkész által.

6. Pénztári jelentés, és az 1896. évi költségeloirányzat előterjesztése.

7. Könyvtári jelentés, és a kötetlen példányok bekötéséről való intézkedés, előterjeszti tiszt. Kis Albert, könyvtári bizottsági elnök.

8. Az új egyházpolitikai, 1894. XXXI. XXXII. és XXXIII. törvényekhez való alkalmazkodásra kiadott püspöki körlevél és utasítás feletti eszmecsere, bevezeti tiszt. Vén Mihály, egyházmegyei fő-, és értekezleti jegyző.

9. Lehető más keblü ügyek, és indítványok tárgyalása. Sepsi-Szent-Györgyön, 1895. oktbr. 19. Révay Pál,
ref. lelkész, ért. elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Október 31.

44. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Jézus Krisztus, és korunk műveltsége.

János, VIII. 12. Ismét szóla azért Jézus nékik, mondván: *Én vagyok e világnak ama világossága: a ki követ engem, nem jár a sötétben, hanem életnek világa leszen annak*

Volt idő, mikor igaz volt, vagy rajongók igaznak hitték. Ma? Ma már, Krisztus urunknak XIX-ik év századában, a tudományoknak, fölfedezéseknek, találmányoknak, gőznek és villámosságoknak csodálatos évszázadában, vannak, kik másforma világosságokban hisznek: nincs szükségünk a vallás világosságára; nincs szükségünk Jézus Krisztusra. Megváltó, üdvözítő, s több efféle fogalmak mind az emberiség gyermek-, s ifjúkori alkotásai, mikor a képzelő erő még mindenek fölött hatalmas volt, értelem, ész még nem fékezték, megillető szük térre nem lokalizálták. Ma már csupán allegorikus, legfőlebb szimbolikus jelentőségük van. Ma már gyönyörködhetnek benne, ha ugyan nem inkább a képző, és előadó művészet alkotásaiban, a nők, s gyermekek, mint a fántázia színes, fényes játékaiban. Táplálkozhatnak belőlük a társadalom alsóbb, rusztikus rétegei, kiknél még a templom, templom előtti tér, az igének hallgatása, biblia olvasása, zsoltárok éneklése, egyszerű, de vidám családi innepélyek pótolják a színházakat, klubokat, hang-, és ló-versenyeket. A papok pedig, nős hát, a papok, mint régmúlt idők szellemének féltékeny őrzői, koronák, monarkhiák hatalmas támaszai, konzervatív irányok buzgó ápolói, mert hát mindenkinek a nagy világosság, szabadság megárt; a felső, birtokló, élvező tizezer előjogainak szemben a néppel, már saját érdekükből is, s talán éppen csak ezért, buzgó védői egyik oldalon; jó gazdák, ha ugyan képesek jók lenni főleg a máj válságos gazdasági viszonyok között, azaz, föntartani az egyensúlyt csekély, legalább hazánkban így van, nagyobb részt terményekből álló javadalmazásuk, s állásuk által követelt igényeik között, társaságban jó társalgók, mulatásban víg cimborák, községi, megyei, országos kép-

viselő-választásoknál jó kortesek — a másik oldalon. Igaz, hogy így aztán minden egyebek, csak papok nem, földnek savai, világnak világosságai. De hát ennek így kell lenni, mert a társadalom létjogosultságukat csak ez alapon ismeri el. A papokra, nős hát, a papokra tulajdonképpen szüksége van csaknem mindenkinek, mert elvégre is, a születés és halál közönségesen mindenkivel megtörténik, házasodnak, férjhez is mennek legtöbben, dacára egy legújabbban fölmerült örültek házába való irány hiveinek, kik az emberiség végcéljának, hivatása betöltésének a családi élet, illetve, nemí viszony megszűnését, az emberi nem kihalását tekintik. De már ez után a papokra sem lessz föltétlenül szükség. A polgári anyakönyvvezetés életbe lépte egy vesztett csata rájuk nézve. Erkölciség ébresztésére, terjesztésére, ápolására minek külön testület, kaszt? Hiszen, a szabad papság, »királyi papság, és szent nép vagyunk«, fönséges, közönséges hitünk szerint csak évezredek mulva valósuló elve életbe lépve már. Lehet, tévedek, de nekem úgy tetszik, csak torzalakja. Öncélosság, önfelelőség hatalmas eszméi: eljött végre a ti korszakotok! Él mindenki függetlenül, önmaga erejéből, tetteiért felelős csupán önmagának, senki másnak. Kár, hogy a kik nagyon beleélik magukat e magasztos világba, vagy pláne e szerint is cselekesznek, be-bekerülnek a megfigyelő intézetekbe, vagy fogházakba. Hiában! Az emberiség hatalmas, mély, sötét rétegeit nehezen hatja át az új világosság. Önzés, érdekhajhászat, a világ javai, hir, dicsőség, hatalom, vagyon, miket úgy predikációinkban még mindig, persze, csak üres frázisok gyanánt már, múlandó javaknak hirdetünk: ma napság nem múlandók többé, hanem pozitív, egyedül eredményre juttatók az életben. Ma már polgár-jogot nyertek a morálban is, természetesen, divatos, tetszetős, járatos filozófiai tekhnikus terminusok leple alatt, minők individualizmus, létért való küzdelem, sat.

Alázatosság, türelem, részvét, önfeláldozó szeretet kezdenek tényleg ismeretlenekké válni. Óh, nem mondom, a szavakat ismerik még; az alak, mint rendesen, itt is túlélte a tartalmat. Nagy idő, és tér-közökben itt-ott mint ha fel is gyúlna az igazi krisztusi erények világa, de, úgy nevezett művelteink bámulva, vagy vállat vonva, mosolyogva vonulnak el mellettük, mint ha nem értenék, vagy badarságnak tartanak. Hiszen, a vallást is besorozzák már a létért való küzdelem fegyverei, még pedig, s ez olyan megható az illetőktől, a leghatalmasabb fegyverek közé. A vallás szolgáinak, Krisztus katonáinak részéről, valóban, önhittség volna ennél többet kívánni.

Ez is csak előkészítés a végső csapásra, majd, mikor igazán mindenkire nézve elkövetkezik a sötétség, és homály, a theologiai és metafizikai korszakra a pozitívizmus korszaka. Így lett újra, mint egykoron vala, a keresztre feszített Jézus Krisztus tudománya a világ bölcssei előtt bolondság.

Vannak aztán kevésbé bátor, kevésbé individuális, még habozó, fél-úton levő lelkek, prozeliták, kikre nézve még súlyos teher volna az önfelelősség magasztos elve, kik még el-elmennek a templomba, meghallgatják az ígét, elmerengenek az örök szeretet, s örök irgalom hangoztatásán. Minő szép dolgok is ezek! Még érzékenyek is tudnak lenni, tán könnyezni is a Megváltó szenvedésén; mint ha bűn-tudatuk is fel akarna ébredni; sőt, tán meg is próbálnák a keskeny úton való haladást, a szűk kapun való bemenetelt, ha nem künn, a világi élet zajában, de templomok-han futna végig, tárulna föl, ha nem félnének attól, hogy lenevetik, kikacagják majd künn, és jaj akkor, mert csak a nevetségesség öl, a bűn nem! Miért is ölne? Hiszen, mi más a bűn, ha nem, mint minden más emberi tulajdonság, lélek-állapot: körülményeknek, neveltetésnek, hajlamoknak összeredménye. S ha mégis bűnnek tudata találna felébredni, majd csak el lehet valahogy fojtani önügyvédkedés, önáltatás, utolsó esetben, közvéleményre, korszellemre, nagy tudósok tanításaira, morál-filozofiai rendszerekre való hivatkozás által. De, különben is, megnyugvás, béke, lelki egyensúly, harmonia mesék országába tartoznak már; nekünk, századvégi embereknek, le kell mondanunk az efféle álmokról. Az élet lázas tevékenység; ezernyi talány, megoldatlan probléma feletti idegfeszítő küzdelemben pillanat alatt elroppen úgy is! És ha bírja a munkát agyunk, akkor ősz hajszákkal, megtört inakkal az élet

derékán hajlunk a sir felé; ha nem, ott a gölyő, ott a méreg, s int az örök nyugalom, örök éjszaka, mert nehéz volt a munka, vakító a fény, és tovább tombol, és zúg a kérlelhetetlen egyeddel, individuummal szemben könyörületet nem ismerő életár!

Vége, akadnak, szinte el is felejtkeztem róluk, ködös, homályos elméjük, kiknél a fantázia, érzéki élet túl tengő, mert fiziologiai pszichologia szerint ennek szüleménye, erre bazirozva a vallás, úgy nevezett, kiskorúak, mi, Pál apostollal, nagy-korúaknak tartjuk, bolondok, mi bölcsenek, isten fainak nevezzük, elenyésző félben levő faj, szerencsésük, hogy az emberiség lassu, inkább hullámvonalhoz hasonlítható fejlődése lehetővé teszi még létezésüket, mondom, akadnak végre olyanok, kik Jézust nem csak nagy embernek, elsőrangu vallásos zseninek, de Megváltónak, Üdvözítőnek, isten egyszülött fiának is tartják, az élet ama kenyerének, mely mennyből jött alá, melyből valaki eszik, soha meg nem éhezik; ama világosságnak, ki az emberiség szellem-erkölcsi életének napja, kik a költővel együtt vallják: »Él az isten, nem fűben, fában, kőben, de a szívben, A kicsapongó istenek halottak, Kora lejárt a boldogoknak, A szenvedők birják eztán a földet, Édes gyönyör léssen, hullatni könnyet, Az erdő hallgatag, szelid magánya, A búsulóknak lessz vígasztalása. Ki szomorú nem volt, az mind pogány, Ó rendelé ezt így a Galgothán, Ó, a ki jámbor, irgalmas, szelid, S elvette a világnak bűneit!« Igen-igen, mondják rá legújabbkori eszmékkel szaturált felebarátaink, költői, vallásos ábrándnak, álmodozásnak szép, szép, de most már az idő pénz, vesztegetnünk effélékre nem szabad, játszhatott az emberiség gyermek-korában, álmodozhatott ifjúkorában, de korunkban, férfikorában, a komoly eszmélés, a tettek korában ismereteit kell gyarapítania, égető tudás-szomját kell oltania, mind többet és többet tudnia, minél kevesebbet éreznie, ha megbomlik is bele elméje. Egy szó, mint száz, Jézus Krisztusra, ama világosságra, ki istennek amaz elrejtett, titkos bölcsességét napfényre hozta, nincsen szükség, s vége!

De, mily csodálatos valaminő vallásra mégis csak van szükség! Hiszen, hogy csak egy-két példát említsek: a budhizmus Nyugat-Európa műveltségének gócpontjában, ott, hol a kultur-élet hullámverése legerősebb, s éppen a legmagasabb körökben hívőkre talál; de hívőkre talál múlt századok, mint mondok, múlt évezredek babonája,

legprimitívebb vallásalakja: szellemek körülünk lengő, bolygó lelkek hite. A spiritizmus túlzásai-
ban kénytelen a lélek vallásos szükséglete ki-
elégítést keresni, ha a dölyfös emberi ész izolálni,
függetleníteni akarván magát az érzésektől, el-
fojtva a szív hangját, túlmagasra, idegen világba
mer szárnyalni. És az eredmény? Kábultan hull
vissza a magasbúl, nem hogy helyettesíteni tudná
a kedélyt, az érzéseket is, de emezekkel szemben
az ellenőrzés, tudatossá tevés egésséges funkcióját
sem tudja teljesíteni. Ily haladás mellett még
megérjük azt az időt, mikor nem csak a keresz-
tyén vallásnak, de egyetlen egy fejlettebb vallás-
nak sem lézen hive, hanem lesznek spiritista
gyülekezetek, papok helyett szellem-idézők, va-
rázslók, csillag-, meg kéz-jósok, s ott leszünk, a
hol ez előtt három-négyezer évvel.

Nehogy azonban esetleg félreértessem, sietek
kijelenteni, hogy korunk szellem-erkölcsi életének
futólagos vázlatához a legsötétebb színeket hasz-
náltam, mert legjobban kézügyben voltak, hi-
szen a kultur-társadalom felszíni rétegét próbált-
tam egy pár vonással jellemezni, illetve, rámutatni
a vallással, és respektive, Jézus Krisztus vallásával
szemben elfoglalt álláspontjára.

A veszély onnan jó, a veszély imminens.
Kicsinyelnünk, nem szabad. Éberségünket kiseb-
bíteni ama ténynek, hogy a papoknak többnyire
a néppel, falvakon lakó, nagy városok levegője
által nem inficiált egyénekké van dolga, általában
véve olyanokkal, kik mind emez az emberi szellem
tévútakon járó, kimerülésre valló irányairól mit
sem tudnak, nem szabad. Mert kulturális előhala-
dásunk, ez idő szerint legalább, nem is csak gyors,
de gyorsuló mozgással történik. A sajtó első nagy
hatalommá vált, áldásos, de átkos is működése;
a közlekedés népek, nemzetek között, társadalmi
rétegek, szellemi irányok érintkezése, még egy
fél századdal előbb is, nem álmodott módon ki-
fejlődve, föllendülve. A vallásos életre káros, bár
más százféle alakban jelentkező szellem-erkölcsi
tünetek immár mind szélesebb és szélesebb kör-
ben, nagyobb és nagyobb számban állanak elő.
Az emberi őstermészet talaja abnormitások pro-
dukálására mindig kedvező volt. Az érzéki, testi élet
mindig hajlandó volt elnyomni a szellemi életet. Pál
apostol mélyraható tekintete jól látott, mindig haj-
landók vagyunk azt hinni, mit nem kellene, bár tudjuk,
mit kellene. De, van menedékünk, van védpaizsunk,
van hatalmas fegyverünk: Jézus Krisztus. Ő, ki
világossága volt a sötétségben járó népeknek

egykor, világossága ma is mindeneknek, századvégi
alkonyatunkban is. Ám, hű tanítványaira várakozó
küzdelem, mint mindig, akár korszakokra, akár
egyesek életére irányozzuk figyelő tekintetünket,
kemény leend. Szemünk jól vigyázzon, hogy ka-
runk biztosan találjon. Akkor a diadalom kétséges
nem lehet. Hiszen, szaporodnak már is a biztató
jelek. Az ellenséges tábor még az összecsapás
előtt kezd már gyöngülni, mert ön-erejébe vetett
bizodalma van lankadó félben. Mint ha kezdenék
sejteni, mint már annyiszor, hogy jobb a szeretet,
mint a közöny, részvétlenség; jobb társaságban,
és a közért élni, mint egyedül, büszkén, de
mindenektől elhagyatva; jobb az embereket sze-
retni, mint megvetni, és ha igen, akkor tünni is
kell. Bábel tornyának építését kezdik abban
hagyni. Ne féljünk, nem fog az égisz élni. Egbe
nyúlik egyedül a hit! Nincs hiány hamis jel-
szavakban, hamis profétákban sem. Mind sürüb-
ben és sürübben ismétlődik, zendül újra, meg
újra a vatikánba zárt egyházfő profeciájának re-
frainje: »Az egyház győzni fog, az istentelen világ
lábaim elé fog ismét borulni!« Ez is hit, de ne-
messég benne nincs, mert tárgya egy összeomlott
trón felállítása, eltűnt glória visszaszerzése, egy
udvari párt, egy csoport sötétfejú győzedelme,
kik az aggastyánt körül hízelgik. Azért hát, úgy
nevezett kultur-harcok kimenetelétől mit se féljünk,
ha kezünkben az igazi fegyver. Jó az isten, nagy
az ő hatalma, irgalma mindenek felett való. Nem
jóslok semmit, a jóslást hagyom azoknak, kik
napfelköltéről, hajnalhasadásról, új földről, s mit
én tudom, még mikről fecsegnek. Rájuk nézve,
bizony, alkonyat, éjszaka, termő erejét vesztett
régii föld, minden józan észszel, melegen dobogó
szívvel ellenkező, kimerült elmére, sivár kedélyre
valló szellemi irányuk. Nem jóslok semmit; hiszem,
s vallom a prédikátorral: a mi volt, az lessz!
Volt bűn, és lessz bűn. Volt erény, és lessz erény.
Volt a sziveknek isten utáni vágyakozása, és lessz
ezentúl is. Lessz még nagyobb, még hatalmasabb
mérvben. Mert mindannyiszor, mint századunk
második felében, ha elragadja az embert önhitt-
sége, visszaél okosságával; a mámor után mihamar
következik a kiábrándulás, szomj az élő, éltető
vizek, a kedély, a hit, a vallás örök vizeire, mely-
ből a ki iszik, soha meg nem szomjazik. Küzd,
írad, töri magát az emberiség a tudásnak hideg
magaslataira, de időnkint ellankadva, meg kell
állania, hogy megpihenjen, felúdítsa magát a hit-
nek, a vallásnak hűvös forrásaiból. S ha a tudo-

mányok jelszava: »bízunk a mindenség felfoghatóságában!«, a miénk: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok«; tökéletesek szeretetben, isten. és felebarátaink iránt. Mindkét jelmondat istenre irányítja tekintetünket, ki kezdet, és vég, alfa és omega, végetlen bölcsesség, és örök szeretet, úgy, a mint kijelentette magát a Jézus Krisztus által!

Csűrös József,
n.-almási ev. ref. lelkész.

Egyházi énektanításunk a népiskolában.

(Folytatás.)

És még csak egy zsoltár a 8-ik tanítandó a 2-ik osztályban:

»Óh felséges Úr! mi kegyes istenünk!
Mely csodálatos a te neved nekünk;
Nagy dicsőséged ez egész földre
Kiterjed, és felhat az egekre.«

Isten dicsőségét hirdeti az ég és a föld; azért az ő nagy nevét dicsérik mi is.

És ezzel előadtuk a népiskolai 2-ik osztálynak is tananyagát az egyházi énekekből. Összesen négy dicséret és öt zsoltár. Az énekek eszmei tartalma: Istennek szívből és lélekből való imádása, isten gondviselése, isten mindenhatósága, Isten jósága, az istenben bizó és isten törvényeiben gyönyörködő ember boldogsága. Isten nagysága. Véleményem szerint, már e zsenge korban felfogja a gyermek értelme annyira ez eszméket, hogy az eltanított és így megmagyarázott énekek, bizonyára, nem fognak értelmetlen szóhalmazt képezni előtte.

Lássuk azonban az eltanítandó egyházi énekeket

III. A harmadik osztályban.

A harmadik osztályban először is ezen ima és egyházi beszéd közt való ének tanítandó:

»Szükkölködünk nagy mértékben
Segedelem nélkül;
Reménykedünk, örök isten!
Te légy segítségül.
Dicsérhessünk, és lehessünk
Jézus szava hallgatói,
Igaz megtartói.«

Ha isten nincs mellettünk, akkor segítség nélkül szükkölködünk minden dolgainkban; istentől kérjük azért a segédelmet, ő segít meg abban is minket, hogy a templomban isten igéjét meghallgassuk, és azután megtartsuk.

Ez után egy isten-tiszteletet kezdő ének tanítandó.

»Nem vagyunk mi magunkéi,
De Jézus vére bére.
Testünk-lelkünk istenéi,
Neve tiszteletére.
Uram, Jézus, jövel el,
Lelked által segíts fel:
Dicsőítsük mi testünkben
Az istent, és mi lelkünkben.«

Jézus halála által váltott meg minket, azért mondjuk, hogy mi, keresztyének, a Jézus vérenek a bére vagyunk. Testünk, lelkünk istenéi, mert isten adta éle-

tünket, azért azt isten tiszteletére kell szentelnünk; testünkkel, lelkünkkel istent kell dicsőítenünk, hogy ezt tökéletesen tehessük, olyan léleknek kell lenni bennünk, milyen az ur Jézus Krisztusban volt; azért kérjük a Jézus lelkét.

Harmadszor, tanítandó egy olyan ének, melyet templomba menéskor szoktak énekelni a tulajdonképpeni istentisztelet megkezdése előtt:

»Im, bejöttünk nagy örömmel,
Felséges isten!
A te szentidnek gyülekezetibe,
A te templomodba,
Felséges atya-isten!

Itt megállunk te előtted,
Felséges isten!
Igaz hitből áldozunk teelőtted,
Vallást teszünk rólad,
Felséges atya-isten!

Örvedünk, midőn templomba mehetünk és a gyülekezet között helyet foglalhatunk. A templomban úgy érezzük magunkat, mintha isten előtt volnánk, azért őszinte vallást teszünk ott hitünkről.

És most következik egyik legszebb dicséretünk:

»Nagy isten, téged imád
Menny minden lakója,
Hasson földről is hozzád
Gyermekid hálája.
Atya vagy mennyen, földön,
Minden a te míved:
Atyánk, megszentelődjön,
A te áldott neved!

Egész éltünk folytával
Téged magasztaljunk;
Nap költe, vagy hunytával
Jóságodért áldjunk,
Keresve igaz hazánk,
Fényljék igazságod;
Tegyük a jót, s így hozzánk
Jöjjön el országod.«

Isten mindeneknek teremtője és atyja, azért mi, mint gyermekei imádjuk őt, s kívánjuk, hogy az isten neve legyen minden ember előtt szent, hogy egész életünk legyen istennek szüntelen való magasztalása, legyen minden ember jó és erényes, s így isten országa jöjjön el a földre, alapuljon meg itt a földön. (E dicséretünk tulajdonképpen a Miatyánk szavainak megmagyarázása, ezért a Miatyánk hat kérésének megfelelőleg hat szakversből áll, minden kérést egy egész versszak magyarázván meg, berekesztésül jön egy hetedik versszak, mely a Miatyánk berekesztő szavait foglalja magában. Azonban csak a két első versszak tanítandó, mert a többi a 3-ik osztályos gyermek még nem tudja teljesen megérteni.)

És még egy dicséret tanítandó a 3-ik osztályban

»Légy csendes szívvel és békével,
Életednek istenében:
Ő bir örömmel bővségével,
Véle boldogulsz mindenben;
Ő kűtföd és fényes napod.
Ő tőle jön minden vigásod;
Légy csendes szívvel.

Ő bir végetlen kegyelemmel;
Atyai szívvél van hozzánk;
Sehol nem sért minket semmivel,
Kegyelmes szemmel néz reánk;
S bárha kereszttel látogat,
Kész segedelmével támogat;
Légy csendes szívvél.»

Bizzunk az istenben, mert ő mindig megsegít minket; olyan reánk nézve, mint egy kutfő, melyből minden jó származik, mint a fényes nap, mely szüntelen árasztja felénk meleg sugarait. Azért ha szenvedés, vagy nyomoruság is ér minket, legyünk csendes szívvél, mert isten atyai szívvél van hozzánk és mindig kész, megsegíteni minket.

A zsoltárok közül tanítandó a 3-ik osztályban a 65-ik:

»A Sionnak hegyén, Úristen!
Tiéd a dicséret,
Fogadást tesznek néked itten,
Tisztelvén tégedet;
Mert kéréseket a hiveknek,
Meghallod kegyesen,
Azért tehozzád az emberek
Jönnek mindenünnen.

Istent dicsérték régen a Sion hegyén, de ma már tudjuk, hogy istent mindenütt lehet imádni, és isten a hivek kérését mindig meghallgatja, mert istennek különös gondja van hiveire. Ezt fejezi ki a 23-ik zsoltár:

»Az úr énnékem őriző pásztorom,
Azért semmiben meg nem fogyatkozom;
Gyönyörű szép mezőn engemet éltet,
És szép kies folyó vízre legeltet,
Lelkemet megnyugotja szent nevében,
És vezérel engem igaz ösvényében.

Isten, mint jó pásztor, visel gondot az emberekről, mint a pásztor legelteti a nyáját a zöld mezőn, a folyóviz partján, úgy gondoskodik isten is az emberek ele deléről és itáláról. De isten még ennél is többet tesz, az embernek lelkéről is gondot visel, megnyugtatja lelkünket azon hitben, hogy ő intézi sorsunkat, ő vezérel minket.

Ezért énekeljük a 90-ik zsoltárban:

»Te benned bízunk eleitől fogva,
Úram! téged tartottunk hajlékunknak,
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva,
Te voltál és te vagy, erős isten,
És te megmaradsz minden időben.»

Isten örökkévaló, változhatatlan, azért bátran bízhatjuk magunkat reá, mert ő neki van hatalma és ereje, hogy minket megvédjen. Méltán örvendezhetünk azért a 32-ik zsoltár szavaival:

»Nosza, istenfélő szent hivek,
Örvendeztetek az urnak,
Mert illik, hogy őtet dicsérjék,
Kik örülnek igazságnak;
Áldjátok azértan
Hangos citerákban,
Az ur áldassék, lantban, hegedűben,
Cimbalmi zengésben magasztaltassék.

Énekeljétek neki vígan
Gyönyörű szép új éneket,
Szép hangicsáló szerszámokban
Mondjátok ékes verseket;

Mert igaz mondása,
Állhatatos dolga;
Amint az ur szól, megáll igazságban,
Minden dolgaiban cselekszik jól.»

Szívünk örömében dicsérjük az istent mindenféle széphangu szerszámokkal és szép énekekkel, mert ő mindig jól cselekszik velünk, minden ígéretét teljesíti irántunk, mert ő igazságos és állhatatos.

Istent dicsérjük az ezek után tanítandó zsoltárban is:

»Dicsér téged teljes szívem:
Én istenem! hirdetem neved,
Dicsérek mindenek felett
Én tégedet, mert azt érdemled:

És a te szent egyházadban
Imádkozván, neved tisztelem:
Áldásodra én kész vagyok,
Hálát adok néked istenem!

Öregbül nagy dicsőséged,
Mert megteszed, a mit megmondasz;
Ha könyörgök inségemben,
Engem menten megszabadítasz.

Téged minden földön lakók,
Nagy királyok, uram! dicsérnek;
Mert szent igéd igazságát,
Tiszta voltát eszükbe vették.

E zsoltár okát adja, hogy miért dicséri istent teljes szívből: 1-ör, mert isten megteszi, a mit mond; 2-ör, mert isten megszabadítja azt, ki inségéből hozzá folya modik; 3-ör, mert isten igéje igaz, és annak igazságát minden ember elismeri.

Végre, még a népiskolai 3-ik osztályban tanítandó a 61-ik zsoltár is:

»Kiáltásom halld meg Isten!
Vedd füledbe az én könyörgésemet;
Mert én szívem nagy inségből,
Messze földről kiáltja felségedet

Vigy fel engem kőszálra, magasságra,
Hol bátorságom legyen,
Mert te vagy én erős tornyom,
Vigasságom én ellenségem ellen.

Te hajlékban lakásom én kívánom,
És óhajtom szüntelen;
Szárnyaidnak árnyékába kívánkozván,
Vagyok jó reménységben.

Meghallgatsz kérésemben, oh Úristen!
Nyujtván kegyességedet,
Örökségüket megadod és megáldod,
A kik félik nevedet.

Isten szabadít meg minket minden veszélyből, azért hozzá folyamodjunk az inségben. Az istenben bizva, úgy érezzük magunkat, mintha magas kőszálon állanánk, vagy erős kőtornyban volnánk, hol ellenségeink nem bántathatnak. Ezért óhajtunk, istenhez mindig közel lenni, az ő szárnyainak árnyékában, az ő templomában lakozni; mert isten azoknak kérését megadja, a kik őt félik.

Ime, ez a népiskolai 3-ik osztály tananyaga az egyházi énekekből a marosi ref. egyházmegye által kiadott utasítás szerint. Összesen öt dicséret és hat zsoltár. Az énekek eszmei tartalma: Istentől kérünk segédelmet minden dolgainkban; egész életünket isten dicsőítésére kell szentelnünk, mert testünk, lelkünk istenéi; örvend-

jünk, midőn templomba mehetünk; Isten a mi atyánk, tiszteljük azért őt és legyünk jók; bizzunk istenben, mert ő mindig megsegít minket; isten a hivek kérését mindig meghallgatja; isten, mint jó pásztor, visel gondot az emberekről; isten örökkévaló, változhatlan, minden ígéretét teljesíti, mert mindig igazságot szól; isten ígéje tehát igazságot hirdet nekünk; isten szabadít meg minket az inségből, mint erős torony véd minket ellenségeink ellen.

IV. A negyedik osztályban.

A 4-k népiskolai osztály tananyagát egy rövid, de hangulatos előfohász nyitja meg:

»Könyörülj rajtunk Uristen!
És hallgasd meg a mi imádságunkat.

Isten könyörületessége nyilvánul már abban is, hogy meghallgatja a mi imádságainkat, és reánk nézve már magában ennek tudata is megnyugtató és boldogító.

A következőleg tanítandó ének, mely szintén mint előfohász, invokáció, éneklendő, már többet kér istentől:

»Adj békességet Uristen
A mi időnkben e földön;
Mert nincsen nekünk több bajvivónk,
És hadakozónk, hanem csak te, Uristen.

Isten az, ki hadakozik értünk, midőn védelmez minket; tőle kérjük azért mi a békességet, mert békénk van, ha ő megvéd.

Most egy karácsony-ünnepi dicséret következik:

Szivünk vigsággal ma betölt;
Mert ígéret szerint felkölt
Az igazság fényes napja,
Uj testamentomnak papja,
Isten-félők számára
Eljött, kit sok szent vára.
Csillog, villog, ragyog már, lám,
Melyet Bálám látta régen;
Fénylik, mint szép nap az égen.

Megszáná isten estünket,
Magára vevé testünket,
Mely kegyesség nagy titka;
Már minket győzni megszűnnek
Halál, pokol, ördög, bűnnek,
Törvénynek átkos volta:
Mérgé, férgé nekünk nem árt;
Nem tehet kárt semmiképpen,
Immár ueggyőzettek éppen.

A karácsonyi evangéliom egész nagy jelentőségét, Krisztus világra-jövetelének egész célját, Krisztus váltság-munkájának egész terjedelmét feltárja e dicséretünk. Szivünket vigság tölti be, mert isten ígérete beteljesedett, eljött az új testamentomnak papja, az ur Jézus Krisztus; szinte ragyogni látjuk csillagát az égen. Istennek köszönhetjük a jótéteményt, mert ő megszánt bennünket. Megjelent testben, és abban legyőzte a halált, a poklot, az ördögöt és bűnt: ezek tehát nem uralkodhatnak többé rajtunk. A törvény sem büntet többé kéréletlen szigorával, mert a törvény helyett az isteni kegyelem meleg sugarai sütnék reánk.

Szivünk tulbuzgó örömevel fogadjuk azért ama másik karácsonyi dicséretünket:

»Krisztus Urunknak áldott születésén
Angyali verset mondjunk szent ünnepén,
Mely Bethlehemnek mezejében régen zengett eképpen:

Dicsőség a magasságban istennek,
Békesség legyen földön embereknek,
És jó akarat mindenféle népek és nemzetségnek.

Lukács evangélioma szerint, angyalok énekelték Jézus születésekor e verset, mintegy jelölvén abban Krisztus eljövetelének célját, hogy az általa hirdetett szeretet betöltvén mennyet és földet, megtanítson minket igazán dicsérni, és embertársainkat, legyenek bármely nemzetből vagy sorsból valók, testvéreinknek tekinteni és velök testvériesen élni.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Emlékezés Berde Sándorra.

(Vége.)

Lelkesedése, kitartása, fáradhatatlan munkássága másokat is megnyert; különösen megnyerte Simó Lajos, főgondnok, és Róth Pál gondnok urakat. Simó Lajos úr áldozatkészségének köszönhető a galgói iskola-imaház, melyet a fenn jelzett előkészületek után, az egyház által vett telken, saját költségén építtetett, s melyre boldog emlékü édes anyja, özv. Simó Ferencné 1,000 forintos alapítványt tett.

Teljesült tehát a népnevelés fáradni nem tudó bajnokának vágya: körlelkészségében két református iskola volt, Szelecskén és Galgón; de, azt nem érthette meg, hogy Kackón állami iskola legyen. Ennek is előharcosa volt: »az állami iskola felállítása érdekében kackói gondnok, Róth Pál, afiával többször értekezünk megyénk tevékeny főispánjával, mélt. báró Bánffy Dezső úrral, kinek tervei szerint Kackó, Szelecske, és Kaplyon közé, az országút mellé lett volna felállítandó az iskola, de a kedvezőtlen állami pénzügyi viszonyok miatt, sikertelenül.«

Istennek legyen hála, az akkor megszületett eszme nem maradt terméketlen; éppen most, tíz év után, testté lett az ige; az iskola pár nap múlva készen lesz, s két tanerővel megnyílik november 1-én. A magyar nemzet itt élő gyermekei hálával fogják ezért emlegetni Simó Béla, királyi tanfelügyelő nevét.

Iskolák, isten-tiszteleti helyiségek létesítése természetes kapcsolatban volt az egyes egyházak anyagi helyzetével. Az, ki egyházának valódi atyja volt, nem felejtkezhetett el gyermekeinek vagyonáról. Erre vonatkozólag, röviden idézve, így ír: »vagyon tekintetben is az anyaegyház áll legjobban, mit oly hiveinek köszön alakulása óta, kik ajándékozásuk, és alapítványok által míg nevéket halhatatlanná tették, biztosították egy részben a templom és egyház fennállítását. 1875. óta gondnoka ez egyháznak Róth Pál úr, ki úgy az állomás ujjá szervezésében, mint az irományok mutatják, sokat fáradozott, ki a leglelkiismeretesebb, leggondosabb kezelés által igyekszik fentartani magyarságunk ezen bástyáját.« Jelentése további részében részletes és alapos tájékoztatást ad összes egyházi vagyon helyzetéről, soha nem

mulasztva el megemlékezni azokról, kik egyházai valamelyikének gyarapodására befolytak. A nagy alapítók nevét hálával jegyzi fel; ott állanak ama jelesek, kiknek itt az egyház és a magyarság fenmaradása eszközeit köszönheti.

Ujfalvy Sámuel, ki a templomot építette, s Cserényi Ferenczel 1650 frtos alapítványuk van. Cserényi-alap ismét 50 frt. Nagy Péter, néhai püspök, 107 frt. Cserényi Károly 400 frt. Sombori Juliánna 500 frt. Külön helyet fogunk majd kérni a Protestáns Közlönyben, hol az alapítókról, s kiváló gondnokokról megemlékezünk.

De, nem csak a nagy alapítókról emlékezik meg, hálával és elismeréssel adózik mindenkinek, a ki bár parányi részben is jót tett. És ez őszinte hála és elismerés neki újabb segítő társakat szerzett.

Bármennyire igénybe vette a sok oldalu és szorosan véve nem lelkészi teendő, mint építések, iskolák létesítése, vagyoni ügy, sat. valódi papi teendőit hiven végezte. Igazi apostol volt. Hej, pedig nagyon nehéz a református papra nézve egyedül hivatásának élni, a mi bizonyára az igehirdetés, vallástánítás, kurapásztorális gyakorlásában kellene, hogy álljon első sorban, s mit hogy hiven teljesíthessen, forgatni kellene a biblia mellett a tollat folyton; de a sok mellékes viszonyaink között a papra nehezedeő ügy, dolog, elvonja nemes, szent kötelességétül: az evangyeliom predikálásától. Mi anyagot gyűjtünk, javítunk, építünk, magtárral bibelődünk, számadásokat készítünk. És mi mindent teszünk még, én istenem! sokszor még nagyobb utánjárásal, mint fő kötelességünket. Nem félténém én a protestáns egyházat sem örökös ellenségétől, a tudatlanságtól, sem a haladástól, csak papjai élhetnének hivatásuknak, forgatnák a bibliát, prodikálnák annak örök igazságait, s lennének a világ világosságai. De, erre idő, s az álláshoz méltó körülmények kellene; mert a protestáns lelkész működése nem szolgálat, hanem hivatás. Mi igen sokféle szakadunk; minket igen sok gond terhel. És ha mégis hű sáfárok akarunk lenni, s vagyunk, míg lelkiismeretünk és isten helybenhagyását megnyerjük: feláldozzuk magunkat korán.

Berde Sándor isten igéjét hirdette alkalmas és alkalmatlan időben; a vallást tanította; érintkezései, hivei látogatása alkalmával meleg, vallásos kedélyével felemelőleg, jótékonyan hatott; ő evangelizált igazán. Vallásérvölcsi hatása, működése most is látszik, érezhető; hivei kegyelettel emlékeznek róla. Gyakran felkereste őket; 40. km. hosszúságban elterjedő körében 1888-ban tartott 82 rendes isteni tiszteletet, 24 urvacsora-osztást, tett azon évben 2298 km. utat, hivatalos levelezésének száma 590 volt.

Sokoldalú elfoglaltsága mellett is, szakadatlanul tanult, s letette a theol. tanári vizsgát 1889-ben, s tanárnak választott 1890-ben. Hét évi áldásos működése után itt hagyta egyházát, melyet nagyon szeretett, hogy magasabb elhivatásnak legyen apostola; hogy magához hasonló hű papokat neveljen. De csak négy évig volt theol. tanár. A gyermek-, és ifjúkori sok nélkülözések, körlelkétségében a nagy területen önfeláldozó működés, folytonos tanulás erejét felemészttették, s 1894. október 13-án, 38-ik évében, Enyeden megszűnt élni. »A legjobb férj, a végtelenül szerető családapa, jó testvér, hű rokon, a fáradhatatlanul munkás pap, és tanár, nincs többé«, tudatta velünk a szomorú jelentés. Ki fogja őt pótolni? Ki lesz »atya«, mint ő volt, a szó legteljesebb értelmében: önfeláldozó szeretet. Oh, mindeneket

szerető menyeyi Atya, ne hagyj el! Méltán sóhajthatott így fel kimondhatatlanul szeretett, s becsült felesége: Weres Mari úrnő, és őt ártatlan kis gyermeke; reájuk is a kálvinista papok özvegyeinek és árváinak keserű kenyere várt. Oh, ha oly hű gondozót találnának ők, mint a mily odaadó gondozója felejtethetlen halottjuk volt egyházainak!?

*

A ki hű munkássága által a közügynek hasznára volt, annak emlékét nem zárhatja be a koporsó, nem fedheti el a sirhalom. E gondolat tette kötelességemmé, parancsolta nekem, hogy halálának évfordulóján Berde Sándorról megemlékezzem.

Azt hiszem, hogy lenni fog más, a ki papi, s tanári működéséről avatott tollal fog írni. Egy év alatt nem volt, ha lesz ez után, im, ez adatokat, s ha kell, többet is, rendelkezésére bocsátom. Méltó emberről fog írni.

E megemlékezés pedig legyen szerény emléke éppen most egy éve bezárult sirjának!

Ince Lajos,
kackói ref. körlelkész.

Robertson Vilmos-Frigyes elhatározásai.

(Papi hivatala megkezdése előtt)

1. Megpróbálni, hogy lélekben teljesen szegény, és alázatos legyek, és készségesen hallgassak, mikor mások beszélnek.
2. Tanulni minden embertől.
3. Megpróbálni, hogy érezzem jelentéktelen voltomat.
4. Bizni magamban, és azon erőmben, a melyek reám vannak ruházva.
5. Megkísérteni, hogy hasznosabbá tegyem a társalgást, és ennél fogva megrakjam elmémet adatokkal, úgy azonban, hogy óvakodjam a fényleni-látástól.
6. Megpróbálni, hogy elforduljak azon köznapias elvtől: »Minden ember saját magának kürtölője«, és lealacsonyításnak érzem a magam dolgairól úgy beszélni, mint egy szegény komédiás.
7. Magamról minél kevesebbet beszélni, és minél kevesebbet gondolni.
8. Törekedni a gondolat nagyobb öszpontosítására.
9. Megkísérteni, hogy a légvár-építést abban hagyjam.
10. Rendszeres lenni a hivek látogatásában, és magamat mesterré tenni bizonyos kérdés-rendszerben a szegények állapotának kipuhatólása végett.
11. Figyelni a lelkiismeretre inkább, mint az észre. Ez utóbbira hallgatott Pilátus.
12. Megkísérteni, hogy a figyelmet inkább Krisztusra, mint a Krisztus-tanra fordítsam.
13. A sérthetetlen titoktartást megőrizni minden rám bízott titokban, különösen pedig a lelki háborgások bizalmas közléseiben.
14. Mély érdeklődést tanusítani másoknak velünk közlött bajaiban.
15. Szigoruan teljesíteni a lelkiismeret bírálatát.
16. Megkísérteni, hogy gondolataimat szórakozás nélkül függesszem az imádkozásra.
17. Küzdeni egyenkint minden rossz gondolat ellen.
18. Örködni a szeretet-ellenes ítélet növekedő szokása ellen.

*

A nagy hírő s mondhatnám, halhatatlan emlékü skót tudós papnak, és lelkes predikátornak főnnebbi lelkes megnyilatkozásait, mint működésében nagyszerűen megvalósított életelveit, midőn eme lapok hasábjain közzé teszem, ez által azt céloztam, hogy a kolozvári ev. ref. theol. akadémia föl-avatása alkalmából, mintegy emléksorok legyenek; másfelől, hogy mind emez új, mind a többi hazai theológiánkra beiratkozott növendékek szintén azokkal az elhatározásokkal

csüngjenek pályájukon, s működjenek majdan szent hivatalukban, a melyekkel az »Egy akol, és egy pásztor« (L. Robertson Egyházi beszédei Révész Imre fordításában, 1—3 füzet. Debrecen.) mesteri megalkotója volt a magányában eltelve, még mielőtt papi pályáját tényleg megkezdette.

Benke István,
evang. ref. kolleg. r. tanár.

Különfélék.

Szives felhívás.

Emlékeztetnünk kell olvasóinkat, hogy megérkezett az utolsó negyedév. Sajnálattal kell felpanaszolnunk, hogy az elmúlt kilenc hónap alatt olvasóinknak több, mint fele egészen megfelekezett rólunk. Nem küldöttek egyetlen krajcárt sem. Így nehéz lesz, a Közlönyt fentartani. Szivesen kérem a hátrálékosokat, hogy tartozásukat mielőbb befizetni, sziveskedjenek.

Kolozsvártt, okt. 2. 1895.

Szász Gerő.

== **Tizenkét esztendővel ez előtt**, 1883-ban volt szerencséje az erdélyi egyházkerületnek, és éppen Kolozsvárnak, hogy a magyarországi helvét-hitvallásuak egyetemes konventjét, ez illusztris testületet fogadja. Fogadta azzal a tisztelettel és vendéglátással, a mely méltán megilleti nem csak tagjainak magas méltóságánál fogva, hanem ama hivatásért, a melynek teljesítésére megbízottat a két és fél millió kálvinista részéről. Fontos, nagy dolgok elintézése várt e testületre mindenha, és egyházkerületünk mindenha hálás tisztelettel viseltetett a konvent iránt, mely mindig meghallgatta panaszainkat, a lehetőség határai között teljesítette kéréseinket, és atyai bölcsességgel fogta fel exponált helyzetünket, és jóakaratóval támogatott. Fontos, és nagy dolog az is, a melyért egyházkerületünk meghívását ez időszert elfogadta: nálunk tartván meg ülését. Az egyházkerületi theologia ünnepélyes felavatása nem csupán felekezeti ügy. A tudomány-egyetemmel való kapcsolata, a kultusz-miniszternek az ünnepélyen való jelenléte országos jelentőséget ad annak, és oly alapvetést jelent, mely nagy horderejű befolyással fog bírni jövő kultúránkra nézve. Nagy fontosságot kell tulajdonítani az ülésnek amaz új helyzetért, melyet a már életbe lépett egyházpolitikai törvények ránk parancsolnak, és a melynek konzekvenciáit le kell vonnunk. Nem csak a megállapítandó Utasítás, hanem a lelkipásztorokat derékban érintő vesztéseknek valamelyes formában való kárpótlása is okvetlenül megmozdítandó lesz, nehogy a kormány figyelme elszenderedvén, a késő bánattal maradjunk. Mindezek, és más folyó ügyek igen jelentőssé teszik a konventnek ez évi ülését, mely alkalommal itt fogjuk látni a püspökökön kívül Tisza Kálmánt, Szilágyi Dezsőt, br. Bánffy Dezsőt, br. Vay Bélát, gr. Degenfeld Józsefet, Darányi Ignácot, Hegedüs Sándort, és annyi jelesét az egyetemes kálvinista egyháznak. Lelki örömmel várjuk, s őszinte szívvél kívánjuk, hogy eredményes munkájuk mellett, találják jól a földön, mely megszentelt földje a felvilágosodásnak, az erkölcsnek, és a szabadságnak.

== **A magunk számára fillérekkel** is meg tudunk elégedni; de a hol közcélok, humanitárius intézmények felállítására vonatkozó adakozásokról van szó, nagyon szeretünk nagy összegekkel beszámolni: ezért vártunk a következő összegekkel nyugtázásával mindez ideig. Reményünk nem teljesedvén, nyugtázzuk, hogy a »Szeresetházra« még szeptemberben vettünk Lőrinci Gyulától K. Baconból 6 frt. 10 krt. melyet Bedő József, algondnok úr részéről gyűjtött; és Csekme Ferencről 1 frt. melyet gr. Bethlen András adományozott. Isten adjon ezer annyit helyette!

== **Az eddig Pozsonyban megjelenő »Evangélikus Egyház és Iskola« szerkesztéséről** a pozsonyi tanárok lemondottak, és átadták 1896. jan. 1-én kezdve Veres József, orosházi lelkésznek és országgyűlési képviselőnek, ki, igen természetesen, a közönséghez intézett felhívásában sok szépet és jót ígér, mint azt tenni szokták a minden rangú és rendű szerkesztők általánosan. A dolog azonban úgy áll, hogy az egyházi lapok nem részesülnek teljességgel sem anyagi, sem szellemi támogatásban oly mértékben, hogy az képes lenne, fokozni az illető szerkesztők lelkesedését, buzgóságát. Innen van aztán, hogy oly gyakran változnak a szerkesztők, mert hiában, sem dicsősséggel, sem lelkesedéssel nem lehet fizetni a nyomdai költségeket. Ez a mese pedig szól a »Prot. Közlöny«-ről is, melyből a tanúságot, minden valószínűség szerint, mi fogjuk levonni legközelebb, ha a mi felebarátaink több melegséggel nem jönnek támogatásunkra.

== **Előfizetésre, vagy megrendelésre** való felhívást bocsátott ki Ferenci Bernát, miskolci könyvkiadó »Tomba Mihály, hátrahagyott Papi dolgozataira«, melyek két kötetben karácsonra fognak megjelenni, kötetenkint 1 frt. 50 kr. Abba az izléstelenségbe nem elegendünk, hogy a mi olvasóinknak megmagyarázzuk, hogy ki volt Tompa a magyar költészetben, és az egyházi irodalomban. Kedélye, hangulatai, szelleme oly átható, annyira a mi vérünkéből való vér, és oly igaz emberi, hogy már életében kivívta magának azt a helyet, melyet »Triász« név alatt ismer az irodalom-történet. Petőfi, Arany, Tompa, oly nevek, melyeket ismernek már a kunyhókban is. Hát, mi nem ismerjük a kiadandó műveket, melyeket valószínűleg maga Tompa tett félre, mikor előbbi kötetét kiadta; de bármint legyenek is, minden bizonynyal jobbak, mint a minőket a mostani segéd papok halomszámra dobnak a könyvpiacra, és mind ama fenhájázó rikoltozással: hogy ilyen még soha sem volt! Ez utóbbiakat hagyjátok a megérdemelt enyészetnek, és rendeljétek meg Tompát, mert ő kincses bánya azok számára, a kik bányászok.

== **»Keresztyén« című havi vallásos lapomat**, melylyel én a helvét hitvallásu református eszmék terjesztését céloztam, és célozom terjeszteni, a reánk következő évben is, immár az ötödik évfolyamban, ha elég előfizető jelentkezik, kiadom. Kiváló tisztelettel kérem azért a nt. lelkész, és t. tanító urakat, támogassanak engem lapom kiadásában, és támogatásukról tanuskodó szándékukat velem vagy az 50 kr. egész évi előfizetési pénznek beküldésével, vagy egyszerű levelező lapon való értesítéssel tudassák. Megjegyzem, hogy tanítóknak, III. és IV. osztályu lelkészeknek és segédlelkészeknek lapomat félárban küldöm, sőt negyvennek az erdélyi kerületből ingyen is. Nagybecskerekén. Szalay József, lelkész, mint szerkesztő.

== **Előfizetési felhívás.** Megírtam tiz-tizenkét nyomtatott iven Alsófehérmegye magyar népének etnografiáját. Ez a tanulmány kiegészítő részét teszi Alsófehérmegye monografiájának, mely a megye hazafias közönségének pártolásával jelenik meg. S azért a földrajzot, politikai és egyházi történelmet, közgazdaságot, statisztikát, mint a melyek szintén önálló részt foglalnak el, mellőzvé, a szorosabb értelemben vett néprajzot veszi fel tárgyalásra, s beszél ezen nép szokásairól, nyelvéről, költészetéről, foglalkozásáról, mitológiájáról, antropológiai, pszichológiai és etikai jelleméről. Izléses kiállításban, képekkel illusztrálva, kerül a könyv a jövő év tavaszán a közönség elé. Előfizetési ár 1 frt. 50 kr. Hogy a nyomtatandó példányok száma felől tájékozhassam magamat, kérem ezen felhívásnak s az előfizetési áraknak hozzám f. é. dec. 1-ig való megküldését. Az előfizetők a munkát bérmentve kapják. Gyűjtőknek 10 példány után, szives köszönetem mellett, egy tiszteletpéldányt küldök. Nagy-Enyed, 1895. okt. 20-án. Lázár István, kollégiumi tanár.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.